

JEUGDBOEKENWEEK 2007 *Avontuur!*

LESTIPS

Werken met boeken in de klas

WOORD VOORAF

‘Bastiaan Balthazar Boeckx,’ bromde hij. ‘Als ik me niet vergis dan zul je nog vaak iemand de weg naar Fantásië wijzen...’

Avontuur is zó geschikt als thema voor Jeugdboekenweek dat we het jaren niet zagen liggen. Het is een schat aan verhalen die al eeuwen kinderen en volwassenen tot lezen heeft verleid.

Welk kind droomt er niet van om op avontuur te gaan? Om op een dag de deur achter je te sluiten en te vertrekken. In een geheimzinnige kast of achter een spiegel een wereld te ontdekken waar andere wetten gelden, waar onbekende gevaren loeren. Onderweg moeten angsten overwonnen, wordt vriendschap op de proef gesteld, leer je vallen en opstaan om hopelijk behouden als held of heldin thuis te komen. Geschramd en geschaafd sta je weer voor je deur, maar sterker, wijzer ook. Het avontuur heeft je veranderd.

De kافت van een boek is die deur. Of beter: die spiegel. In die wereld van woorden, zinnen en illustraties leren we onszelf en door onszelf anderen beter kennen. Avonturenverhalen laten ons dingen beleven die we anders niet zouden meemaken, iets waar mensen blijkbaar al eeuwen behoefte aan hebben.

Laat boeken nu net zo bijzonder zijn in het vervoeren van hun lezer. Bastiaan komt in *Het oneindige verhaal* van Michael Ende door het lezen van een boek echt in een andere wereld terecht. Daar zit je in je leeszetel, duizend-en-een jaren terug of vooruit in de tijd, in een middeleeuwse burcht, als soldaat in een oorlog, op tocht in de Andes, of je woont in een dorp wat verderop...

Jeugdboekenweek wil voor kinderen de deur naar de wereld van verhalen openen. Laat kinderen beleven hoe avontuurlijk verhalen kunnen zijn, hoe wezenlijk lezen is. Lees voor, vertel over je eigen belevenissen, deel je liefde voor boeken, laat hen genieten. We helpen graag met deze nieuwe bundel vol boeken en tips.

Je zal merken dat onder elke titel een aantal principes opgesomd staan. Die verwijzen naar de tijdloze basisbundel *Leesbevordering, hoe doe je dat?* waarop alle suggesties zijn gebouwd. Die bundel kun je nog steeds bij Stichting Lezen bestellen.

Om nog beter aan te sluiten bij de realiteit van je klas, hebben we – behalve voor de kleuters – ook de eindtermen opgenomen die je realiseert met elke tip. En op alle suggesties zijn sowieso deze doelstellingen van toepassing:

De leerlingen ontwikkelen bij het realiseren van de eindtermen voor spreken, luisteren, lezen en schrijven de volgende attitudes: plezier in luisteren, spreken, lezen en schrijven, bereidheid tot nadenken over het eigen luistergedrag, spreekgedrag, leesgedrag en schrijfgedrag. (Nederlands – Vaardigheden)

De leerlingen kunnen de informatie ordenen die voorkomt in: voor hen bestemde verhalen, kinderromans, dialogen, gedichten, kindertijdschriften en jeugdcyclopedie. (Nederlands – Lezen 3.5)

De leerlingen kunnen genieten van een gevarieerd aanbod van voor hen bestemde culturele activiteiten. (Muzische Vorming - Drama 3.1)

De leerlingen kunnen geconcentreerd luisteren naar een gesproken of vertelde tekst en die beeldend of dramatisch weergeven. (Muzische Vorming - Drama 3.6)

De leerlingen ontwikkelen bij het realiseren van de eindtermen voor spreken, luisteren, lezen en schrijven de volgende attitudes: plezier in luisteren, spreken, lezen en schrijven.
(Nederlands - Schrijven 4.8)

De website waarop je deze eindtermen vindt is www.ond.vlaanderen.be/dvo/. Voor alles over Jeugdboekenweek kun je terecht op het vertrouwde adres: www.jeugdboekenweek.be. Heel wat info over auteurs en boeken vind je terug in sites die wij ook veelvuldig gebruiken, zoals www.villakelbont.be en home.wanadoo.nl/richard.thiel.

Avontuur begint bij de eerste zin, de eerste prent. Waar het kinderen en jongeren ook brengt... Nog meer dan het doel dat ze bij hun vertrek voor ogen hadden, is het de weg die ze afleggen die telt.

Veel leesplezier!

De hele Jeugdboekenweek-ploeg

INHOUD

Jeugdboekenweek in de openbare bibliotheek Frederika van Wing	6
IEDERE STAP Lestips voor kleuters Marijke Derèse en Karin Proot	7
ELK VERHAAL IS AVONTUUR Lestips voor het eerste leerjaar Karla Kerkaert en Hilde Lavens	31
SPITSE BROEDERS EN WILDE BEESTEN VEROVEREN MET SNODE PLANNEN IJSKOUDE HARTEN Lestips voor het tweede en derde leerjaar Hedwige Buys en Ingrid Antheunis	53
KLEINE EN GROTE HELDEN Lestips voor het vierde en vijfde leerjaar Nicky Heuten en Joke Guns	77
IK GA OP AVONTUUR EN IK NEEM MEE... Lestips voor het zesde leerjaar Les Van Stappen en An Bertels	95
DE LEESBENDE, Lestips makkelijk lezen (9 tot 12 jaar) Carline De Kezel en Leen Smets	121
COLOFON	142

JEUGDBOEKENWEEK IN DE OPENBARE BIBLIOTHEEK

Met de hele klas naar de bibliotheek, voor het eerst je eigen lidkaart, naar een heus boekenfeest dat je vertrouwde bib op stelten zet, een auteur ontmoeten, tal van mooie boeken ontdekken om nooit meer te vergeten... De aanstormende Jeugdboekenweek, het belooft weer een heus avontuur te worden. Een avontuur waar we graag scholen bij betrekken. Welkom.

Twee lange, lange weken zetten bibliotheken alles in het werk om de leesliefde bij klein en groot aan te wakkeren. Dat doen ze door tal van activiteiten te organiseren: auteursontmoetingen, een boekenspel, een verhalentocht... Inspiratie voor al deze activiteiten vinden bibliotheken in de Inspiratiegids Jeugdboekenweek. Die gidst bibliotheken bij de samenstelling van een gevarieerd en kwaliteitsvol programma. Een bundel ideeën die je ook als leerkracht kan inspireren.

Tot welke activiteiten heeft het thema Avontuur! ons deze keer geïnspireerd?

Voor kleuters hebben we een avontuurlijk verhalenparcours uitgedacht. Bibliotheken stellen een parcours met verschillende boekenhaltes samen. Bij elke halte luisteren de kinderen naar een verhaal, praten ze erover en voeren ze een opdracht uit. Hierna schuiven ze door naar de volgende halte, tot ze alle haltes gehad en alle opdrachten uitgevoerd hebben. Ook enkele boeken uit het boekenpakket hebben een plekje in het parcours gekregen. Bovendien is deze activiteit ook haalbaar voor eerste lezers en de wat oudere kinderen uit buitengewoon onderwijs.

Dat het er tijdens Jeugdboekenweek speels aan toe mag gaan in de bib, is geweten. En ook dit jaar pakken de bibliotheken uit met een spel. Avonturiers in de bib, die zal je van 3 tot 18 maart overal aantreffen. In hun nieuwe identiteit als ridder, held, detective, tovenaars of ontdekkingsreiziger laten we hen een spannende reis door de bib maken. Het wordt een speurtocht waarbij de kinderen in het spoor treden van avontuurlijke personages. Daarbij ontdekken ze niet alleen mooie boeken, maar leren ze ook vlot informatie opzoeken en doen ze verrassende weetjes op.

Behalve spelen feesten de bibliotheken ook erg graag. Om bibliotheken een duwtje in de rug te geven hebben we voor een gedetailleerd draaiboek-voor-boekenfeesten gezorgd, dat wellicht ook feestlustige scholen kan inspireren.

En tenslotte stellen we graag B.I.B, ofwel *Boekenbende in de Bib* aan je voor. Aan de hand van dit speelse en kleurige boekje leren kinderen de bibliotheek van naaldje tot draadje kennen. Vraag ernaar in je plaatselijke bibliotheek.

Wil je weten er in jouw bibliotheek te gebeuren valt tijdens Jeugdboekenweek, heb je zin om samen een activiteit te organiseren, of wil je gewoon beter kennismaken met wat de bib te bieden heeft? Neem contact op met de bibliothecaris of de medewerkers van de jeugdafdeling. Je vindt de adressen en openingsuren van de Vlaamse bibliotheken op www.bibliotheek.be.

Frederika Van Wing
Vlaams Centrum voor Openbare Bibliotheken

IEDERE STAP

Lestips voor kleuters

Marijke Derèse en Karin Proot

Kleuters zijn avontuur.

Ze willen de wereld ontdekken met hun lichaam, al hun zintuigen en al hun vermogens. Iedere nieuwe stap is een avontuur: een tandje los, een hoge trap beklimmen, een baby erbij, nieuwe mensen op bezoek, een poesje dat sterft...

Nieuwe mensen leren kennen en met anderen nieuwe dingen doen: een nieuwe buurjongen of buurmeisje ontmoeten, voor het eerst logeren. Iets met je handen toveren: knutselen, tekenen, timmeren, breien...

Op avontuur in je eigen fantasie: je laten meeslepen door een verhaal of bij een detail zelf een heel verhaal verzinnen.

In deze tips stimuleren we avontuur dat bij het kind zélf begint, in relatie tot het boek. We hebben er bewust voor gekozen geen uitstappen te maken waarin avontuur vanuit de prikkels van de buitenwereld wordt ingevuld. Het boek blijft het uitgangspunt. Bij elk boek vind je verschillende suggesties waarvan een aantal onmiddellijk aansluiten bij het verhaal. Daarna kun je op basis van de tijd die je hebt en de eigenheid van je klasgroep bepalen hoe ver je gaat. Elke tip geeft je de kans het thema op verschillende manieren te benaderen: vanuit taal, emotie, beweging, vanuit het creatieve.

Met bijna al onze suggesties kun je drie-, vier-, vijf- en zesjarigen aanspreken. *Het verhaal van Slimme Krol* sluit het meest aan bij de vijf- en zesjarigen.

Veel plezier!

De gele ballon

Charlotte Dematons
Lemniscaat, 2003.

Principe 2: Boekrijk

Principe 7: De boekenbabbel

Principe 9: Van lezen ga je doen

OVER DE AUTEUR

Charlotte Dematons (1957) is de dochter van een Franse vader en een Nederlandse moeder. Na haar middelbare school in Frankrijk ging ze naar de Gerrit Rietveld Academie in Amsterdam, waar ze zich specialiseerde in illustreren en ontwerpen. *Dido* (Lemniscaat, 1985) is haar debuut als prentenboekenmaakster. Sindsdien heeft Charlotte Dematons illustraties gemaakt voor een groot aantal uitgeverijen en tijdschriften. Ze illustreerde onder andere een boek met de sprookjes van Andersen. Haar illustraties hebben vaak een sprookjesachtige sfeer en vallen op door de vele details. Voor haar werk in *Grimm* ontving ze de Zilveren Penseel 2006. Ondertussen maakt ze ook eigen prentenboeken, waaronder *Ga je mee?* (Lemniscaat, 2000).

OVER HET BOEK

Dit prentenboek heeft geen tekst en, zo lijkt het, geen verhaal. Maar je ontdekt al snel dat de verschillende platen van de stad, de woestijn, het oerwoud en de zee iets met elkaar te maken hebben. Telkens opnieuw duikt er een blauwe auto op, een fakir op een vliegend tapijtje, een boef in gevangenisplunje en een gele ballon. Jong en oud zullen met plezier steeds op zoek gaan naar deze elementen en zelf het verhaal maken.

In *De gele ballon* toont Charlotte Dematons zich niet alleen een meesteres in het scheppen van sfeer – zij heeft in dit boek ook talloze kleine grapjes verwerkt. Niels Holgersson, de Baron von Münchhausen, Pippi Langkous, Toetanchamon, de kerstman, Repelsteeltje en vele andere bekende figuren wandelen vrolijk over de pagina's en maken van dit prentenboek een feest van herkenning. Om eindeloos te bekijken!

AAN DE SLAG

Dit boek laat je toe zelf te bepalen hoe gedetailleerd je te werk wilt gaan: gewoon bladeren en genieten van de tekeningen of op avontuur gaan in de landschappen en op zoek gaan naar de kleine knipoogjes die overal verwerkt zijn. Voorzie een overgangsrutueeltje tussen elk landschap. Dat kan een lied zijn of een bewegings- of woordenspelletje. Misschien wil je met zelfgeknutselde voertuigen letterlijk van het ene naar het andere landschap vliegen?

Hoog in de lucht

Maak een slide van de eerste pagina waarop alle soorten vliegtuigen staan. Projecteer deze pagina in de klas maar toon het boek nog niet en houd de titel even geheim. Vraag de kinderen te beschrijven wat ze zien en wat al deze dingen gemeen hebben. De voorwerpen die ze niet benoemen kun je zelf onder de aandacht brengen. Als zij zouden kunnen kiezen uit al deze voorwerpen, welk vliegtuig kiezen ze dan? Of is er nog een keuze die niet op de tekening staat? Wat kun je met een vliegtuig, ufo of bezemsteel dat je anders niet kan?

Knutselatelier

Laat elk kind zijn gekozen object knutselen. Voor oudere kinderen voorzie je karton, papier, stokjes, doosjes, doekjes... Maar ook lego en ander constructiemateriaal komen van pas om hun uitverkoren vliegtuig, luchtballon, bezemsteel of vogel te maken.

Ook de jongere kinderen laat je zelf dingen ontwerpen. Bied hen startmateriaal aan zoals klei, plasticine, brooddeeg of polystyreen: zo creëer je voor jezelf een rustig uitgangspunt en voor de kinderen oneindige mogelijkheden om beeldend aan de slag te gaan. Voorzie vervolgens stokjes, veren, draadjes, kroonkurken, knopen... die ze naar eigen fantasie in het basismateriaal prikken.

Maak een hoek van de klas vrij waar jullie een tentoonstelling uitbouwen met alle werkjes die jullie rond de boeken van Jeugdboekenweek maakten.

Wereldbol

Zet een wereldbol in het midden van de kring.

- Wat is het? Welke vorm heeft het? Weet iemand hoe dit heet?
- Waar staat het blauw voor? Waar staat het groen voor? Waar staat het bruin voor?

Toon nu de omslag van het boek. Zien ze gelijkenissen?

Wereldreis

Vertel de kinderen dat ze met hun vliegtuigen plekken op deze wereldbol gaan bezoeken. Ze maken een wereldreis.

- Wat stellen de kinderen zich voor bij een wereldreis?
- Wat is het verschil tussen een wereldreis en een gewone reis?
- Zijn de kinderen wel eens op reis geweest? Waarheen?
- Wat maakt een reis zo spannend?
- Wie zorgt er thuis voor de dieren en planten, wie haalt de post?

Hier kun je ook verwijzen naar prentenboeken over figuren die op reis gaan en die in jouw klas al aan bod kwamen. In sommige scholen mag de klaspop wel een keer mee met één van de kinderen. Nadien vertellen deze kleuters over wat de klaspop meemaakte. Voor hen is dat vaak ook een hele reis.

Beslis of je met het hele boek wil werken dan wel met één of een paar van de tekeningen. Als je met een beperkt aantal tekeningen werkt, loont het om van de tekeningen van jouw keuze een slide te maken die je projecteert in de klas of grote kleurkopieën waarop iedereen kan zoeken.

We nemen vier reisgezellen mee

Onthul de titel van het boek. Zien zij de gele ballon al? Draai het boek naar de achterflap en toon hen de prenten van de vier reisgezellen.

- Waarom heeft die man een streepjespak aan?
- Wat doet die man op dat tapijt?

Annie M.G. Schmidt heeft een gedicht over een vliegend tapijtje. Misschien wil één van de kinderen nog wel wisselen van 'vliegtuig' nadat je het gedicht hebt voorgelezen? Je vindt het in *Ziezo. De 347 kinderversjes*. Annie M.G. Schmidt. Querido, 2003. (p.249-250)

A. STAD, PLATTELAND

Deze twee landschappen kun je iets anders uitwerken omdat de kinderen zelf zeker met één van beide vertrouwd zijn. Neem hen mee naar buiten en verken de omgeving van de school. Wat zien ze? Liggt de school in een stedelijke omgeving of eerder op het platteland? Verwerk de waargenomen elementen nadien in het gesprekje rond stad en platteland.

- Wonen ze zelf in een stad, of op het platteland? Waaraan merken ze dat?
- Komen ze vaak in de stad? Op het platteland? Vinden ze het leuk om daar te wonen?
- Waarom ga je soms naar de stad? Het platteland?

Ook boeken waarin beide omgevingen goed duidelijk afgebeeld staan bieden ondersteuning bij het gesprek. Kijk- en zoekboeken waarin platteland en stad in elkaar overlopen zijn de boeken van Rotraut Susanne Berner bij Lannoo: *Wat een winter!* (2005), *Leve de lente!* (2005), *Zonnige zomer* (2006), *Het is herfst* (2006).

B. ANDERE LAND(SCHAPP)EN

Deze vragen helpen om reizen en nieuwe landen te verkennen:

- Wat voor weer is het daar? Warm, koud? Of iets ertussenin? Waaraan zie je dat?
- Wat is er anders dan waar jij woont? Natuur? Huizen? Dieren?
- Waarmee verplaatsen ze zich? Hoe ziet de klederdracht eruit?
- Wat spelen de kinderen?
- Is iemand van de kinderen al eens op vakantie geweest op een plek als deze? Was dat fijn?
- Wat vond je fijn, wat niet?
- Verstond je de taal van de mensen daar?
- Wat eten en drinken ze? Vond je dat lekker? Wat precies?
- Wat heb je daar gedaan dat je thuis nooit doet of niet kan doen?

Is er iemand in de klas die een bijzondere band heeft met één van deze plekken, door emigratie, adoptie of familie? Dan kun je eventueel familie uitnodigen of een plaatselijk gerecht klaarmaken. Ook in de bibliotheek vind je allerhande informatie om een bepaald landschap nog meer kleur te geven door boeken te keizen met veel foto's: reisboeken, boeken over andere culturen en bevolkingsgroepen, kookboeken, boeken over architectuur...

C. SPROOKJES

De laatste tekening in het boek is sprookjesachtig. Het landschap zou nog waarheidsgetrouw kunnen zijn. Maar er wonen heksen en kabouters, Robin Hood, uilen, spookjes, Assepoester, de Bremer stadsmuzikanten... Je kunt met de klas het verschil met de andere landschappen bespreken. Of je gebruikt het als aanloop naar sprookjes. Vraag de bibliothecaris hulp bij het zoeken naar alle sprookjes die de kinderen in de tekening konden vinden. Als er verschillende uitgaven zijn van een sprookje, laat je hen samen uitzoeken welke uitgave ze mee naar de klas willen nemen en waarom.

Laat de kleuters in de laatste tekening de sprookjesfiguur uitzoeken die hen het meeste aanspreekt. Kies een techniek uit om een sprookjesachtig landschap te creëren: nat in nat, waterverf, sponzen... Ze maken een nieuwe achtergrond voor de sprookjesfiguur die ze in hun hoofd hebben. Bundel deze achtergronden tot een fries die je gebruikt als decor voor het uitstellen van de sprookjesboeken. Elke dag wordt één van de sprookjesboeken beluisterd, bekeken, verteld...

Wat beweegt jou?

Verdeel de klas of de turnklas in twee delen. Vraag de gymjuf of -meester om samen met jou een parcours uit te stippelen waarin zoveel mogelijk behendigheds- en evenwichtsoefeningen met een ballon aan bod komen.

Vul bijvoorbeeld enkele gele ballonnen met lucht en enkele met water. Elk kind brengt telkens een met lucht gevulde én nadien een met water gevulde ballon van de ene kant van de ruimte naar de andere kant. Ze mogen de ballon enkel op de palm van hun hand leggen. Niet vastnemen met de vingers dus en de beide ballonnen moeten zachtjes op de grond gelegd worden.

Aan de andere zijde van de klas teken je met krijt op de grond een aantal grillige vormen. De kinderen proberen een ballon in de lucht te houden zonder over het lijntje te komen. Daartoe moeten ze wat experimenteren met hun eigen kracht en behendigheid. Zijn ze te voorzichtig dan ontstaat er nauwelijks een spel met de ballon. Zijn ze te wild dan kunnen ze al snel niet meer bij de ballon zonder over de lijn te moeten.

MEER LEZEN

Leg een link met *De gouden bal* van Nicole de Cock (Gottmer, 2005). In dit boek is het een gouden bal die een wereldreis maakt. De gouden bal komt ook in verschillende werelddelen en culturen terecht. Door de aquarellen, de lijnvoering en het introduceren van dieren krijg je een heel andere sfeer. Mee door het open einde heeft het verhaal iets geheimzinnigs.

Suzanne van Marie-Ange Guillaume, François Roca (ill.) (Lemniscaat, 2005) komt hier ook van pas. Suzanne maakt met haar vliegtuigje ook een reis langs verschillende werelddelen. Weer een totaal andere tekenstijl en sfeer die je met de kinderen kunt onderzoeken. In dit verhaal is ook heimwee een van de thema's.

Tim op de tegels

Tjibbe Veldkamp, Kees de Boer (ill.)
Van Goor, 2005.

Principe 1: Wie woorden zaait

Principe 2: Boekrijk

Principe 3: Bib en school gaan boek in hand

Principe 7: De boekenbabbel

Principe 9: Van lezen ga je doen

OVER DE AUTEUR

Tjibbe Veldkamp (1962) werd geboren in Groningen, Nederland. Toen hij kinderboekenschrijver werd, was dat niet zijn idee. Iemand gaf hem een pen en een schrift met een harde kapt en zei dat hij maar een kinderboek moest schrijven. Dat deed hij toen trouwens niet. Maar in 1992 vond hij het schrift terug en schreef een prentenboek: *Een ober van niks* (Ploegsma, 2003). In 1995 komt *Temmer Tom* (Ploegsma) uit. Dat vindt hij zelf zijn mooiste boek. In 1998 schrijft hij een eerste jeugdroman, *De bezwering* (Lemniscaat), en komt ook *22 wezen* (Querido) uit. Hij schrijft de avonturen van Wilbur en Otje en er komen tv-uitzendingen. In 2005 krijgt *Tim op de tegels* de Nederlandse Kinderboekwinkelprijs.

OVER DE ILLUSTRATOR

Kees de Boer heeft vier jaar van z'n leven op de kunstacademie in Amsterdam doorgebracht. Zijn debuut kwam in 1987 toen hij de strip *Max laadvermogen* startte. Hij tekende voor het tijdschrift Donald Duck en zo leerde hij Tjibbe Veldkamp kennen.

OVER HET BOEK

Een kinderboek is leuk en goed als het zowel voor de verteller als voor het kind een uitdaging is en plezier geeft. Als ouder herken je je in de 'even geen tijd'-situatie van de vader. En de kinderen genieten van het verhaal: Tim is braaf, doet wat z'n vader vraagt en toch loopt de zaak uit de hand. De tekenaar vangt de chaos van het verhaal op in kleurrijke tekeningen met prachtige details.

AAN DE SLAG

Voor het lezen

Leg nog voor de kleuters toekomen een tegelpaadje aan van de klasdeur tot de zithoek. Dit kunnen echte tegels zijn of vinylmatjes. Bak de zithoek en andere delen van je klas af met de linten in wit en rood waarmee stratenmakers hun werkgebied afbakenen. Laat de kleuters over het tegelpaadje naar de zithoek lopen. Ze zullen vandaag moeite moeten doen om in de zithoek te geraken en misschien benoemen ze spontaan al een aantal thema's die in het boek aan bod komen.

Laat het boek rondgaan, de kinderen mogen alleen de kaft bekijken, voor- en achterkant. Geef hen de titel van het boek en laat hen beschrijven wat ze zien. Bij jongere kleuters zal deze vraag makkelijk overgaan van feiten op de kaft naar fantasie. Houd deze twee niveaus bij de oudere kleuters gescheiden: Wat zien ze op de kaft? Welk verhaal denken ze dat hier verteld wordt? Als ze op de eerste vraag antwoorden met elementen die ze nog niet kunnen weten, breng je hen opnieuw bij de kaft en moedig je hen aan hun fantasie bij te houden voor de tweede vraag.

Tijdens het lezen

A. KRINGGESPREK

Tijd voor een gesprek.

- Wat doen stratenmakers? Kent iemand een stratenmaker?
- Hoe zijn ze gekleed? Wat doen ze de hele dag, wie is hun baas?

We leggen het boek er opnieuw bij op de juiste bladzijden en letten op de handschoenen, kniebeschermers, kledij, zware werkschoenen...

- Wat doen havenwerkers? Hoe zijn zij gekleed? Wat is hun taak?
- Heb je al eens havenwerkers aan het werk gezien?

Leg het boek open op de pagina's van de havenwerkers en zoek uit wat hun taak is.

- Wat doet een kapitein? Heb je al eens een kapitein aan het werk gezien?
- Wat is het verschil tussen een havenwerker en een kapitein?

B. FILOSOFEREN

Deed Tim wat papa vroeg of bedoelde papa iets anders? Hoe komt het dat de volwassenen Tim geloven?

Begrijp je ook soms dingen niet die papa en mama zeggen? Papa was bezorgd voor Tim en toch doet papa veel gevaarlijke dingen.

Na het lezen

A. KNUTSELATELIER: KLEITEGELS

Iedere kleuter krijgt een tegel in natte klei. Zorg voor dikke en dunne stokjes waarmee ze tekeningen kunnen maken in de klei en voor scherven van enkele oude wandtegeltjes uit de keuken of badkamer waarmee ze patronen in de klei kunnen maken.

B. WEGOMLEIDING

Maak een wandeling met de kinderen naar een plek in de buurt van de school waar wegenwerken zijn. Bekijk de kledij, het materiaal, de vrachtwagens, betonmolens, de tegels... Neem potjes mee en vraag aan de stratenmakers of je een beetje zand of cement mag meenemen. Worden er nog andere grondstoffen gebruikt? Terug in de klas maak je gebruik van dit meegebrachte materiaal om zelf aan het werk te gaan.

Misschien hebben jullie een beroepsschool in de buurt? Je zou hen een bezoekje kunnen brengen of je kunt enkele leerlingen uitnodigen om naar de klas te komen. Leerlingen uit een beroepsopleiding hebben de naam stoer te zijn maar er zijn er ongetwijfeld bij die naast hun stoere imago het talent bezitten om kleuters op een boeiende manier wegwijs te maken in hun vak.

C. WAT BEWEEGT JOU?

Stratenmakerspel – Je werkt in twee groepen. Iedere groep krijgt tien kartonnen tegels die verschillen in kleur, vorm en grootte. Aan de andere kant van de zaal ligt een straatstenenontwerp. Daarin passen de kartonnen tegels zoals in een inlegpuzzel. Je organiseert een loopspel waarbij de stratenmakers met de stenen een straat aanleggen.

Spelen op straat – Op de grond kleef je drie stroken gekleurde plakband. We hebben de straat, de tegels en de haven. Alle kleuters doen mee. De kinderen starten steeds op de rij tegels die in het midden liggen. Daarna zeg je bijvoorbeeld ‘haven’: de kleuters springen op de juiste strook plakband. Voer het tempo op naarmate de kleuters de plaatsen beter beheersen.

E. KNUTSELATELIER: EEN VERHAAL IN EEN VERHAAL

In het boek staat relatief weinig tekst. Maar verschillende kleine tekeningen vertellen in een kader een stukje van het verhaal. Elk kadertje zou het opschrift kunnen dragen ‘En ondertussen...’. Lees het boek opnieuw vanuit die optiek. Hierbij is het handig als je van de prenten van het boek slides maakt die je in de klas projecteert zodat iedereen het verhaal op hetzelfde ritme kan volgen.

Vraag hen om in gedachten even terug te gaan naar het moment waarop ze vanmorgen naar school zijn gekomen. Iedereen heeft een kleine of grote verplaatsing gemaakt. Laat hen een tekening maken van die verplaatsing vanuit het ‘en ondertussen...’-verhaal. Je kunt er voor kiezen om zelf op papier een format te maken met een kleine kader op het blad. Of je kunt hen twee tekeningen laten maken: één op een groot blad en een andere op een kleiner blad. Het gaat telkens over dingen die zich tegelijkertijd hebben afgespeeld. Wijs de kinderen erop dat ze op de grote tekening een plek overhouden voor de kleine tekening. Kleef de kleine tekening op de goede plek in een hoek van de grote prent. Hier past ook mooi het Franse boek zonder woorden *Cependant...* van Paul Cox (Seuil Jeunesse, 2002), dat 120 prenten toont van gebeurtenissen over de hele wereld die zich gelijktijdig afspelen.

Maak in de klas een kastruimte vrij voor een kleine bibliotheek. Vul ze met boeken die ook kinderen aanspreken die niet automatisch plezier beleven aan boeken. Dat kunnen informatieve boeken zijn rond vakmanschap en geïllustreerde boeken over boten, vrachtwagens, hijskranen, autobussen, motoren... Misschien ook een knutselboek of iets helemaal anders? Betrek de kinderen van de klas erbij die minder voeling hebben met boeken. Welk boek moet voor hen in jullie klasbibliotheek staan? Leg jullie wensen voor aan de plaatselijke bibliothecaris en vraag of hij jullie helpt. Ze mogen ook boeken van thuis meebrengen. Laat hen een leuke naam bedenken voor een boekenkast die hen wel over de streep trekt. Kunnen ze zelf leuke icoontjes verzinnen voor deze boeken?

Bolder en de boot

Alice Hoogstad

Pimento, 2005.

Principe 1: Wie woorden zaait

Principe 3: Bib en school gaan boek in hand

Principe 7: De boekenbabbel

Principe 9: Van lezen ga je doen

OVER DE AUTEUR

Alice Hoogstad (1957) studeerde aan de Kunstacademie in Rotterdam. Als kind wist ze al dat ze wilde tekenen, en het liefst de hele dag. Sinds 1987 illustreert ze voornamelijk kinderboeken. Ze tekent ook voor Sesamstraat. Ze wil nooit meer iets anders doen: iets wat je leuk vindt, gaat nooit vervelen. *Bolder en de boot* is het eerste prentenboek dat ze schreef én illustreerde.

OVER HET BOEK

Bolder vertelt aan zijn vriend Zep dat hij een lange reis wil maken rond de wereld. Met zijn boot. Hij wil walvissen zien, langs gevaarlijke rotsen varen... Tot bij het eiland van de dieren. Zal hij zijn droom waarmaken?

AAN DE SLAG

Voor het lezen

Maak van de klas een wereld van water. Gebruik blauwe en groene doeken die je legt, hangt en drapeert. Zet in één van de hoeken een grote bak met water. Houd de spanning er nog even in. Vertel hen alleen dat het over een avontuur op zee gaat.

Het boek heeft een bijzonder mooie en sprekende prent op de omslag. Breng het boek in de leeskring zonder de titel meteen te verklappen.

- Wat zien de kinderen? Wat valt hen op?
- Lijkt het boek griezelig of grappig, vrolijk of droevig?
- Welk avontuur verwachten zij?

Tijdens het lezen

Het vertelmoment start je met het onthullen van de titel. Het boek begint in groot contrast met de sfeer op de flap. Gebruik dat contrast en breng de 'BENG, BENG, BENG' alsof je van op een scheepswerf spreekt. Lees verder tot waar Bolder aan Zep uitlegt dat hij de boot sterk maakt voor een lange reis.

Kleuters vinden het leuk om in groep taalritmespelletjes te spelen. Vraag de kinderen hoe een boot verstevigen nog kan klinken en maak van hun geluiden samen met hen een ritmisch woordspelletje. Dat kun je tijdens het hele project gebruiken. Een aantal tips om samen jullie bengbengritme te ontwerpen:

- De eerste lettergreep bepaalt in sterk mate het ritme. Kun je voelen dat starten met 'BENG, BENG' je in een ander ritme brengt dan het nochtans weinig verschillende 'BENG, BENG, BENG'?
- Probeer niet te rijmen; je krijgt dan snel een geforceerd en flauw taalspelletje.
- Bij gedichten is dreunen uit den boze. Ritmische woordspelletjes met kleuters vormen hierop een uitzondering: zij houden van speels dreunen.
  - In een ritmisch taalspelletje mag je hetzelfde woord verschillende keren gebruiken.
- Naast het ritme zijn volgende elementen bespeelbaar: de klankkleur, helder-dof bijvoorbeeld, de toonhoogte, de klemtonen en de pauzes. Het zou kunnen klinken als:
BENG, BENG, BENG
KLOP, KLOP, KLOP
TIK, BOINK, BAF

KNUTSELATELIER

Afhankelijk van de leeftijd en het niveau van je klasgroep knutsel je één of meerdere soorten boten die je gedurende het hele project laat varen en aanmeren in de hele klas. Enkele ideeën:

- Papieren bootjes vouwen in alle maten en kleuren met de hele klas. Bij elke vouw slaan jullie een woord aan van jullie bengbeng-ritme. Misschien gaat het in het begin wat trager en kunnen jullie versnellen naar het einde toe?
- Van takjes, touw, een stokje en een stukje papier kun je een vlot maken.
- Een omgekeerd plastic dekseltje met wat plasticine, een satéstokje, een rietje en een papieren vlagje maken ook een vlot.
- Uit een drankkarton, de vierkante met de afgeschuinde bovenkant zijn het leukst, snijd je één lange zijde die je er iets lager weer in kleeft als het dek en je bouwt masten en eventueel kleine kajuitjes, van luciferdoosjes bijvoorbeeld.
- Je kunt ook hele schepen bouwen uit luciferdoosjes, andere lege kartonnen doosjes, wc-rolletjes, tandenstokers, satéstokjes, golfkarton of papier, die elk kind verft en voorziet van toebehoren naar eigen smaak.

Als alle boten klaar zijn, is het tijd om voor elke boot een plekje uit te zoeken. Welke boten zijn zeewaardig? Welke materialen verdragen het om echt te water gelaten te worden zonder te zinken of stuk te gaan? Je kunt dit met de kinderen uitzoeken. Wie kiest uiteindelijk het echte water voor zijn of haar boot? Wie kiest voor het blauwgroene sop van lakens en doeken? Misschien zijn er boten die nog even wachten alvorens uit te varen?

Als elke boot de juiste plek heeft gekregen, zijn jullie klaar voor het vervolg van het verhaal.

A. KRINGGESPREK, FILOSOFEREN

Wie wil iets zeggen over het verhaal? Wie heeft de zee al eens gezien? Wie is al eens meegevaren op een boot? Hoe voelt dat? Hoe ver is de IJszee? Hoe groot is een walvis? Waar raakt de hemel de zee? Hoe vaar je langs gevaarlijke rotsen? Wat gebeurt er met je boot als het stormt op zee of heel hard regent? Hoe ziet het eiland van de dieren eruit? Wat is een vuurtoren?

Heimwee: waarom komt Bolder al zo snel terug? Wat is heimwee? Wie heeft ooit al eens heimwee gehad? Wie heb je al eens gemist? Wie heb je al eens moeten achterlaten? Waar voel je dat in je lichaam? Hoe voelt het? Wat doe je dan? Hoe ziet heimwee er uit? Heeft het een geur? Welke kleur heeft het? Is het zwaar of licht? Aansluitend kan je hen vragen er een tekening bij te maken of je kan voor een andere creatieve opdracht kiezen die goed ligt in je klasgroep. Wie wil kan nadien nog vertellen over zijn werkje.

B. BOEKENZEE

Er zijn heel wat informatieve boeken die verwijzen naar de zee, naar varen, naar een reis maken... Een bezoek aan de bibliotheek geeft je alles wat je nodig hebt voor een zee-leestafel. Atlanten, boeken over schepen, landen en eilanden, walvissen... Dit is een kans om kinderen het onderscheid te leren in de bibliotheek tussen verhalen en informatieve boeken. Maak een afspraak met de bibliothecaris en laat hem samen met jullie zoeken naar fijne informatieve boeken voor de leestafel.

C. WOORDSPELLETJE

Verdeel de klas in kleine groepjes. Varieer op het woordspelletje 'Ik ga op reis en ik neem mee...' en maak er bijvoorbeeld van 'Ik vaar uit met mijn boot en ik neem mee...' De volgende herhaalt eerst het woord van de vorige en voegt dan een nieuw woord toe. Opnieuw beginnen als iemand zich vergist! Bespreek nadien welke voorwerpen een goede keuze waren om mee te nemen en welke eventueel niet.

D. BEWEGEN

Zoek in de bibliotheek naar boeken met prenten van boten en roeiboten. Zet de stoeltjes in de vorm van een roeiboot. Laat iedereen zijn plekje nemen in de roeiboot en zoek samen als klas naar het juiste ritme om te roeien. Als roeipanen kun je allerlei kleine en grote lepels nemen. Als je niet samen roeit begint de boot te schommelen. Natte voeten!

Hoeveel tijd hebben jullie nodig om droog aan de overkant te geraken? Welk signaal geeft aan dat jullie bij de oever of kade zijn aangekomen? Zoek een muzikaal ritme dat jullie helpt om als groep harmonisch van de linkerarm naar de rechterarm over te gaan. En achteruit roeien?

E. KNUTSELATELIER

Lees het verhaal opnieuw voor en geef hen de tijd om op elke bladzijde de tekeningen en kleuren goed te bekijken. Verken het kleurgebruik in het boek: de zee is groen, de lucht is fuchsia of geel of rood of wit of groen, de rotsen zijn paars...

Bolder droomt van verschillende avonturen op zijn lange reis. Maar omdat het bij dromen blijft, worden de avonturen niet verder uitgewerkt. Vraag na het lezen om het fragment te kiezen dat hen het meeste aanspreekt: de walvis, de vuurtoren, de gevaarlijke rotsen, de zware regen, het eiland met de dieren... Laat hen van hun fragment een collage maken van hoe dat stukje avontuur er uit zou kunnen zien. Moedig hen aan om kleuren te gebruiken die ze niet spontaan zouden kiezen.

F. WAT BEWEEGT JOU?

Vraag de kinderen op voorhand om een foto mee te brengen van iemand die hen heel dierbaar is. Gebruik stoepkrijt om van een deel van de speelplaats een vertrekplaats voor boten, een strand of een haven te maken langs één smalle zijde en verder een grote plek voor de zee. Hang de waslijn op ter hoogte van de vertrekplaats en hang er alle foto's aan.

Als je een klas hebt die graag knutselt laat je hen enkele bakens uit het verhaal en in de zee knutselen: walvis, rotsen, een eiland met een vuurtoren, een eiland met dieren. Je kunt ze ook met stoepkrijt tekenen of symbolisch aanbrenge. Zorg ervoor dat alle bakens goed verdeeld zijn over de speelplaats en leg bij alle bakens een stapeltje blanco kaarten ter grootte van een postkaart en wat kleurpotloden of waskrijtjes.

Verzamel alle kinderen op het strand of aan de haven. Vraag om stilte. Vraag hen één voor één om contact te maken met hun eigen foto aan de waslijn. Elk kind loopt stapje voor stapje op de speelplaats tot het een goede baken vindt om halt te houden; een plek die goed voelt in verhouding tot de afstand die ze kunnen verdragen tot wie hen dierbaar is. Moedig hen aan om dat heel traag te doen en om naar hun lichaam te luisteren en naar het gevoel dat hen op dat moment treft. Hun lichaam en hun gevoel zullen vertellen wat een juiste plek is. Diegenen die niet op zee zijn wuiven de anderen uit. Als ze op de plek zijn aangekomen mogen ze een kaart maken die ze naar het thuisfront sturen. Misschien is er wel iemand in de klas die meeuw wil zijn? De meeuw hangt de juiste kaart bij de juiste foto aan de waslijn. Hang de waslijn later op in de klas. Sommige kinderen willen misschien nog wat vertellen over hun ervaring of de kaart die ze gemaakt hebben.

Het verhaal van Slimme Krol en hoe hij aan de dood ontsnapte

Gerda Dendooven

Querido, 2006.

Principe 1: Wie woorden zaait

Principe 2: Boekrijk

Principe 3: Boek en school gaan boek in hand

Principe 4: De boekenbabbel

Principe 9: Van lezen ga je doen

OVER DE AUTEUR

Gerda Dendooven (Kortrijk, 1962) studeerde Vrije Grafiek in Gent. Nadien werkte ze enkele jaren als begeleidster van artistieke kinderateliers in verschillende musea. Sinds 1992 doceert ze grafische vormgeving aan het Hoger Instituut Sint-Lucas te Gent. Daarnaast illustreert ze kinder- en jeugdboeken en ze schrijft ook zelf, zoals *Mijn mama* (2001) en *Soepkinders* (2005). Ze schrijft ook theaterteksten.

Haar stijl is heel herkenbaar is: de sfeer proef je vanaf de eerste prent. Met verhoudingen en perspectief houdt ze geen rekening. In haar tekeningen staan de mensen centraal, interieurs worden enkel gesuggereerd door attributen. Ze maakt gebruik van archetypen zoals 'de oma' en 'de verpleegster' en vertelt met veel humor. Gerda Dendooven is ondertussen ook internationaal bekend. Ze won reeds een indrukwekkend aantal prijzen.

OVER HET BOEK

Dit boek spreekt sommigen meteen aan omwille van de gedurfde prenten en donkere kleuren. Anderen moeten misschien eerst even wennen aan de opmerkelijke stijl voor ze met het boek aan de slag willen gaan. Aan deze laatste groep: proef, proberen maar! Misschien slaagt het boek er in om jou voor zich te winnen. Wedden dat je het blijft herlezen?

Het verhaal heeft veel elementen die je goed kunt gebruiken. Zo maak je van de klas gaandeweg een plek waar monsters, spoken en griezels zich thuisvoelen, én waar kinderen zelf vinden wat zij nodig hebben als ze bang zijn. Het is ook een verhaal dat vraagt - zonder dat het gaat vervelen - om opnieuw en opnieuw en opnieuw te lezen.

AAN DE SLAG

Voor het lezen

Deze activiteit kun je introduceren zonder over het boek te vertellen. Zo wordt het een verrassing voor de kinderen dat hun zelfgemaakte decor bij het boek past. Verzamel grote kartonnen borden die je als muren kunt opstellen in je klas. Maak er zo veel deurtjes in, iets kleiner dan A4-formaat, als er kinderen zijn in je klas. Maak uit grote sponzen of aardappels een zo groot mogelijke rechthoekige stempel voor elk kind. Maak van de grote kartonnen vlakken muren door er in verschillende kleuren bakstenen op te stempelen. Elk kind werkt in één kleur maar elk kind mag een eigen kleur kiezen. Zet de kartonnen muren in één hoek of één zijde van de klas.

Tijdens het lezen: deel 1

Het verhaal van Slimme Krol is een verhaal in een verhaal. De verpleegster op de eerste pagina kondigt aan dat ze het over monsters in alle formaten zal hebben in een ander verhaal. Maak van de verpleegster een handpopje door een kopie van haar tekening op een stokje te kleven. Houd het handpopje vast of geef het een centrale plaats zolang en telkens zij spreekt.

Lees tot en met: *Luister dan goed naar wat ik vertel. Als je mijn raad volgt vluchten ze snel.*

- Welke goede raad zou de verpleegster kunnen geven?
- Wat helpt jou als je bang bent?

Maak van een hoek in de klas een 'oef-ik-ben-niet-meer-bang-hoek' met alles wat helpt om minder bang te zijn. Laat de kinderen de hoek zelf invullen met dingen die ze meebrengen, met tekeningen... Leg er kussens en zachte dekens in. Zet in deze hoek ook een stoffen pop of kartonnen kind niet groter dan de kinderen zelf en bevestig er enkele wasspelden aan. Als je bang wordt in de klas mag je even in dit hoekje gaan zitten en geef je via de wasspelden aan waar je in je lichaam voelt dat je bang bent: je buik, je keel, je hoofd, je benen, je voeten...

Tijdens het lezen: deel 2

Verduister de klas, zet kaarsjes buiten het bereik van de kinderen of laat enkele zaklampen schijnen in donkere hoekjes. Vraag de kinderen om in de kring en dichtbij jou te komen zitten voor het vervolg van het verhaal. Wat is het verschil voor hen nu het wat donkerder is? Hoe voelen ze zich nu? Lees het verhaal verder tot en met:

*Krol lag in bed
Zijn ogen nog open,
Toen iets in zijn kamer,
Kwam binnengeslopen.
Hij zag de schaduw op het behang.
Zijn ogen groeiden,
Zijn hart deed
BANGBANG
BANGBANG*

KRINGGESPREK

Hou een klasgesprek:

- Waar zijn de kinderen bangbang voor? Waarvoor zijn ze een beetje bangbang en wanneer zijn ze heel bangbang?
- Is er iets waar ze vroeger bangbang voor waren en nu niet meer?
- Wanneer is bangbang zijn leuk of spannend of een avontuur?
- Wat is het verschil tussen echt bangbang zijn en spannend bangbang zijn?
- Kunnen ze voor spannend bangbang zijn een ander woord verzinnen? Maak aan de hand van de naam die ze verzinnen een ritmisch woordenspelletje dat jullie bij het knutselen in groep of individueel kunnen zingen.

Geef elk kind een A4 en een rond papier met een doorsnede van ongeveer 10 cm. Vraag de kinderen om te tekenen of te schilderen waarvoor zij bangbang zijn, een grote tekening van wat hen het allerbangbangst maakt. Bevestig elk van deze tekeningen achter een deurtje van jullie zelf gemaakte muur. Piep, sis, hijg of zwijg terwijl je je eigen monster of spook achter de muur kleeft. En een ronde tekening van wanneer bang zijn leuk, spannend of uitdagend is. Je kunt de kinderen voor deze ronde tekening laten kleuren met waskrijtjes in felle kleuren en daar zwart laten over verven. Je laat hen dan krassen wat ze spannend bangbang vinden. Maak met zwarte wol een heel groot spinnenweb op de vloer van de klas. Kleef eerst de diagonalen op de grond en maak dan steeds groter wordende cirkels. Lamineer de ronde cirkels indien je de mogelijkheid hebt en verdeel ze over het spinnenweb.

Tijdens het lezen: deel 3

Begin terug bij *In een dorp hier niet ver vandaan...* en maak het verhaal af.
Welk deel vinden ze het engste in het boek?

Kunnen de kinderen namen verzinnen voor de monsters en spoken die ze op de tekeningen zien? Als ze voor een monster of een spook een naam verzinnen, kunnen ze dan ook vertellen of het een monster is dat piept, sist, hijgt of zwijgt? Creëer een eigen monstertaaltje. Doe dat met 'djabbertalk': dat is praten met klanken die geen betekenis hebben maar met een intonatie zodat het lijkt alsof de monsters tegen mekaar praten. Laat de kinderen twee per twee een monsterpraatje houden.

De oplossing die Krol krijgt van zijn oma, had je die geraden? Heb je die al eens uitgeprobeerd? Had je die in jullie 'oef-ik-ben-niet-meer-bang-hoek' gezet? Is het een goede oplossing?

MEER LEZEN

Bart Demyttenaere heeft een grappig gedicht geschreven over winden laten. In: *Stoere Daan*. Bart Demyttenaere, Leo Timmers (ill.). Standaard, 1997. p.36.

RIJMEN

Lees het boek opnieuw voor, eventueel voor een speeltijd. Lees het boek nadien nog eens voor maar laat de woorden weg die rijmen op een vorig woord. Lukt het de kinderen om zelf de juiste woorden in te vullen? Zie ook Annie M.G. Schmidt: *Spoken in het kasteel*. Uit: *Ziezo. De 347 kinderversjes*. Annie M.G. Schmidt. Querido, 2003. p.199.

Na het lezen

A. VERTELLEN EN PANTOMIME

Beperk je nu tot het verhaal van Krol, zonder de verpleegster dus. Vraag een aantal kinderen die graag de monsters en spoken willen vertolken. In een eerste ronde vraag je het groepje monsters dat zich spontaan aandient om zonder meer monsters of spoken te zijn. Je geeft hen geen andere instructies dan dat ze ten tonele verschijnen op het moment dat de spoken en monsters in het verhaal opduiken. En dat ze niet mogen spreken: enkel geluiden en bewegingen.

Help de kinderen nu stapsgewijs en in verschillende rondes om hun geluiden- en bewegingsrepertoire te uit te breiden. Vertel hen dat je nog meer soorten monsters en spoken wil uitnodigen in de klas.

Begin elke nieuwe ronde met één van volgende vragen en duid telkens een aantal kinderen aan:

- Wie wil een van de grommende monsters en spoken zijn?
- Wie wil een van de fluisterende monsters en spoken zijn?
- Wie wil een van de sissende monsters en spoken zijn?
- Wie wil een van de overdegrondkruipende monsters en spoken zijn?

Als je de vertelpantomime een paar keer hebt gedaan, is er misschien één van de kinderen die het verhaal van Krol zelf wil vertellen in zijn eigen woorden. Met of zonder begeleidende pantomime.

B. SCHADUWSPEL

Verduister de ruimte en richt een spot of projector op een diascherm of een wit doek. De witte muur die jullie samen geknutseld hebben is ook geschikt. Al wie tussen de lichtbron en het doek staat, werpt zijn schaduw op het doek. Ook leuk om met handschaduwen te werken.

C. SPOOKJES KNUTSELEN

De illustrator heeft een heel eigen beeldtaal. Moedig de kinderen aan ook hun hoogstpersoonlijke eigen spoken en monsters te knutselen. Bied hen veel verschillende materialen aan waarmee ze hun spoken- en monsterfantasie de vrije loop kunnen laten. Experimenteer met de positie van de ogen en de pupillen. Wanneer wordt het een lief spookje of monster en wanneer is het angstaanjagend? Hang de monsters en spoken op in de klas.

D. ANDERE SPOKEN UITNODIGEN IN DE KLAS

Je kunt een boekentafel of een leeshoek maken in de klas met andere boeken over spoken, monsters, bang zijn... Er is in de bibliotheek heel wat leuke literatuur te vinden rond dit thema. Welke boeken vinden ze zelf avontuurlijk of griezelig genoeg voor de leeshoek? Misschien willen ze een boek van thuis meebrengen en uitleggen aan de anderen waarom het voor hen een avontuurlijk boek is.

MEER LEZEN

Wij zijn piraten. Geoffrey Dussart. Clavis, 2005.

Help! Een gobbeltgobbelmonster. Paul Van Loon, Alex De Wolf (ill.). Leopold, 2005.

Doosje Monsters. Riske Lemmens. Clavis, 2002.

Bang Mannetje. Mathilde Stein, Mies Van Hout (ill.). Lemniscaat, 2005.

Het was een donkere en stormachtige nacht. Arnhild Kantelhardt, Jutta Bauer (ill.). Lannoo, 2002.

Vraag de bibliothecaris om jullie lijstje met boeken voor de boekentafel klaar te leggen. Hebben griezelverhalen een speciaal icoontje in jullie bibliotheek? Welke zijn de andere icoontjes en waar staan ze voor?

De vijf zintuigen

Hervé Tullet

Lannoo, 2004.

Principe 2: Boekrijk

Principe 7: De boekenbabbel

Principe 9: Van lezen ga je doen

OVER DE AUTEUR

De Franse Hervé Tullet heeft een grafische opleiding gevolgd. Daarna heeft hij als artdirector gewerkt en mode-, kinder- en literatuurtijdschriften geïllustreerd. Sinds 1990 schrijft en illustreert hij kinderboeken. Hij heeft een kleurrijke, speelse, nonchalante stijl. Toch is geen enkel detail aan het toeval overgelaten. In het boek zien we hier en daar 'toevallige' vlekken, maar een goede kijker merkt dat ieder detail een bepaalde waarde heeft! Bekijk ook eens *Een verschil van dag en nacht* (Gottmer, 2000) en *Een citroen is roze* (Gottmer, 2002).

OVER HET BOEK

Dit boek is geen voorlees- of prentenboek, het is een pure brok inspiratie, een kunstzinnig pareltje! Het is ook een kijk-, ontdek- en speelboek met een massa prenten rond de vijf zintuigen, netjes geordend. Het prikkelt al je zintuigen, en je wordt meegenomen op een tocht doorheen je eigen voelsprietten. Maar verwacht geen wetenschappelijke uitleg, weetjes of educatieve ideeën om rond zintuigen in je klas te werken. Die vind je vast in wetenschappelijke boeken en op het internet. Dit boek nodigt je uit om met je fantasie op zintuigenavontuur te gaan in de klas.

Hervé Tullet tekende, schilderde, knipte en plakte, klierde en associeerde er vrolijk op los. Er zijn geen remmingen en je krijgt onmiddellijk zin om zelf aan de slag te gaan. Dit thema kun je onmogelijk afwerken in een week. Werken met je zintuigen doe je je leven lang.

AAN DE SLAG

Zoek een manier om dit boek druppelsgewijs te introduceren in je klas, let daarbij op de mogelijkheden van je klasgroep. Je kunt in de praatronde regelmatig één kind aanduiden dat het boek een dag mag inkijken en 's namiddags één bladzijde uitkiest die hem of haar het meeste aanspreekt. Zoek de dag nadien samen met de groep in het boek over welk zintuig het zou kunnen gaan. Welke andere prenten staan er bij? Waarom precies deze bladzijde? Wat was je opgevallen? Dit is de start om rond één van de zintuigen al of niet gedeeltelijk te werken.

Zintuigengordijn

Hang bij de introductie van het boek een lintengordijn aan de klasdeur. Aan elk lint of elke set van linten hang je één voorbeeldje per zintuig. Een belletje (gehoor), een stukje stof (voelen), een koekje (proeven), een stuk zeep (ruiken) en een lepel (zien). Laat de kinderen tijdens dit project vanuit hun eigen gevoeligheden en ervaringen dingen aanbrengen om aan een lint te hangen. Zo groeit het lintengordijn gaandeweg uit tot een zintuigengordijn. Elk voorstel is een gelegenheid om woorden te zoeken voor een zintuig. Aan welk lint wil jij jouw voorwerp of tekening graag hangen? Waarom moet het aan dat lint? Zou het ook aan een ander lint kunnen of niet? Elke dag lopen ze door dit gordijn. Willen ze kijken, voelen, proeven, ruiken, horen?

ZIEN

Het oog als orgaan

De kinderen verspreiden zich over de hele klas en leggen zich door elkaar neer op de grond. Vraag hen om hun ogen te sluiten en om aan hun beide ogen te voelen.

- Wat voelen zij?
- Voel je scherpe dingen aan je ogen? Zijn ze zacht of hard?
- Kunnen onze ogen tegen een stootje of moet je er voorzichtig mee omgaan?

Laat hen met hun middenvingers hun oogkassen masseren door kleine cirkeltjes te draaien op het bot rond de ogen. Ze mogen daarbij wat druk zetten. Vraag hen om hun ogen opnieuw te sluiten en zachtjes met de toppen van hun vingers te tokkelen op hun oogleden.

Knutselatelier: ogen uitvergroten

Een detail kan een eigen leven gaan leiden: bekijk een fiets eerst gewoon en daarna met een vergrootglas. Kies in de klas een object dat interessant lijkt en zich ook makkelijk, voor een deel toch, laat uitvergroten: een plant, de klaspop... Laat de kinderen eerst een tekening maken van het voorwerp door er gewoon naar te kijken en laat hen nadien een deel van het voorwerp opnieuw tekenen, maar pas nadat ze het door een vergrootglas bekeken hebben.

Leren kijken zonder ogen

Wat kunnen we doen als onze ogen minder goed werken? En als je nog maar heel weinig of niets meer ziet? Laat hen ervaren hoe het is om met een stok het duister af te tasten. Laat ze geblinddoekt plaatsnemen in een ruimte waar ze gemakkelijk kunnen bewegen. In de ruimte plaats je een aantal obstakels zoals een stoel, een doos, kussens... De kinderen wandelen door de ruimte en gebruiken de stok om de obstakels te 'zien' en te ontwijken. Je kunt dat ook in de gangen doen: laat hen geblinddoekt een weg afleggen tussen twee gekende plaatsen, bijvoorbeeld tussen de klas en de eetzaal, ze mogen alleen hun stok gebruiken. Wat doet een blindengeleidehond? Laat één kleuter een geblinddoekt klasgenootje begeleiden. Leiden en volgen. Elkaar leren vertrouwen en aanvoelen.

Ons oog op de wereld

Onze ogen bepalen in grote mate hoe wij onze wereld ervaren. Als we onze ogen sluiten zien we geen vormen en geen kleuren meer. Vormen kan je nog voelen met je handen maar kleuren zijn dan helemaal verdwenen. *Hennie de Heks* van Valerie Thomas (Sjaloom, 2002) kan je vertellen hoe vervelend het is als er alleen maar zwart te zien is.

Ik zie het wel, ik zie het niet: filosoferen

Alles wat ik in mijn dromen zie, is dat echt zien of is dat iets anders? Als er geen spiegels zouden zijn, zou de wereld dan helemaal anders zijn? Kun je in het donker zien?

Oogcontact

's Avonds zetten we ons in de zithoek. Daar staat een doos met een opspringend oog die de kinderen zelf gemaakt hebben. Dat oog heeft de hele dag goed gekeken naar de kinderen en het zag Stan een puzzel maken van twintig stukken, het zag hoe Ellen en Riva samen gingen wandelen met de pop, het zag hoe Floris een papieren zak omgekeerd op z'n hoofd zette als hoofddeksel, het zag Merel wel twintig minuten schilderen aan een bloem... Een andere manier om 's avonds de dag te overlopen.

HOREN

Het oor als orgaan

Laat de kinderen uitgebreid hun oorschelp betasten: masseren, aan de oorlelletjes trekken, met hun vingertjes in de 'gangen' voelen, de oren 'dichtvouwen' en eventjes gesloten houden...

Stilte

Misschien is het mooiste geluid wel de stilte. Kunnen we het zo stil maken dat we helemaal niets meer horen? Hoor je dan écht niets meer? Voor wie is het moeilijk om lang stil te blijven en wie vindt het fijn? Wat vind je moeilijk? Wat vind je fijn?

Oortjes dicht en snavelletjes open

Onze oren en mond zijn nauw met elkaar verbonden. Onze oren luisteren naar alles wat we zelf zeggen. Breng een hoofdtelefoon mee naar de klas en laat de kinderen vaststellen dat je harder gaat roepen als je niet goed hoort. Kennen ze iemand die doof is of slechthorend die dit ook doet?

Je kunt dit ook creatief uitwerken. Geef de kinderen een kartonnen ovaal. Laat hen er ogen, haar en een neus op tekenen of kleven. Vraag hen om op een ander papier bij dat hoofd oren te tekenen die nadien aan het hoofd vastgeplakt of vastgeniet worden. Ze mogen kiezen of ze grote of kleine oren tekenen. Breng een ronde opening aan ter hoogte van de mond; ze kunnen kiezen voor een grote mond of een kleine. Stempel op lange stroken papier grote of kleine o's, a's en i's. Deze klanken rollen uit de monden van de geknutselde hoofden. Je hebt nu een voltallig koor in de klas. Hebben de kinderen oren en monden gekozen die passen bij hun karakter of net niet?

Geluidenmuur

Kleef op deze muur uiteenlopende dingen die geluid kunnen maken. Papier met luchtbelletjes om kapot te drukken, ritselpapier, een ribbelfles met stokje ('Ik ben rupsje ribbelrug, zeg krab eens vlug met je stokje op mijn rug'), een oude fietsbel...

H-oor!

Maak een oor in reuzengroot formaat. Wat hoorde oor vandaag? Deed Kasper een leuke uitspraak, vertelde Lena een leuk verhaal, tierde iemand? Wie was vandaag opvallend stil?

RUIKEN

Neuzeneuze

Eskimo's geven elkaar geen hand als ze goeiedag zeggen, maar doen 'neuzeneuze'. Laat de kinderen mekaar eens goeiedag zeggen op de manier van de eskimo's. Misschien vinden zij nog andere gebaren en rituelen die waardige alternatieven vormen voor de handdruk?

Snuffelroute

Maak een grote verzameling van zakjes en doosjes met geuren erin: waspoeder, lavendel, koffie, lijn, kruiden, leer, brood... Speel een snuffelspel buiten. Hang alle doosjes en zakjes op in de school. Verdeel

de kinderen in kleine groepjes en werk de snuffelroute af in twee richtingen zodat ze elkaar niet voor de voeten lopen. Welke geuren herkennen zij? Welke niet? Welke geuren vinden ze aangenaam en welke niet?

Neusjes dicht en snaveltjes open

Verzamel in een kring voor een tienuurtje. Laat iedereen één hap nemen van het lekkers dat ze bij zich hebben en laat hen nu hetzelfde doen terwijl ze hun neus dichtknijpen. Proeven zij een verschil? Hoe komt dat?

Filosoferen

Hoe ruikt een mama? Hoe ruikt een papa? Hoe ruikt vakantie? Hoe ruiken zomer, winter, lente, herfst? Hoe ruikt een kaars? Hoe ruikt 'joepie!' en hoe ruikt 'verdriet'?

VOELEN

Je eigen lijf voelen

De kleuters zetten zich per twee. Misschien is er een kleuter die dit geen fijne oefening vindt en niet wil meedoen. Dat is ok. Misschien wil hij of zij wel bij zichzelf proberen? Laat één van de twee met de vingertoppen zachtjes en traag over het gezicht, rug, armen en benen van de andere gaan. En laat hen nadien de andere helemaal van boven tot onder zachtjes betokkelen. Wissel van rol. Vond je dit fijn? Wat voel je dan? Wat vind je het fijnst?

Als iedereen in je klasgroep houdt van lichamelijk contact, kun je het volgende proberen. Werk samen met de turnjuf. Leg een groot aantal matten of futons op de grond in de turnzaal. Laat de kinderen er kriskras op liggen en zorg dat ze rustig worden door bijvoorbeeld eerst een zacht muziekje op te zetten of een ontspanningsoefening te doen. Ogen sluiten. Vraag hen dan om zachtjes tegen mekaar te rollen. Je staat erop dat iedereen het heel traag doet. Als iemand geen zin meer heeft mag hij of zij stoppen. Begeleid de kinderen naar een speels over en onder mekaar rollen. Alsof het om een nest lieve slangen zou gaan. Of een nest van kleine poesjes of hondjes die nog niet kunnen zien en nog niet kunnen krabben of bijten. Begrens meteen waar het wild of agressief wordt.

Rara

Verzamel allerlei materialen met een uiteenlopende textuur: papier, karton, schuurpapier, stofjes, naar klei, steentjes, zaadjes, schors, froezelpapier, geldstukjes, pareltjes... Maak een voeldoos waarin je telkens één object aanbiedt: ze kunnen niet zien wat er in zit maar er is wel een opening voor hun hand om te voelen. Wat voelen ze? Moedig hen aan om in eerste instantie te beschrijven zonder meteen te gaan raden. Is het zacht, hard, nat, droog, kleeft het, doet het pijn... Is het een fijn gevoel, een akelig gevoel, een verrassing...

Blindlezen

Aan de hand van een stukje braille kunnen kinderen ervaren dat je ook woordjes kunt voelen. Laat ze zelf braille timmeren in de timmerhoek. Eerst tekenen ze op een blokje of plankje hout een eenvoudige tekening: huisje, bal, boom, bloem... Op die lijnen timmeren ze kleine spijkers met een grote kop. Zo voelen ze nadien hun eigen tekening. Vinden ze achteraf hun eigen tekening geblinddoekt terug?

Hoofd, buik, hart

In de meeste kinderboeken staan één of meerdere emoties centraal: angst, verdriet, woede, vreugde, verliefdheid, eenzaamheid... Je hebt vast wel een aantal favoriete boeken voor de klas. Lees ze opnieuw voor en vraag nadien waar in hun lijfje ze iets voelen bij dat boek. Hoofd, schouders, hart, buik, rug,

benen, armen, voeten... Laat hen het gevoel verder beeldend beschrijven: groot, klein, dik, dun, donker, licht, veel kleuren of niet...

PROEVEN

De tongen losmaken

Laat de kleuters met hun tong experimenteren: laat ze hun tong vastnemen met hun vingers. Wat voelen ze? Laat hen grote bewegingen maken met hun tong in hun mond en laat ze een tong-lippenconcertje brengen met 'brrlllbrlll'-geluiden.

Neem enkele spiegeltjes mee naar de klas en laat hen uitgebreid naar hun tong kijken. Wat zien ze? Leg hen uit dat de blaasjes op hun tong smaakpapillen zijn. Je kunt het verder illustreren met prenten. Maar laat hen vooral ontdekken. Breng de vier smaken - zoete honing, zure azijn, zoutoplossing en bittere amandelessence - aan op wattenstokjes. Laat hen uitzoeken waar in hun mond ze die smaken het best proeven. Elk groepje papillen staat voor een bepaalde smaak. Hoe noemen we deze smaken? Van welke smaak houden zij en van welke niet? Borstvoeding en flessenvoeding voor baby'tjes bijvoorbeeld is zoet en de papillen voor zoet liggen daarom handig vooraan.

Lekker doen!

Maak een aantal recepten klaar in de klas. Leg het accent tijdens deze kookmomenten in het bijzonder op alle zintuigen. Maak een brug tussen de zintuigen door niet voor de hand liggende vragen te stellen: Welke muziek past bij onze soep? Welk gevoel komt na het eten van dit lekkers: blij, rustige, vrolijk, verdrietig... Hoe ruikt jouw lievelingseten?

Proefballonnetje

Kun je proeven van een boek? Heeft water een smaak? Wat doet een proefkonijn? Hoe kun je een proef afleggen? Waarom proef je niets als je verkouden bent? Als je zowel aardbeien als bloemkool lust, zou jij een aardbei opeten die naar bloemkool smaakt? Soms zeggen grote mensen 'proeven van het leven': hoe zouden jullie dat doen?

HET ZESDE ZINTUIG

Gezichtsbedrog

In enkele steden vind je musea rond optische illusies die heel speelse en interessante doentoonstellingen aanbieden. Kinderen vinden 'tovertekeningen' altijd heel boeiend! Of ga eens langs in de bibliotheek voor boeken met optische illusies: *De magie van optische illusies*. Katherine Joyce (Deltas, 1994). Aan de hand van voorbeelden in zwart en wit wordt verteld over allerlei vormen van gezichtsbedrog. Ook goed: *Nieuwe optische illusies*. G. Sarcone (Bzztoh, 2006).

Alle zintuigen op scherp

Vraag de kinderen speelkieren voor buiten aan te trekken en neem je klas mee naar een mooi plekje in de natuur. Loop er de laatste vijf minuten in stilte naartoe. Laat hen in stilte in een kring gaan zitten en laat hen om de beurt enkel met hun ogen en handen vertellen wat ze van de plek vinden waar jullie nu zitten. Leuk? Ik weet het nog niet? Donker? Licht? Baken nu enkele bomen af of een plekje in het gras. Blinddoek hen en laat ze met hun vingers 'kijken' naar bomen, struiken en gras. Bij mooi weer samen met hun blote voeten. Hoe ziet boomschors er uit met je voetzolen en je vingers?

Doe de blinddoeken af en laat hen rollen in het gras. Doe, als je naar het bos gaat, de droge bladeren weg en laat hen rollen in de aarde. Hoe ruikt het gras 's morgens, 's middags, 's avonds? Hoe ruiken boombladeren, takken, bosaarde en schors? Hoe ruikt de lucht?

Als ze in het gras of in het bos op de grond liggen, wat kunnen ze dan zien wat ze anders niet zien? Sluit af in stilte. Wat vertelt die plek? Welk verhaal vertellen de bomen in het bos?

MEER LEZEN

Vijf boekjes rond de zintuigen van Gerda Dendooven en Gode-Liva Uleners uitgegeven bij Bakermat (1994): *Oren om te horen, Turelure gluren, Kiele koele voelen, Neuze neuzen, Mondje open mondje dicht.*

Een, twee, drie, vier... vijf zintuigen. Adèle Ciboul. NBD/Biblion, 2000.

Creatief met de vijf zintuigen. Gaetane Lannoy. Casterman, 2004.

De luisterwandeling. Paul Showers. Vries-Brouwers, 1992.

Hoe ruim je een wolf uit de weg?

Clément Chabert

Clavis, 2004.

Principe 9: Van lezen ga je doen

OVER DE AUTEUR

Clément Chabert is een Franse illustrator. Hij werkt voor een multimediabedrijf en is ook illustrator.

Z'n vorige boek was *Wolff heeft honger* (Clavis, 2001). Het is een prentenboek met zachtgekleurde, humoristische tekeningen voor kleuters vanaf 4 jaar. Blijkbaar heeft Clément Chabert iets met wolven...

OVER HET BOEK

Een mooi, spannend boek met heel wat leuke vondsten, een opwindende zoektocht en dit alles met originele illustraties. Maar het heeft ook een moraal: als de schapen niet samen hun prachtige ideeën uitwerken, kan de wolf gewoon verder z'n gangetje gaan. Een pleidooi voor teamgeest!

AAN DE SLAG

Bekijk samen de kaft van het boek, de kinderen vertellen wat ze zien. Laat de kleuters hun eerste indruk geven. Waar zou het verhaal zich afspeelen? Sla nu het boek helemaal open zodat de kleuters de kaft helemaal zien. Merken ze op dat het zwarte dier op de kaft een wolf is?

Voorzie enkele grote prenten van wolven en zorg voor wat achtergrondinformatie. In *Het grote kijkboek, beestenbaby's* van Béatrice Fontanel (Davidsfonds, 2004) vind je een mooi stuk over wolven. Hierin wordt de wolf niet alleen bedreigend afgebeeld. In dit boek staan ook foto's van hulpeloze welpjes. Deze vertederende weergave schetst een vollediger beeld van de wolf en vult zijn imago van grote boze wolf mooi aan. Ook mooi is *Het boek van de wolf* van Marie Lagier (Biblion 2002), dat ook alle aspecten van deze wonderbaarlijke dieren belicht.

Een 'stukje' van de identiteitskaart van de wolf :

De wolf is tussen de 50 en 80 cm groot (naargelang de soort). Hij kan tot 10 jaar oud worden als hij in het wild leeft. Wolven zijn sociale dieren die in troepen van 8 tot 20 dieren leven. De hiërarchie tussen de verschillende wolven in een troep is duidelijk gedefinieerd: één dier is de baas, de anderen moeten hem gehoorzamen.

Wie zelf een wolvenboekje wil samenstellen waarin weetjes, foto's en verhalen over wolven worden gebundeld, kan samen met de kleuters dezelfde techniek toepassen als in het boek, om de kaft van het boekje te maken. Dit wolvenboek krijgt een plaats in de boekenhoek tussen de overige boeken over wolven. Daar kunnen kleuters zich terugtrekken wanneer ze zelfstandig willen bladeren, kijken en 'lezen'

Er was eens... Er was eens... Heel lang geleden, een kudde schapen die in de bergen leefde.

Je kunt dit tafereel tot leven roepen door een themahoek in te richten in je klas. Enkele suggesties: van bruin inpakpapier maak je bergen, je verfrommelt het papier. Deze bergen vormen de achtergrond, op de toppen van de bergen leg je wat sneeuw. Op de grond leggen we enkele graszoden en laten daar schaapjes in grazen.

In het naburige woud leefde een wreedaardige wolf.

De wolf komt op het toneel en neemt een schaapje mee. De kudde is niet meer compleet. Maak een 'aftelkalender' met je kleuters, maak twintig schaapjes in karton en bevestig die met klittenband op de kalender. Nadat de wolf op het toneel kwam, neem je één schaap weg. De kleuters zien nu dat er een probleem is, de schapen zijn bang en steken de koppen bij elkaar om tot een oplossing te komen.

Verwijs naar de titel van het boek. Toon deze ook op het boek. Op die manier leggen jullie samen het verband tussen de geschreven tekens en de illustraties en speel je in op de ontluikende geletterdheid. Schenk ook aandacht aan de uitdrukking 'uit de weg ruimen'. Wat betekent deze zin? Hoe zouden zij dat zeggen? Ga hier brainstormen met je kleuters, welke oplossingen bedenken zij? Misschien zitten er al ideeën bij die ook in dit boek opgenomen zijn...

Op een dag nam één van de schapen een besluit... Samen staan we sterk.

Voor deze eerste bedenking ga jij zelf, als leidster, op een stoel staan. Je zegt dat ze in rijen kunnen gaan staan en zo de wolf omver kunnen lopen. Als klas ga je dit uitproberen in de schooltuin. In een rij gaan staan, na en naast elkaar, netjes lopen in rijen en dan nog een dier omver kegelen? De kleuters zullen ervaren hoe moeilijk dit is, hoeveel rekening je moet houden met elkaar. Indien de kleuters dit enkele keren geprobeerd hebben dan speel jij de wolf, wie durft nu op de eerste rij staan? Conclusie: dit idee lukt niet, je haalt één schaapje meer van de aftelkalender. De wolf heeft het gehaald!

Als de wolf terugkomt donderen we die rots boven op hem.

Vandaag kies jij als leidster een kleuter uit die op de stoel mag staan en het tweede idee mag verkondigen. Een leesbriefje met pictogrammen biedt steun aan kleuters die niet alles kunnen onthouden. Als afwisseling om zoveel mogelijk kleuters aan bod te laten komen laat je het hen op verschillende manieren proberen:

- Luid en duidelijk op een stoel.
- Heel zacht alsof je een verlegen schaap bent.
- Heel geheimzinnig, want alleen de schapen mogen het horen.

Zorg voor een grote steen, bijvoorbeeld uit een rotstuint, en vraag de kleuters of ze die kunnen opzij rollen. In het gras liggen hulpmiddelen, een stok, een kleiner steentje, een plank... Dan vraag je stoere kleuters om de steen op te heffen. Ook dit idee lukt niet. Dus je neem je opnieuw één schaapje van de aftelkalender.

Een grote katapult waarmee we zonder moeite grote stenen op de vijand kunnen werpen.

Toon een eenvoudige katapult. We gaan met de hele klas op 'gezondheidswandeling' en sprokkelen hout waarmee we katapulten gaan maken. Je kunt voorzichtig proberen hiermee op een kartonnen wolf te

mikken. Dat lukt misschien nog net, maar een echte wolf neerleggen? Onmogelijk, er verdwijnt opnieuw één schaapje van de aftelkalender.

We hopen met de klas heel vlug een oplossing te vinden. Misschien kwamen tijdens de brainstorming met je kleuters héél rake ideeën naar voren en kun je hun voorstellen uitproberen.

Ik weet het, we zijn gered! riep hij en hij wees naar de hemel.

Ga opnieuw met je kleuters naar buiten, kijk naar de hemel, ontdek je iets in de wolken?

Zie je schaapjes of andere dieren? Je vertaalt het idee van het dikke schaap uit het boek.

- Met scheerschuim maak je wolkjes van schapen op een glanzende ondergrond. Na het experimenteren en het voelen aan het schuim doen we wat witte verf bij het schuim en maken we schaapjes. Steeds groter, steeds dikker...
- Na de experimenteerfase tekenen we wolkschapen op karton en kleven daar piepschuim, watten of witte wol op. We knippen de schapen uit en hangen die op in de klas, als een wolkschapenhemel.

Maar ook dit idee is geen succes, opnieuw één schaapje minder!

Jullie hoeven niet meer te vrezen, bromde een zware stem. Een schaap met een trots voorkomen keek de andere schapen vorzend aan. HIJ HAD RODE SOKKEN AAN!

Organiseer een loopspel in de gymzaal waarbij de tikker rode lintjes rond z'n benen krijgt. Indien hij tien schaapjes kan pakken kiezen we iemand anders die de rode sokken aantrekt. Op het laatst probeert die de juf, die wolf is, te pakken. Weer één schaapje minder aan de aftelkalender...

Oom niet door de wolf opgegeten te worden, moet je proberen te lijken op een wolf, zei hij. Daarom heb ik dit pak gemaakt.

Zoals je soms in doe-boekjes ziet, probeer je een tekening van een wolf te kopiëren in een raam met allemaal vierkantjes. Aan de ene kant is de tekening al gemaakt door de juf, aan de andere kant proberen de kleuters de tekening helemaal hetzelfde na te tekenen. Gebruik hiervoor kopies. Denk ook aan mimespelen, de kleuters spelen elkaars spiegelbeeld.

- Of we proberen er gelijk uit te zien, wat kan ik doen om even groot te zijn als de juf?
- Wat moet ik aantrekken om te gelijken op Maya? Een brilletje?
- Wat is verschillend aan ons, wat is gelijk? Waar zijn de meisjes, de jongens?
- Waar zijn de kleuters met een trui? Waar die met een T-shirt?

Maar ook dit idee wordt afgevoerd, één schaap minder op de aftelkalender. De kleuters merken op dat dit niet lang meer zal duren, de ideeën geraken op... Wat nu?

Om van de wolf af te komen, hoeven we alleen maar het woud in brand te steken.

Hiervoor komen we weer samen aan onze themahoek, één deel bedekken we met een zwart doek, de wolf verdwijnt maar ook de schaapjes. Leg uit dat vele dieren inderdaad bang zijn voor vuur, en toon aan de hand van foto's dat dieren terugdeinzen voor rook en vuur. Toch is dit idee ook geen succes, want er gaan nog meer schaapjes verloren. Bijna alle schaapjes zijn van de aftelkalender verdwenen.

Het ergste gevecht ooit gezien in het gebergte, barstte los

Houd een praatronde:

- Welk idee vonden jullie nu het best?
- Waarom kwamen de schaapjes niet overeen?

- Wat zouden wij nog kunnen doen om de schapen te redden?
- Is een wolf altijd op zoek naar schapen, of eet hij ook nog andere dingen?
- Zou je op een bepaalde manier maatje kunnen worden met de wolf?
- Hoe wordt de wolf in andere sprookjes gevangen?

Tenslotte kom je tot de essentie van het boek. De laatste pagina toont ons een vechtende bende schapen en een wolf die verder rustig z'n gangetje kan gaan. Spreek over teamgeest, over samenwerken.

Als alle schapen bij elkaar gaan staan, héél dicht, zijn ze zo groot als een reuzewolk. Kun je er dan nog één schaapje uitpikken? Of als ze op die manier zo dicht rond de wolf gaan staan, misschien maken ze hem wel doodsbang! Als alle schapen samen een klein bolletje sneeuw van de rots laten rollen dan komt een enorme lawine op de wolf terecht! Als iedereen SAMEN STOER had gedaan! Als iedereen samen op de eerste rij had gelopen! Als iedereen samen die zware rots omhoog had geduwd... Als... Als... Wat dan? Met dat inzicht vertel je het hele verhaal opnieuw.

MEER LEZEN

Er zijn heel wat boeken te vinden die passen bij deze activiteiten:

Een wolf op kamp. Claire De Lombaert. De Eenhoorn, 2003.

Jaap Schaap. Leendert Jan Vis. Lemniscaat, 2000.

Jaap Schaap wordt in de kudde zwaar op de korrel genomen omdat hij wil leren fietsen en fietsen is niet iets wat schapen doen. Hij houdt vol en begint te fietsen. Dat gaat niet zonder slag of stoot: hij fietst andere schapen omver, hij fietst tegen een boom en hij krijgt van de rest van de kudde meer en meer de wind van voren. Dus gaat hij maar wat in het bos fietsen. Plots is hij de weg kwijt, en hoort hij niet iets. Het is de wolf. Die wil ook meefietsen.

Wolf en de schapen. André Dahan. Van Holkema & Warendorf, 1991.

Wolf is eenzaam. Van een afstandje kijkt hij naar een kudde schapen. Niet likkebaardend en met knorrende maag. Wolf wil vrienden worden met de herder en zijn kudde. Maar hoe laat hij zien dat hij alleen maar goede bedoelingen heeft en zo mak is als een lammetje?

OVER DE SAMENSTELLERS

MARIJKE DERÈSE werkt in haar zelfstandige praktijk als psychologe dagelijks met kinderboeken, zowel bij kinderen, adolescenten en volwassenen. Hoewel ze geregeld teksten schrijft voor een reclamebureau, zijn dit haar eerste lesteps. En natuurlijk is ze altijd een leesbeest geweest.

KARIN PROOT is kleuterleidster in de eerste kleuterklas van de Vrije Basisschool in Ichtegem. Ze werkt mee aan educatieve materialen van Van In en de cd-roms van Lannoo. En ze geeft navorming aan kleuterleiders aan de KULeuven, Campus Kortrijk.

ELK VERHAAL IS AVONTUUR

Lestips voor het eerste leerjaar

Karla Kerkaert en Hilde Lavens

Toen we op zoek gingen naar avontuurlijke boeken, hebben we het thema zo ruim mogelijk opgevat. Voor jonge kinderen is de hele wereld nog één grote speelplaats waar op elk moment en op elke plaats avontuur loert. Daar komen ook heel wat andere dingen bij kijken zoals vriendschap, vertrouwen, angst, durf...

De eersteklassers hebben op dit ogenblik een eerste fase in het lezen bereikt. Het ontcijferen van letters tot woorden, tot zinnen en hele verhalen is op zich al een avontuur. Daarom bieden we zeker twee boeken aan waarin de kinderen zelf het plezier van het ontluikend lezen kunnen ervaren. Dat kunnen ze individueel of samen met een leesmakker doen. Daarnaast hebben we ook enkele voorlees- en prentenboeken opgenomen. Voorlezen is en blijft de ideale manier om hen onder te dompelen in de fantasie en de avonturen die je in boeken vindt. Ze krijgen vast zin in meer!

Dikke makers

Annemie Berebrouckx

Zwijssen, 2006.

Principe 1: Wie woorden zaait

Principe 2: Boekrijk

Principe 5: Voor elk kind is er wat te lezen

Principe 7: De boekenbabbel

EINDTERMEN

De leerlingen ontwikkelen bij het realiseren van de eindtermen voor spreken, luisteren, lezen en schrijven de volgende attitudes: plezier in luisteren, spreken, lezen en schrijven. (Nederlands - Schrijven 4.8)

De leerlingen kunnen geconcentreerd luisteren naar een gesproken tekst (verteld of voorgelezen) en die mondeling, schriftelijk, beeldend of dramatisch weergeven. (Muzische Vorming - Drama 3.3)

De leerlingen kunnen op systematische wijze verschillende informatiebronnen op hun niveau zelfstandig gebruiken. (Leren leren 2)

De leerlingen kunnen illustreren dat de mens de aanwezigheid van planten en dieren in zijn omgeving beïnvloedt. (Wereldoriëntatie - Levende natuur 1.4)

De leerlingen kunnen samenwerken met anderen, zonder onderscheid van sociale achtergrond, geslacht of etnische origine. (Sociale Vaardigheden - Domein samenwerking 3)

OVER DE AUTEUR

Annemie Berebrouckx (1970) groeide op in Ekeren. In 1991 studeerde ze af aan Sint-Lucas in Antwerpen als graficus-illustratrice. In 1994 maakte ze al een eerste illustratie voor het boek *Het groene*

ding van Elisabeth Marain. Toen haar dochter dat jaar werd geboren, werd de zin om te illustreren alleen nog maar groter. Haar eerste prentenboek verscheen in 1998: *De eind van Jules* (Zwijsen). Daaruit ontstond de bekende reeks rond de kleine held Jules. Momenteel werkt ze als voltijdse illustratrice in De Witlofcompagnie, een bedrijf dat ze samen met haar man beheert. Voor haar boek *De oma van Jules* (Leopold, 1999) kreeg ze in 2000 een Boekenwelp.

OVER HET BOEK

Emma is een nijlpaard en woont in een ver, warm land. Ze is bevriend met de vogel Pim. Ze hebben het er samen heel goed maar op een dag moet Emma weg. Mannen nemen haar gevangen en brengen haar weg. Emma weet niet waarheen de reis zal gaan, maar Pim belooft bij haar te blijven tijdens dit bange avontuur. *Dikke makkers* is een samenleesboek met een AVI 2-deel en een AVI 5-deel.

AAN DE SLAG

Hier werk je vooral met de mogelijkheden die samenlezen in de klas biedt om het leesplezier bij jonge lezers aan te wakkeren. Je vindt in deze uitwerking dus niet de voor-tijdens-na het lezen-structuur. We introduceren wel de principes van tutorlezen en geven enkele praktische zijstapjes die je kunt maken.

Een klas zonder boeken? Geen denken aan! Natuurlijk gebruik je ze in de eerste plaats in je klaslokaal, maar het wordt zoveel leuker als ze ook hun plaats krijgen in de hele school. Samenleesboekjes zijn heel dankbaar om een brug te slaan tussen jouw klas en oudere klassen. Zo kun je met dit boek volgens de strategieën van *peer tutoring* aan het werk met de 4de klas. Bij tutorlezen is een oudere leerling de *tutor*, Engels voor ‘begeleider’. De andere leerling, de *peer*, is een ‘gelijke’. De *tutor* gaat de jongere *peer* begeleiden.

Peer tutoring werd oorspronkelijk opgezet om leerlingen van de 5de klas leerlingen van de 2de klas te laten begeleiden in het technisch-begrijpend lezen. Het succes van de formule zorgde ervoor dat het snel werd uitgebreid naar de 3de en 6de en de 1ste en 4de jaren. De leerlingen ondervinden niet alleen veel plezier aan het samenlezen met een ander, ze leren ook van elkaar. De jonge lezers leren van de oudere lezers die hen begeleiden met gerichte vragen en opdrachten; ook de oudere lezers gaan ondertussen vooruit op inzichtelijk lezen en leren. De volledige leesstrategieën vind je uitgewerkt in het boek *Een boek voor twee, strategieën voor begrijpend lezen via peer tutoring* van Hilde Van Keer (Garant, 2002.)

TUTORLEZEN

Als je gaat tutorlezen zal je wel op voorhand met de collega van de 4de klas een en ander moeten voorbereiden. Zo moeten de 4de klassers het boek op voorhand te lezen krijgen. Als je niet over voldoende exemplaren van het boek beschikt, kun je het samenleesmoment in overleg met de 4de klas ergens tijdens een hoekenwerkmoment inlassen. Je kunt ook verschillende boekjes aanbieden. Zo heeft de reeks *maan-roos-vis-samenleesboeken* nog 5 andere leuke avontuurlijke boekjes met AVI 2 niveau en heel wat AVI 1 niveauboeken. Meer info vind je op www.zwijsen.nl.

Wanneer je met het boek alleen in je eigen klas aan de slag wil, kun je voor de volgende werkwijze gaan. Ga na welke sterke lezers het AVI 5 niveau aankunnen. Laat een sterke lezer samenlezen met een groepje (maximaal drie) AVI 2 lezers. Indien er geen sterke lezers in de klasgroep zitten kan jij het AVI 5 gedeelte voorlezen.

Vertrek met de voorkaft waarbij de kinderen de titel en prent bekijken: waarom zou het boek *Dikke makkers* heten? ‘Dikke’ kan hier in zijn letterlijke en figuurlijke zin geïnterpreteerd worden. Het zijn heel goede vrienden, of een nijlpaard is ook een dik dier!

PROTESTACTIE MET ECHTE SLOGANS

Lees tot de AVI 2 pagina: *'Ze gaan niet weg, denkt Emma. Dat is jammer. Een knol is best wel lekker. En fruit en gras ook. Maar ik hou vol! Ik eet niet! Wat denkt die man wel? Hij joeg mijn beste vriend weg. Dat mag niet!'*

Laat de kinderen vertellen waarom ze denken dat Emma weigert te eten. Ze zien het waarschijnlijk als een protestactie tegen het weghalen van haar vriendje. Sommige kinderen zullen thuis ook al eens deze protesttechniek toegepast hebben als ze boos zijn om iets: als ze iets niet krijgen, of moeten gaan slapen... Laat hen erover vertellen.

Misschien zijn er op school ook wel een aantal punten waar de kinderen tegen kunnen protesteren: papiertjes op de speelplaats, kinderen die plagen... Zoek met de kinderen samen naar passende protestslogans om op school uit te hangen, zoals 'Wij willen een nette speelplaats!' of 'Geen afval op onze speelplaats!' Je kunt met de klas samen zeker verschillende slogans bedenken. Om de protestborden praktisch uit te werken bied je de klas eerst een aantal voorbeelden aan. Die vind je gemakkelijk in strips. Maak er de kinderen attent op dat een slogan meestal in grote duidelijke letters wordt voorgesteld. Ook het uitroepteken zet de slogan kracht bij.

Verdeel de klas in een aantal groepen die elk een slogan zullen uitwerken. Je kunt hen verschillende materialen aanbieden: kartonbord met wasco, houten bord met verf, dik stoffen doek met textielverf. Bekijk vooraf even waar je de borden zal plaatsen op school. Dit zal ook bepalend zijn voor het soort materiaal dat je kunt gebruiken. Laat eerst de slogan uitschrijven op een kladblaadje en dan met potlood overbrengen op het protestbord voordat er met verf of wasco wordt gewerkt.

Lees tot de voorlaatste AVI 2 pagina. Hou even halt bij *Hoe zou het met Pim gaan? Maakt hij het goed?*

Laat de kinderen bedenken, raden waar Pim al die tijd zit. Op een boot is er veel plaats om je te verstoppen! Pas op de laatste pagina komen ze te weten waar Pim was! Niet via de tekst maar via de prent. Bekijk ook even opnieuw waarom Emma weigerde te eten. Emma wou de schuilplaats van haar vriendjes niet verraden, ondank haar knagende honger! Een sterk staaltje van dikke vriendschap! Je kunt hier ook verwijzen naar de innige vriendschap tussen kleine beer en kleine tijger in *O, wat mooi is Panama!*.

SCHRIJVEN

Als je tutorlezen gedaan hebt met de 4de klas, kun je nog een klasoverschrijdende verwerking maken van het boek. De leerlingen van de 4de klas kunnen als groepsopdracht het verhaal herschrijven in een gedicht.

De leerlingen van de 1ste klas kunnen het hele verhaal in verschillende scènes uitschilderen op een lange papierband, bijvoorbeeld een strook behangpapier.

1ste scène: Emma en Pim als dikke makkers in het verre, warme land.

2de scène: Emma die gevangen wordt door de mannen.

3de scène: Emma met Pim op de boot.

4de scène: Pim wordt weggejaagd van de boot.

5de scène: Emma weigert te eten.

6de scène: Emma en Pim samen in de dierentuin.

Laat de 4de klassers hun gedicht bij de verschillende scènes noteren. Misschien is er binnen de school wel een leuke plek waar jullie resultaat kan bewonderd worden. Je kunt deze verwerking natuurlijk ook

enkel binnen je klas uitwerken, waarbij je het gedicht klassikaal uitwerkt. Vertrek dan eerst vanuit een paar rijmspelletjes.

Je geeft een zin, gevolgd door een tweede zin. Bij de tweede zin moeten de kinderen zelf een rijmwoord bedenken. Bijvoorbeeld:

- Geen kar zonder wielen, geen voeten zonder... (hielen)
- Geen gitaar zonder snaren, geen baard zonder... (haren)
- Geen vlag zonder stok, geen toren zonder... (klok)
- Boek hoort bij krant, en zee hoort bij... (strand)
- Auto hoort bij verkeer, en mevrouw bij... (meneer)
- Hond hoort bij mat, en tapijt hoort bij... (mat)

Bij deze oefeningen krijgen de minder taalvaardige kinderen steun om tot rijmen te komen. Om nu tot het gedicht bij het verhaal over te gaan bouw je op het bord een woordenveld met rijmwoorden op. Je schrijft een kernwoord uit het verhaal op, bijvoorbeeld 'boot' en zet dit woord in een kring. Rond die kring schrijf je rijmwoorden op 'boot' die de kinderen bedenken. Je kunt dit ook doen rond de woorden 'makers', 'land' en 'varen'.

Per scène probeer je met de klas een rijm op te bouwen. Jij kunt de eerste zin aangeven als dat nodig zou zijn. Bijvoorbeeld: Emma en Pim wonen in een ver land, en... (Het is er heel plezant!) Je leidt de kinderen door het verhaal waarbij ze samen naar de beste rijmzin zoeken. Laat de verschillende scènes uitschilderen in groepjes. Misschien kan elke leerling wel één regel van het gedicht noteren bij de prentenband.

O, wat mooi is Panama!

Janosch, Gerda de Visser (vert.)

Lemniscaat, 2001.

Principe 1: Wie woorden zaait!

Principe 2: Boekrijk

Principe 7: De boekenbabbel

Principe 9: Van lezen ga je doen

EINDTERMEN

De leerlingen kunnen het gepaste taalregister hanteren als ze van een behandeld onderwerp een verbale interpretatie brengen, die begrepen wordt door leeftijdsgenoten. (Nederlands - Spreken 2.7)

De leerlingen kunnen het gepaste taalregister hanteren als ze van een behandeld onderwerp of een beleefd voorval een verbale interpretatie brengen, die begrepen wordt door leeftijdsgenoten. (Nederlands - Spreken 2.6)

De leerlingen kunnen tactiele, visuele impressies, ervaringen, gevoelens en fantasieën op een beeldende manier weergeven. (Muzische Vorming - Beeld 1.6)

De leerlingen kunnen vertrouwen op hun eigen expressiemogelijkheden en durven hun creatieve uitingen tonen. (Muzische Vorming - Attitudes 6.4)

De leerlingen kunnen audiovisuele informatie uit de eigen belevingswereld herkennen, onderzoeken en vergelijken. (Muzische Vorming - Media 5.5)

De leerlingen kunnen op systematische wijze verschillende informatiebronnen op hun niveau zelfstandig

gebruiken. (Leren leren 2)

De leerlingen kunnen samenwerken met anderen, zonder onderscheid van sociale achtergrond, geslacht of etnische origine. (Sociale Vaardigheden – Domein samenwerken 3)

De leerlingen kunnen bij groepstaken leiding geven en onder leiding van een medeleerling meewerken. (Leergebied overschrijdende eindtermen – Sociale vaardigheden 1.5)

OVER DE AUTEUR

Janosch (Duitsland, 1931) is het pseudoniem van Horst Eckert. Hij komt uit een familie van mijnwerkers die bij de Pools-Duitse grens woonden. Aanvankelijk wilde hij kunstschilder worden, maar de academie wees hem af. Na tal van baantjes wijdde hij zich volledig aan het schrijven en illustreren van kinderboeken.

Janosch schreef meer dan honderd boeken. In 1979 won hij met *O, wat mooi is Panama!* de Deutsche Jugendliteraturpreis. Hij illustreert zijn verhalen zelf. Zijn stijl is grappig, expressief en op een speelse manier naïef. Beeld en tekst vormen steeds een eenheid. Janosch woont in volstrekte eenzaamheid op één van de Canarische eilanden.

OVER HET BOEK

Als je een vriend hebt, hoef je nergens bang voor te zijn. Kleine beer en kleine tijger zijn dikke vrienden. Samen besluiten ze op reis te gaan, op zoek naar Panama, het land van hun dromen. Daar is het leven mooier omdat alles er van boven tot onder ruikt naar bananen. Maar waar ligt Panama? Ze vragen het aan de vos, de koe, de muis en de kraai. Na een lange tocht blijkt dat hun paradijs dichterbij ligt dan verwacht! De eerste editie van dit boek is van 1978. Dit boek is er één uit een reeks boeken die Janosch schreef over deze twee aandoenlijke personages.

AAN DE SLAG

Deze lestip verdeelt je het beste over drie lesmomenten. Het eerste lesmoment gaat vooraf aan het voorlezen van het boek, dat de kinderen warm maakt voor wat zal komen. Het voorleesmoment zelf heeft ook een aantal interactiemomenten, die je al dan niet tijdens het voorlezen inschakelt. Doe je dat liever niet tijdens het lezen, dan kun je deze ook best na het voorlezen uitwerken. Tenslotte is er nog een derde lesmoment waarbij je een creatieve verwerking rond het verhaal krijgt.

Vóór het lezen

A. DROOMLAND

Kinderen kunnen elkaar vrij goed aansteken in het bedenken van fantasiebestemmingen. Ga in een gesprekje op zoek naar ieders droomland. Een paar gerichte vragen om de fantasie aan te wakkeren:

- Hoe zien de huizen eruit in jouw droomland? Zijn ze van chocolade? Of van...
- Hebben de bomen gewone blaadjes? Hangen er misschien snoepjes aan? Of...
- Valt er gewone regen uit de lucht?
- Is het er koud of warm?
- Zien de mensen er uit als wij?
- Gaan ze er ook naar school? Of naar het werk?
- Hoe spreken de mensen daar?
- Wat eten ze daar graag?

Laat de kinderen na het gesprek hun droomland uitwerken. Laat hen in collagetechniek hun land voorstellen. Bied een keuze aan verschillende soorten papier aan waaruit ze er één kunnen kiezen dat het beste past bij hun droomland en dat ze als basisblad gebruiken: gekleurd tekenpapier, bruin inpakpapier, behangstalen...

Daarop creëren ze hun wereld. In tijdschriften kunnen ze misschien prenten, foto's vinden die passen in hun land. Dingen die ze niet vinden kunnen ze uittekenen op andere papiersoorten en uitknippen om hun collage aan te vullen. De kinderen mogen ook een naam bedenken voor hun land. Die kunnen ze samenstellen met bestaande letters en bij hun collage kleven of met letters stempelen.

B. PANAMA

Stel het boek voor door alleen de kaft met de titel te tonen. Ga in op de titel en kijk bij de kinderen wat zij over het voor hen waarschijnlijk onbekende Panama denken.

- Zou Panama ook een mooi, leuk droomland zijn?
- Wat zou er zo mooi zijn in Panama?
- Zou het ver van hier zijn?

Bekijk met de kinderen de tekening: Zou dat Panama kunnen zijn? Laat de kinderen vergelijken met hun voorgestelde droombestemmingen.

Tijdens het lezen

Zoek een gezellig plekje uit waar je de kinderen dicht bij je hebt. Misschien heb je wel een vaste voorlees- of vertelhoek in de klas. Zorg er zeker voor dat de kinderen tijdens het voorlezen kunnen meegenieten van de illustraties. Bij dit boek zijn de beelden even belangrijk als het woord. Neem dus gerust de tijd tijdens het lezen om de kinderen naar de illustraties te laten kijken.

De volgende suggesties kun je tussen het lezen door met de kinderen uitvoeren. Als je echter liever het boek zonder onderbreking wil voorlezen, kan dat ook. Je kunt de suggesties ook achteraf gebruiken.

Bij p.15

Kleine beer en kleine tijger nemen een hengel, een rode pan, tiggereend en een zwarte hoed mee op reis. Speel met de kinderen het spelletje 'Ik ga naar mijn droomland en ik neem mee...' Elk kind zegt om beurt deze zin en vult hem aan met de voorwerpen die de vorigen hebben gezegd en voegt er een eigen voorwerp aan toe. Het spelletje is gelukt als de laatste van de rij de volledige lijst juist kan opsommen.

Bij p.21

Dat was weer verkeerd; want als je steeds naar links gaat, waar kom je dan uit?

Laat de kinderen het zelf uitzoeken. Je kunt het laten spelen in de zandtafel of in de klas zelf.

Bij p.36

Alleen hadden ze het land nog nooit van bovenaf gezien.

Je kunt op internet verschillende sites raadplegen die luchtfoto's van je buurt tonen. Leuk is om met de kinderen op zoek te gaan naar de luchtfoto van hun omgeving: de school of hun woonplaats. Ga best via google en tik in 'luchtfoto's'. Zoek dan de site die bij jouw provincie past. Zoek dit vooraf best op zodat je de kinderen al wat op weg kan zetten. De fase waarbij er moet worden ingezoomd op de gemeente kunnen zij best aan. Laat hen maar zoeken naar de

naam van hun gemeente op de kaart. (Probeer voor satellietbeelden van de hele wereld ook eens op computer met de gratis software Google Earth: <http://earth.google.com>)

Bij p.43

Maar jij weet natuurlijk wat dat voor een wegwijzer was, niet waar?

De kinderen zullen er wel spontaan op reageren. Laat hen ook een klein wegwijzertje maken met de naam van hun droomland erop. Dit kunnen ze op hun collage kleven.

Bij het einde van het boek

Hun vriendschap is heel hecht geworden. Geef dit ook zeker mee aan de kinderen. Kleine beer en kleine tijger hoefden nergens bang voor te zijn want ze hadden elkaar. Heb jij ook zo iemand met wie je op avontuur zou trekken? Laat de kinderen vertellen over hun beste maatje. Om minder spontane vertellers hier wat op voor te bereiden kun je hen eerst hun beste maatje laten uittekenen. Daar noteren ze een paar korte zinnestjes of woorden bij die verduidelijken waarom dit hun beste maatje is. Op die manier kunnen de kinderen zich reeds op voorhand wat voorbereiden op het vertelmoment

Na het lezen

A. PA-NA-MA

Herhaal de vraag of Panama echt bestaat. Na het verhaal zal het voor de kinderen lijken alsof het om een grappig klinkende verzonden naam gaat. Ga samen op zoek op de wereldkaart of wereldbol naar het echte Panama. Geef een beetje de juiste richting aan (Midden-Amerika).

Je kunt een kort klankdecor opbouwen rond Panama, waarbij jij in eerste instantie voorzegger bent en de kinderen als spreekkoor herhalen. Dit kan gaandeweg evolueren tot een vorm waarbij één kind iets aangeeft en de anderen herhalen. Lang hoeft het niet te duren. Laat je klankdecor meegroeien op het bord. Dit werkt ondersteunend. Bijvoorbeeld:

O wat mooi is panama
Pa na ma
Pa (klap klap) na (klap klap) ma (klap klap)
Ba na na
Ba (klap klap) na (klap klap) na (klap klap)

B. PIJLENZOEKTOCHT

Panama is best een grappige naam, maar als je de kinderen laat rondneuzen op de kaart van België zullen ze al vlug nieuwe gekke bestemmingen ontdekken. Maak groepjes van 3 tot 4 kinderen waarbij je de opdracht geeft om één gekke bestemming te zoeken op de kaart. Laat de kinderen in hun groepje samen bedenken wat er aan gekkigheid te zien of te gebeuren valt in hun stad of dorp. Bijvoorbeeld: Prinsenbeek, waar de prinsessen hun prins uit een beek moeten vissen om ermee te trouwen.

Iemand van het groepje moet dit noteren op een briefje: O, wat mooi is Prinsenbeek want daar... De anderen van de groep maken ondertussen wegwijzers. Karton, verf of stiften helpen om tot mooie wijzers te komen. Iemand van het groepje moet ook een voorwerp zoeken of maken dat bij de bestemming past. Bij Prinsenbeek past een tekening van een prins.

Elk groepje zet een pijlzoektocht uit binnen de school of schoolomgeving, indien dat mogelijk is. Op de eindbestemming wordt het voorwerp en het briefje gelegd. Laat de kinderen nu maar op zoek gaan

naar de verschillende bestemmingen! Eens terug samen in de klas kunnen ze verslag uitbrengen van wat ze gezien en gelezen hebben in de verschillende bestemmingen.

C. MEER JANOSCH

Je kunt met de kinderen naar de bib gaan, op zoek naar andere boeken van Janosch. Hij schreef nog andere avonturen over kleine beer en kleine tijger. In de klas kun je een kleine beer en kleine tijgerleeshoek installeren. De gevorderde lezers zullen er al veel leesplezier aan beleven. Voor de anderen zou het leuk kunnen zijn om een boek mee te nemen naar huis en door de ouders te laten voorlezen. Zoek eens op www.bibliotheek.be naar meer werk van hem.

Rintje ruikt avontuur

Sieb Posthuma
Querido, 2005.

Principe 1: Wie woorden zaait

Principe 7: De boekenbabbel

Principe 8: Leesbevordering, geen tijdverlies

EINDTERMEN

De leerlingen kunnen het gepaste taalregister hanteren als ze van een behandeld onderwerp of een beleefd voorval een verbale interpretatie brengen, die begrepen wordt door leeftijdsgenoten. (Nederlands - Spreken 2.6)

De leerlingen kunnen het gepaste taalregister hanteren als ze van een behandeld onderwerp een verbale interpretatie brengen, die begrepen wordt door leeftijdsgenoten. (Nederlands - Spreken 2.7)

De leerlingen kunnen spelvormen waarnemen en inzien dat de juiste verhouding tussen woord en beweging de expressie kan vergroten. (Muzische Vorming - Drama 3.2)

De leerlingen kunnen geconcentreerd luisteren naar een gesproken tekst (verteld of voorgelezen) en die mondeling, schriftelijk, beeldend of dramatisch weergeven. (Muzische Vorming - Drama 3.3)

De leerlingen kunnen ervaringen, gevoelens, ideeën, fantasieën... uiten in spel. (Muzische Vorming - Drama 3.5)

De leerlingen kunnen tactiele, visuele impressies, ervaringen, gevoelens en fantasieën op een beeldende manier weergeven. (Muzische Vorming - Beeld 1.6)

De leerlingen kunnen vertrouwen op hun eigen expressiemogelijkheden en durven hun creatieve uitingen tonen. (Muzische Vorming - Attitudes 6.4)

De leerlingen kunnen op systematische wijze verschillende informatiebronnen op hun niveau zelfstandig gebruiken. (Leren leren 2)

De leerlingen drukken in een niet-conflictgebonden situatie eigen indrukken, gevoelens, verlangens, gedachten en waarderingen spontaan uit. (Wereldoriëntatie - Mens 3.1)

OVER DE AUTEUR

Sieb Posthuma (1960, Rotterdam) ging na zijn opleiding aan de Rietveldacademie als illustrator aan de slag. In de Nederlandse NRC-krant heeft hij twee vaste rubrieken. Voor de volwassenen tekent hij in *De Haagse Staat* over politiek en in de kinderkatern heeft hij *Rintje*. Daar vertelt hij iedere week een verhaal over zijn eigen hond. Omdat Rintje zo'n succes was, werd er het boek *Rintje* uitgegeven met de beste verhalen. Hij won er in 2002 een Vlag en Wimpel mee! Meer informatie over Sieb Posthuma vind je op www.leesplein.nl. In de lesteps voor het 6^e leerjaar van deze Jeugdboekenweek duikt hij ook op als illustrator van de avonturen van Don Quichote.

OVER HET BOEK

Hoe zou de wereld er uit zien als niet mensen maar honden het dagelijkse leven bepalen? In 40 verhalen lees je de avonturen die het jonge hondje Rintje samen met zijn vriendjes beleeft. De bundel sluit bijzonder goed aan bij de leefwereld van kinderen. Omdat Posthuma heel consequent alles vanuit het standpunt van Rintje beschrijft, en hem toch consequent menselijke trekjes geeft, zijn de vertellingen erg vermakelijk en speels. Andere boeken over het vrolijke hondje zijn *Rintje* (Lemniscaat, 2001), *Rintje maakt muziek* (Querido, 2004) en *Waar is Rintje?* (Querido, 2005).

AAN DE SLAG

Deze lestip kun je een heel schooljaar door gebruiken. Elk verhaal in deze verzamelbundel op zich is een belevenis.

A. EEN KLASBOEK

Het hele schooljaar door kun je uit dit boek voorlezen. Heel wat verhalen kunnen aansluiten bij belangstellingsthema's in Wereldoriëntatielessen (wo). Rintje zal dan niet langer een personage uit een boek blijven, maar stilaan deel uitmaken van het klasgebeuren.

Je kunt in je computerhoek een vaste plek voor de kinderen installeren waar ze regelmatig kunnen werken. Op www.rintje.nl kunnen ze nieuwe verhalen over Rintje lezen, spelletjes spelen, een berichtje achterlaten op het gastenboek, informatie lezen over Rintje en zijn schrijver, foto's bekijken van de echte Rintje...

De veertig verhalen hebben elk heel wat verwerkingsmogelijkheden. Enkele voorzetten:

p.9 *Naar school*

Een ideale schooljaarsopener om Rintje voor te stellen aan de klas.

p.12 *Kees en de geheime schat*

Een kringgesprek over 'fantasievrienden'. Wie heeft ook zo een vriendje?

p.14 *Kees gaat op reis*

Link met *Schaap met laarsjes* (Zie later in deze lestips) en iets uitwerken met de beide reisbestemmingen, 'ervaringen' en 'achter de horizon'.

p.17 *Tobias*

Een mooi verhaal om te gebruiken bij een gesprek rond pesten.

p.19 *Foto maken*

Laat de kinderen foto's meebrengen van hun huisdier.

p.22 *Oppassen*

Leuk om te gebruiken bij een WO-thema rond voeding. Doe met de kinderen in de klas ook een smaaktest waarbij ze alles mogen schikken volgens hun smaak.

p.27 *Henriëtte*

Laat de kinderen in hondenboeken op zoek gaan naar de echte Henriëtte: een Yorkshireterriër, en de andere hondjes uit het boek, Rintje, een Foxterriër en Tobias, een Teckel.

p.28 *Wassen, knippen, krullen*

Misschien werk je in de klas wel rond beroepen. Een echte hondenkapper bestaat! Zeker de moeite om daar eens op bezoek te gaan, indien er één in de buurt is.

p.30 *Verjaardag*

Ideaal om voor te lezen bij een eerste verjaardag die zich aandient in de klas. Je kunt ook even dieper ingaan op het thema 'hoe omgaan met teleurstelling'.

p.32 *De tel kwijt*

Binnen technologische opvoeding kun je naar aanleiding van dit verhaaltje nog andere waterproefjes doen.

p.35 *Prikbal*

Bij het WO-thema herfst kun je de kinderen halverwege het verhaal al eens laten raden wat de prikbal zou kunnen zijn.

p.38 *Circus Rintje*

De kinderen zullen maar al te graag hun eigen klascircus in elkaar steken na dit verhaal.

p.42 *Jurk*

Organiseer in je klas ook een modeshow waarbij de kinderen hun eigen kledij ontwerpen.

p.45 *Vlo in je vacht*

Een schooljaar zonder luizen in de klas. Het wordt een uitzondering. Dit verhaal past bij een klasgesprek rond het thema luizen.

p.49 *Naar de film*

Misschien ga je met de kinderen ook wel naar een filmvoorstelling tijdens het jaar. Leuk om vooraf dit verhaal te vertellen.

p.52 *Telefoon*

Binnen de lessen verbale expressie is het een populaire activiteit om telefoongesprekjes te voeren. Laat hen na dit verhaaltje het ook eens proberen met een stuk tuinslang, of een draad met blikjes aan weerszijden.

p.55 *Wiebeltand*

Past uitstekend om te vertellen bij een WO-thema rond tanden.

p.56 *Wolken*

Kun je vertellen als je het hebt over het weer. Op een bewolkte dag kun je samen wolkengluren.

p.59 *Logeren*

Dit verhaal kun je nadien in groepjes laten naspelen. De hele deftige tante en het ondeugende Rintje zullen voor veel speelplezier zorgen.

p.62 *Televisie*

Binnen een les verbale expressie is dit een leuke opdracht! Laat de kinderen ook per twee een nieuwsbericht brengen. In een TV-doos natuurlijk!

p.65 *Zwemles*

Voor sommige kinderen zal dit verhaaltje voor de eerste zwembeurt met de klas een goede aanmoediging zijn.

p.68 *Lampenkap*

Bij een kringgesprek over 'vriendschap' is dit verhaal een mooie opener.

p.71 *Naar de dokter*

Past bij een WO-thema rond ziek zijn.

p.74 *Allemandvriend*

Dit verhaal geeft een ander beeld over 'vriendschap'.

p.78 *Schaapjes tellen*

Vertellen voor het slapengaan als je eventueel op openluchtklas bent.

p.80 *Vakantie*

Laat de kinderen in groepjes vakantielijstjes maken voor een bepaalde bestemming: naar zee, naar de bergen, naar de noordpool... Nadien moeten de anderen via het lijstje raden naar waar er gereisd wordt.

p.83 *Italië*

Laat met pastalettertjes en andere pastavormpjes de kinderen 'een postkaartje uit Italië' maken.

p.86 *Weer thuis 1*

Laat de kinderen raden wat er met de bagage kan gebeurd zijn.

p.89 *Weer thuis 2*

Luister met de kinderen naar krekengeluid. Je vindt in de mediatheken verschillende CD's waar natuurgeluiden, of dierengeluiden ontstaan. Het zal bij hen herinneringen oproepen aan voorbije vakantiebestemmingen.

p.93 *Schimmenspel*

Bij de lessuggesties rond *Mijn schaduw en ik* vind je ook tips om in de klas te werken rond schimmenspel.

p.100 *Storm*

Laat het verhaal nadien uittekenen in een strip. De kinderen kunnen in spreekballonnetjes korte dialoogjes schrijven.

p.103 *Prikje*

Gebruiken bij het moment dat het Medisch Schoolteam langskomt om het prikje te geven.

p.106 *Amerika*

Dit verhaaltje wordt verder in deze lestip grondiger uitgewerkt.

p.109 *Ondersteboven*

Bekijk met de kinderen de illustratie bij het verhaal. Laat de kinderen ook een tekening maken van een onderstebovenkamer! Spelregel is dat ze tijdens het tekenen hun blad niet mogen omkeren. Dat mogen ze pas als hun tekening klaar is.

p.113 *Oma*

Een mooi verhaal om te vertellen rond de periode van Allerheiligen.

p.115 *Concert*

Het bekende liedje 'Toen onze mop een mopje was' is op heel wat verzamel-CD's met kinderliedjes terug te vinden. Leuk om na het verhaal samen te zingen.

p.118 *De hondendroom*

Na het verhaal zullen de kinderen eigen ervaringen kunnen uitwisselen over verloren lopen in een warenhuis!

p.121 *Kerstspel*

Heel bruikbaar tijdens het kerstfeestje in de klas.

p.122 *Vuurwerk*

Vooraf vragen of ze weten hoe hondjes een vuurwerk ervaren. Sommige kinderen zullen dit met hun eigen hondje al meegemaakt hebben.

B. BOEK OP REIS

Dit boek is ook heel goed om voorlezen thuis bij de kinderen te promoten. Bij heel wat kinderen zal er thuis niet zo dikwijls worden voorgelezen. Laat het boek wekelijks met een kind meegaan naar huis. Laat hen vrij kiezen welk verhaal ze laten voorlezen. Wanneer je doelgericht wil werken kan een boekenwijzer aangeven welk verhaal de ouders thuis mogen voorlezen.

Nadien mag het kind in de klas het verhaal vertellen aan de anderen, er een tekening of andere impressie over tonen. Lees daarna het verhaal nog eens zelf voor aan de hele klas. Verzamel alle tekeningen of knutselwerkjes in een Rintjesboek of Rintjeshoek in je vertelhoek.

C. OP AVONTUUR IN JE DROOM

Tijdens Jeugdboekenweek kun je het verhaal op p.106 *Amerika* gebruiken binnen het thema avontuur. Vertel het verhaal zonder de prent te tonen. Laat de kinderen nadien het hele droomverhaal uitwerken in een lange fries. Gebruik hiervoor een rol behangpapier. Laat hen de weg voor het slapen gaan: vanaf Rintjes mand, door de aarde heen naar Amerika. De verschillende diertjes worden gemaakt als kleine papieren poppetjes op een satéprikker.

Hang de fries aan het bord of de muur en laat de kinderen in groepjes elk met een poppetje het verhaal naspelen. Laat hen tot korte dialoges komen tussen Rintje en de wormen, Rintje en de mol... Toon nadien de prent uit het boek. Het is duidelijk dat er op de prent een dialoogje bezig is. Laat de kinderen ontdekken wie er iets aan het zeggen is, wat ze zouden kunnen zeggen.

Kopieer de prent voor elke leerling. Laat de kinderen op spreekballonnetjes schrijven wat er kan gezegd worden. Ze kleven hun spreekballonnetjes op de prent. Hang de prenten op en laat de kinderen elkaars resultaten lezen.

Waarschijnlijk zullen heel wat kinderen ook al avonturen beleefd hebben in hun dromen. Richt een hoekje in je klas in waar een kind in alle rust zijn avonturendroom kan inspreken in een dictafoon. Duid op voorhand de recordtoets aan met een groene klever en de stoptoets met een rode klever. In de luisterhoek kunnen de kinderen nadien op een cassettespeler luisteren naar al de ingesproken verhalen.

MEER LEZEN

Ga in de bib op zoek naar de andere boeken van Rintje. Een ander leuk voorleesboek dat je vast in de bibliotheek vindt, is *Mijn kleine hond baasje* van Thomas Winding (Leopold, 2000), ook geïllustreerd door Sieb Posthuma. Het hondje lijkt zelfs een beetje op Rintje!

Van kol, poes, rat, uil en raaf

Brigitte Minne, Wout Olaerts (ill.)

De Eenhoorn, 2005.

Principe 5: Voor elk kind is er wat te lezen

Principe 7: De boekenbabbel

Principe 9: Van lezen ga je doen

EINDTERMEN

De leerlingen kunnen de informatie ordenen die voorkomt in voor hen bestemde verhalen. (Nederlands - Lezen 3.5)

De leerlingen kunnen het gepaste taalregister hanteren als ze van een behandeld onderwerp een verbale interpretatie brengen, die begrepen wordt door leeftijdsgenoten. (Nederlands - Spreken 2.7)

De leerlingen kunnen een eenvoudig bewegingsverhaal opbouwen met als vertrekpunt iets wat gehoord, gezien, gelezen, gevoeld of meegemaakt wordt. (Muzische Vorming - Beweging 4.2)

De leerlingen kunnen vertrouwen op hun eigen expressiemogelijkheden en durven hun creatieve uitingen tonen. (Muzische Vorming - Attitudes 6.4)

De leerlingen kunnen samenwerken met anderen, zonder onderscheid van sociale achtergrond, geslacht of etnische origine (Sociale vaardigheden - Domein samenwerking 3)

De leerlingen kunnen bij groepstaken leiding geven en onder leiding van een medeleerling meewerken (Leergebied overschrijdende eindtermen - Sociale vaardigheden 1.5)

OVER DE AUTEUR

Brigitte Minne (1962) werd geboren in Brugge. Ze werkt voor televisie (Ketnet), schrijft teksten voor prentenboeken, toneel, jeugdromans en verhalen voor beginnende lezers. Ze geeft actuele thema's in haar kinder- en jeugdboeken een positieve, optimistische ondertoon. In 1993 debuteerde ze met *Albertine verwacht je* (Clavis).

Lezers herkennen zich goed in haar verhalen. Ook won ze reeds verschillende prijzen van onder meer de Kinder- en Jeugdjury Vlaanderen. Met het boek *Van kol, poes, rat, uil en raaf* won ze de White Raven prijs in München, waar het één van de opmerkelijkste boeken van het afgelopen jaar over de hele wereld werd genoemd. Meer info over Brigitte Minne vind je op haar website: www.brigitteminne.be.

OVER DE ILLUSTRATOR

Wout Olaerts (1967) is geboren in Genk. In Gent studeerde hij grafische vormgeving en hij werkt nu als illustrator, vormgever, docent en beeldend kunstenaar. Wout Olaerts verzorgde een aantal tentoonstellingen en heeft ondertussen ook een 100-tal publicaties op zijn naam staan. Hij gaat vooral experimenterend te werk waarbij hij combinaties maakt met uiteenlopende materialen.

OVER HET BOEK

Het boek vertelt de avonturen van vijf vrienden, burens. De tekst is zeer eenvoudig geschreven (AVI 1) en toch is het verhaal inhoudelijk rijk. De bladschikking is sober en uitnodigend. Ook kinderen die lezen wat moeilijker vinden, kunnen de korte hoofdstukjes overzien.

AAN DE SLAG

CLIM

Je kunt de opdrachten als groepswerk laten doen. Bij het organiseren van het groepswerk kun je gebruik maken van CLIM: Coöperatief Leren In Multiculturele groepen. Dit is een Amerikaanse methode die leerlingen wil leren omgaan met diversiteit, ze werd ontwikkeld door Elizabeth Cohen.

Onder impuls van Steunpunt ICO werd een Vlaamse variant uitgewerkt: CLIM (tweede en derde graad LO) en CLIM-rek (kleuters en eerste graad LO). De vier pijlers van CLIM zijn:

- Werken aan het klasklimaat,
- werken met groepswerk,
- werken aan ervaringen met rollen (rollen als materiaalmeester, bemiddelaar, organisator, tijdsmeter...)
- en werken aan bouwstenen voor coöperatief leren.

Onder het motto 'iedereen kan iets, niemand kan alles' ervaren de kinderen dat samenwerken om te leren ook leren samenwerken is. Belangrijk is dat de kinderen heel goed weten wat hun taak is! Zo is de groepsleider niet degene die alles beslist! Dat vraagt wat oefening.

Je kunt deze manier van werken op verschillende terreinen toepassen. Denk daarbij aan hoek- en contractwerk waar je opdrachten inbouwt die meerdere leerlingen samen moeten realiseren. Misschien is het ook handig om bij vaak voorkomende speelplaatsruzieën een specifieke rol toe te kennen en die te wisselen. Tijdens kringgesprekken kan het nuttig zijn als iemand mee de tijd in het oog houdt...

Meer info omtrent CLIM en CLIM-rek vind je op de website van uitgeverij De Boeck waar je een uitgebreide informatiebundel kunt downloaden. Op www.uitgeverijdeboek.be en ook op www.steunpuntico.be vind je meer.

Voor het lezen

Deel de klas in vijf groepen in en geef elk groepje één personage uit het boek om rond te werken. Geef de kinderen ook een taak, een rol, of laat ze die zelf binnen hun groep bepalen als ze daar aan toe zijn. Bezorg hen het nodige materiaal voor de verschillende opdrachten. Zorg voor vijf gelijke kartonnen dozen die gemakkelijk tot één 'gebouw' kunnen worden gestapeld. Je kunt vooraf ook de kinderen stimuleren om knutselgerief mee te brengen.

Tijdens het lezen

Geef de volgende opdrachten aan de leerlingen: 'Lees p. ... uit het boek.' Je kunt hen laten kiezen of ze het allemaal stil lezen, of er iemand voorleest, of ze elk een stukje voorlezen:

Groep 'kol'	leest p.3.
Groep 'poes'	leest p.4.
Groep 'uil'	leest p.5.
Groep 'rat'	leest p.6.
Groep 'raaf'	leest p.7.

Na het lezen

Maak met de doos en het knutselgerief het huis van jullie figuur. Stel jullie figuur voor aan de klas. Vertel wat hij graag doet, eet... Hoe ziet hij er uit? Kun je iemand van de groep zo kleden? Na het groepswerk kunnen de verschillende figuren worden voorgesteld en kunnen ze 'het grote huis' opbouwen.

Stel nu groepen samen waarbij elke rol vertegenwoordigd is. Elke groep bestaat uit 5 leerlingen. Laat elk groepje een hoofdstuk lezen, eventueel zelf kiezen, om als toneelstukje te brengen. Er zijn lange en korte hoofdstukken. Pas zoveel mogelijk aan aan de groep. Vooral de hoofdstukken 3, 4, 5, 6 en 7 lijken geschikt om als toneel te brengen. Ga wel na of je leerlingen, de verschillende groepjes, er aan toe zijn om zonder verteller te werken en het stukje met eigen woorden te brengen. Je kunt ook opteren om het stukje zelf voor te lezen, of dat door een leerling te laten doen, terwijl er wordt gespeeld.

Werk in een aantal stappen om het toneel op te zetten:

- Rolverdeling: Wie is verteller? Wie speelt welke rol? Hoe spreken de verschillende dieren? Laat de groepjes hun verhaal nog eens samenlezen maar in dialoogvorm met de verschillende stemmen.
- Hoe bewegen de verschillende dieren? Laat de kinderen die de rol van uil gaan spelen samen uitproberen hoe ze gaan bewegen. Doe zo ook met de andere personages.
- Materiaal: wat heb je nodig in je verhaal? Zorg dat elk groepje zijn materiaal heeft.

Laat nu de kinderen binnen hun groepje hun verhaal inoefenen. De verteller volgt in het boek. Hij leidt het verhaal. De acteurs zullen vooral een uitbeeldende rol hebben, af en toe is er ruimte voor dialoog. Veel hoofdstukjes lenen zich er ook toe om als aanzet te gebruiken in andere lessen.

Hoofdstuk 2: <i>Een geit in de tuin</i>	Soc. vaardigheden: ik wil gehoord, gezien worden.
Hoofdstukken 8, 9: <i>Poes is net een ei</i>	WO: dieren en hun jongen
Hoofdstuk 10: <i>Rat is ziek</i>	WO: ziek zijn, op bezoek gaan, gevoelens
Hoofdstukken 11, 12, 15, 16:	Verliefd zijn, gevoelens

Plaats het boek centraal in de leeshoek zodat de kinderen er kunnen naar grijpen wanneer ze willen. Met behulp van een gepersonaliseerde bladwijzer kunnen verschillende kinderen samen in het boek werken. Daarvoor kun je de illustraties uit het boek natekenen, inscannen en zelf inkleuren, een eigen versie van hun personage laten tekenen. Je kunt ook hun eigen naam laten maken op computer met een zelfgekozen lettertype. Je naam borduren kan ook een leuke bladwijzer opleveren.

Af en toe een hoofdstukje lezen maakt het boek tot een vervolgverhaal, net als een serie. Zo leren kinderen ook dat een boek niet altijd direct uit moet, dat je er lang kunt van genieten. Je kunt er in je hoofd een lange, lange film van maken.

Mijn schaduw en ik

Pieter van Oudheusden, Isabelle Vandenabeele (ill.)

De Eenhoorn, 2005.

Principe 1: Wie woorden zaait

Principe 7: De boekenbabbel

Principe 9: Van lezen ga je doen

Met dit boek gaan we op zoek naar onze tweede ik, onze schaduw. Experimenteren met licht en schaduw, spelen met vormen, schaduw in tekst en tekeningen onderzoeken.

EINDTERMEN

De leerlingen kunnen het gepaste taalregister hanteren als ze van een behandeld onderwerp of een beleefd voorval een verbale interpretatie brengen, die begrepen wordt door leeftijdsgenoten. (Nederlands - Spreken 2.6)

De leerlingen kunnen op basis van, hetzij de eigen mening, hetzij informatie uit andere bronnen, de informatie beoordelen die voorkomt in een gesprek met bekende leeftijdsgenoten. (Nederlands - Luisteren 1.9)

De leerlingen kunnen geconcentreerd luisteren naar een gesproken tekst (verteld of voorgelezen) en die mondeling, schriftelijk, beeldend of dramatisch weergeven. (Muzische Vorming - Drama 3.3)

De leerlingen kunnen blijvend nieuwe dingen uit hun omgeving ontdekken en respect betonen voor uitingen van leeftijdsgenoten, behorend tot eigen en andere culturen (Muzische Vorming - Attitudes 6.1 en 6.5)

De leerlingen drukken in een niet-conflictgebonden situatie, eigen indrukken, gevoelens, verlangens, gedachten en waarderingen spontaan uit. (Wereldoriëntatie - Mens 3.1)

De leerlingen kunnen samenwerken met anderen, zonder onderscheid van sociale achtergrond, geslacht of etnische origine (Sociale Vaardigheden - Domein samenwerking 3)

OVER DE AUTEUR

Pieter van Oudheusden (1957) is geboren in Puttershoek, Nederland. Hij studeerde aan de kunstacademie in Rotterdam. Vandaag is hij schrijver, journalist, redacteur, vertaler, scenarioschrijver én geeft hij les. In 2002 debuteerde hij als auteur met twee prentenboeken. Eén ervan, *Ik verveel me nooit*, (De eenhoorn) werd één van de mooiste boeken van het jaar genoemd.

OVER DE ILLUSTRATOR

Isabelle Vandenabeele (1972) komt uit Blankenberge. Ze studeerde grafische vorming en grafiek aan het Sint-Lucas-Instituut in Gent. In 1998 debuteerde ze met illustraties bij *Reuze* van Gregie De Maeyer. Meteen kreeg ze er een eervolle vermelding voor. Intussen heeft ze met prentenboeken al een aantal prijzen in de wacht gesleept. *Kind* (Geert De Cockere) werd bekroond met een Boekenpluim en voor haar illustraties in *Rood, rood, roodkapje* van Edward van de Vendel ontving ze een Zilveren Penseel. Met *Mijn schaduw en ik* won ze in 2006 de Boekenpauw. Ze werkt vooral met etsen, houtsneden en lithografie.

OVER HET BOEK

Mijn schaduw en ik, of hoe je alleen toch met twee op stap bent. Het verhaal gaat over een jongen die zijn schaduw als een andere persoon ziet. Schaduw die overdag niet van hem weg te slaan is en 's nachts zijn eigen gang gaat, de wereld in.

AAN DE SLAG

Voor het lezen

Dek de illustraties en de kaft van het boek af om de fantasie te prikkelen. Zorg voor een straal licht – sluit bij zonnig weer de gordijnen net niet helemaal zodat nog een straaltje licht binnenschijnt. Gebruik bij donker weer een spot. Lees dit gedicht voor als inleiding:

Schaduwspel

*Door het open raam
dansen zonnestralen
speels op de houten vloer*

*handjes zwaaien
vlinderend in het licht
laten stoffes zeven*

*handjes graaien
reiken naar elkaar
in held're schaterlach*

wolk op de loer!

*handjes zwaaien
vlinderend in het niets
snoet vol verwondering*

spelbreker!

Wil(leke) Becker op <http://gedichten-forum.nl>.

Tijdens het lezen

Lees het verhaal in één keer voor en laat de kinderen reageren. Ze vertellen wat ze met hun schaduw al beleefd hebben. Lees het verhaal na enkele activiteiten een tweede keer voor. Er zal veel meer herkenning zijn.

Na het lezen

A. WAAR KOMT SCHADUW VANDAAN?

Ga met de kinderen op onderzoek uit. Bij zonnig weer kan dat op de speelplaats. Als je het liever binnen doet, kun je spelen met verschillende lichtbronnen. Zoek van waar de schaduw komt, waarbij je hoort. Het schaduwspel van wolken is prachtig om zien maar daar heb je natuurlijk een open landschap en het ideale weer voor nodig.

Je kunt op de speelplaats de schaduwomtrek van de kinderen laten tekenen. Begin steeds door de plaats van de voeten duidelijk aan te tonen zodat je later op de dag op exact dezelfde plaats kan gaan staan. Ook van voorwerpen kun je de schaduw laten omtrekken. Een stoel, een tafel, een bal, een boom, iemand die zit... Praat ook over de vorm: kan je duidelijk het voorwerp zien? Hangt schaduw altijd aan het voorwerp vast? Waar begint de schaduw?

Ga na een tijdje terug en doe de oefening opnieuw. De schaduw zal zich verplaatst hebben. Bespreek opnieuw wat je ziet en hoe dat komt. Je kunt de verschillende omtrekken nog laten inkleuren met stoepkrijt zodat duidelijk wordt waar de schaduwen elkaar overlappen en waar niet. Bij slecht weer kun je dit ook doen op papier met spotlicht. Hier kun je de schaduw van alle kanten laten tekenen.

Je vindt in kindertijdschriften en op internet ook oefeningen waarbij de schaduw en het voorwerp aan elkaar gekoppeld dienen te worden. Op www.klascement.net vind je educatieve software bij dit onderwerp.

En speel je graag eens tikkertje? Schaduwtikkertje kan leuk zijn! Wie in de schaduw van een ander staat kan niet getikt worden of als iemand jouw schaduw kan tikken, ben je gevangen.

Ook leuk is tijdens een avondwandeling je eigen schaduw volgen onder de straatlichten. Als je een schoolwedstrijdje wilt houden, probeer dan eens dit: laat een diaprojector het profiel van elk kind - enkel het hoofd - projecteren en neem er een foto van. Wie alle namen onder de foto's kan schrijven wint de wedstrijd. (Een idee uit de schoolkrant van de Vrije Basisschool van Beveren-Leie)

B. HOE TEKEN JE SCHADUW?

Laat de kinderen experimenteren om bij tekeningen zelf een schaduw te tekenen. Bekijk de illustraties in het boek en bespreek hoe de schaduwen zichtbaar geworden zijn. Neem er ook andere boeken bij: *De schaduw van Jan* (Harrie Geelen. Querido, 2001.), *Thomas en zijn schaduw* (Morrison Vicki. De vier windstreken, 2004.), *Wat zie je dan? Schaduwspeel en spiegelingen* (Angela de Vrede. Leopold, 1998.) en vergelijk de verschillende methodes en technieken.

Op de computer kun je de leerlingen lettertypes met schaduw, omkaderingen met schaduw laten uitproberen bij hun naam.

C. SCHIMMENSPEL

Je kunt uit het boek *Rintje ruikt avontuur* dat ook in dit boekenpakket zit, het hoofdstuk *Schimmenspel* (p.93) voorlezen en het met de kinderen uitwerken. Enkele suggesties:

- Een verhaal spelen met eigen schaduw of met poppen (Chinees poppenspel.
- Een raadspelletje spelen.
- Met je eigen vingers, handen... figuren uitzoeken.

D. NOG GEDACHT...

Aan geesten, spoken en schaduwen? Peter Pan die zijn schaduw aan zijn voeten probeert te lijmen?

MEER LEZEN

De schaduw van Jan. Harrie Geelen. Querido, 2001.

Thomas en zijn schaduw. Morrison Vicki. De vier windstreken, 2004.

Wat zie je dan? Schaduwspeel en spiegelingen. Angela de Vrede. Leopold, 1998.

Rintje ruikt avontuur. Sieb Posthuma. Querido, 2003.

Schaap met laarsjes

Maritgen Matter, Jan Jutte (ill.)
Querido, 2004.

Principe 1: Wie woorden zaait

Principe 7: De boekenbabbel

Principe 9: Van lezen ga je doen

EINDTERMEN

De leerlingen kunnen het gepaste taalregister hanteren als ze van een behandeld onderwerp een verbale interpretatie brengen, die begrepen wordt door leeftijdsgenoten (Nederland - Spreken 2.7)

De leerlingen kunnen een eenvoudig bewegingsverhaal opbouwen met als vertrekpunt iets wat gehoord, gezien, gelezen, gevoeld of meegemaakt wordt. (Muzische Vorming - Beweging 4.2)

De leerlingen kunnen vertrouwen op hun eigen expressiemogelijkheden en durven hun creatieve uitingen tonen (Muzische Vorming - Attitudes 6.4)

De leerlingen kunnen blijvend nieuwe dingen uit hun omgeving ontdekken en respect betonen voor uitingen van leeftijdsgenoten, behorend tot eigen en andere culturen (Muzische Vorming - Attitudes 6.1 en 6.5)

De leerlingen drukken in een niet-conflictgebonden situatie, eigen indrukken, gevoelens, verlangens gedachten en waarderingen spontaan uit. (Wereldoriëntatie - Mens 3.1)

OVER DE AUTEUR

Maritgen Matter (1962) werd geboren in het Nederlandse Zutphen. Ze volgde een lerarenopleiding en studeerde daarna aan de Rietveld Academie in Amsterdam. Ze werkte een tijdje als illustrator en vormgeefster voor allerlei bladen en bedrijven. Na de geboorte van haar eerste kind begon ze ook te schrijven. *Schaap met laarsjes*, haar debuut, verscheen in 2002 en werd meteen een succes. Ze kreeg er in 2003 een Zilveren Griffel voor, terwijl het eerder dat jaar genomineerd werd voor de Gouden Uil. Meer info over Maritgen Matter vind je bij www.lesplein.nl en www.queridokind.nl.

OVER DE ILLUSTRATOR

Jan Jutte (1958) werd geboren in Arnhem, Nederland. Hij volgde een opleiding aan de kunstacademie van Arnhem waar hij zich specialiseerde in schilderkunst. Na zijn opleiding kon hij meteen als illustrator aan de slag. Hij heeft voor heel veel boeken de illustraties gemaakt. Telkens werkte hij nauw samen met de auteur, onder wie grote namen als Guus Kuijer, Sjoerd Kuiper en Rindert Kromhout.

In 1994 behaalde hij zijn eerste Gouden Penseel met zijn illustratie in *Lui, Lei Enzo*. Jan Jutte werkt met inkt, aquarel, kleurpotlood of acrylverf. Hij tekent vaak sprookjesachtige, carnavaleske figuren, die hij met vaart en humor neerzet.

OVER HET BOEK

Wolf heeft honger. Op zijn zoektocht naar eten komt hij bij schaaap terecht. Met listige woordspelingen lokt hij Schaaap mee de nacht in. Maar de kinderlijke onschuld en het onvoorwaardelijke geloof in vriendschap van Schaaap brengen zelfs de hongerige Wolf in verwarring... Hoe langer de nachtelijke tocht duurt, hoe moeilijker het wordt om zijn slag te slaan. Als Schaaap hem dan nog redt van de dood, kan hij het niet over zijn hart krijgen en stuurt schaaap weer met een list weg. En Schaaap? Die heeft er een hoop ervaringen en een grote vriend bij. Een boekje om nu en dan eens bij stil te staan.

AAN DE SLAG

Tijdens het lezen

Dit is een boek waar je best je tijd voor neemt, om over te praten, uit voor te lezen. Het nodigt uit om te filosoferen. Het daagt de lezer-luisteraar uit om na te denken en dus af en toe te pauzeren om alles te laten bezinken.

ERVARINGEN

Lees tot p.11. Filosofer over het begrip ‘ervaringen’. Wat denken de kinderen daarover? Hoe denkt Schaap over ‘ervaringen’? En wat bedoelt Wolf? Praaten over hoe je de dingen verstaat. Heb je dat ook al gehad dat iemand jou anders begreep dan je bedoelde?

Of doe de volgende luisteractiviteit: geef de leerlingen een blad papier en een potlood. Geef als opdracht: ik zeg één keer wat jullie moeten tekenen, jullie herhalen dat eerst en pas dan mogen jullie het tekenen – het is meteen ook een inoefening op wachten en uitluisteren. Pas de opdrachten aan aan jouw klas.

- Teken in het midden van je blad een huis.
- Voor het huis teken je een weg.
- Naast het huis zet je een boom.
- Tegen het huis plaats je een fiets.
- Boven het huis teken je wolken.

Leg de tekeningen zo dat iedereen ze kan zien en vergelijk. Wijs de kinderen op de verschillen én op wat er juist is getekend.

- Wat was er gevraagd?
- Ligt de weg bij jou ook voor het huis?
- En ligt die van iemand anders ook voor het huis? En toch is het anders, je ziet misschien een horizontale en een verticale weg.

Wijs de kinderen er bij de evaluatie heel goed op dat in deze oefening verschillende manieren van tekenen mogelijk zijn. Doe dit niet op voorhand, maar juist wanneer je de verschillen ziet. Zo leer je hen dat je iets op verschillende manieren kunt interpreteren, wat in het verhaal ook veel gebeurt! We horen dezelfde woorden maar ‘horen’ toch zo verschillend. Ook bij kijken en zien is dat vaak het geval. Dit is ook een belangrijk gegeven wanneer je ruzies en conflicten wil oplossen. Wat heb je gehoord en gezien? Wat precies? Wat kan de ander bedoeld hebben? Kun je je in de situatie van de ander inleven?

KNOOP

Lees verder tot het einde van p.13 en kom even terug op de zin *Hij voelde een rare knoop in zijn maag en prutste wat aan het sleeptouw*. Laat de kinderen verwoorden wat zij over die rare knoop denken, of zij dat ook al hebben gevoeld, en wanneer dat was.

VRIEND

P.15: *Zo'n vriend heb ik nou altijd willen hebben*. Hoe ziet een vriend voor Schaap er uit? Hoe is dat voor jullie?

EETBAARHEID

P.16: *In deze hele omgeving is er maar één eetbaarheid en dat is...* Laat de kinderen deze zin aanvullen voor je het antwoord van Schaap leest.

TWIJFEL

P.18-19: *Een leuk schaap, dat wel. Het zou stil zijn op de weg terug en Toch heeft hij gezellige invallen. Een jofel schaap is het.* Controleer of de kinderen deze hints kunnen volgen. Wat is er aan het gebeuren met Wolf?

PANIEK

Lees tot p.39 [...] *toen viel hij eindelijk in slaap* en even teruggrijpen naar p.36 en p.37: Wolf is in paniek. Is hij dan echt ziek? Waarom wil hij Schaap weg?

Na het lezen

Je kunt als afsluiter een Sherborne-activiteit doen. Doe dit in een ruimer lokaal, zoals de turnzaal. Zorg voor doeken of oude lakens: één voor twee kinderen. Zo ga je te werk:

- Maak groepjes van twee: de leerlingen zetten zich op de grond in een bolletje. Op de rug wordt een symbooltje getekend (2x een horizontale streep, 2x een cirkel) Vraag wat ze hebben gevoeld. Wie hetzelfde voelde werkt samen. De leerlingen zoeken een plekje waar ze wat ruimte hebben. Eén van hen is Schaap, de ander Wolf die bevroren op zijn rug ligt.
- Schaap voelt aan de benen, armen, vingers en schudt er eens mee. Wolf houdt alles stijf.
- Schaap neemt de voeten van Wolf vast en trekt hem tot bij een 'vuurtje'. Hij legt een doek over Wolf die nu langzaam ontdooit maar blijft slapen. Geef 'Wolf' de opdracht om aan één stukje van zijn lichaam te denken: linkerknie, elleboog, neus, kin...
- Schaap wil weten of Wolf wakker is en duwt door het laken voorzichtig op Wolf. Als Schaap het plekje aanraakt waar Wolf aan dacht, schiet deze overeind.
- Als alle wolven wakker zijn wisselen we van rol.
- Maak een kring en bespreek wat je deed: Hoe was het om Schaap te zijn? Om Wolf te zijn? Wat vond je leuk? Wat had je niet graag?

TAAL

Je kunt ook werken rond de rijmpjes die vaak in het boek voorkomen. Oude rijmpjes, eigen rijmpjes. Het moment om bij oma, opa, mama en papa rijmpjes op te halen.

- Welke liedjes of rijmpjes gebruiken de kinderen nu als ze in het springtouw springen?
- Hoe ging dat in jouw schooltijd en veel vroeger? Probeer er enkele uit samen met de kinderen.

Enkele versjes uit de 'oude doos':

Ik trouw met een edelman, bedelman, dokter, pastoor, koning, keizer, schuttermajoor, soldaat, advocaat, kruidenier, officier (Vanaf koning wordt sneller gesprongen.)

Beertje, beertje, draai je om (er wordt gedraaid)

Beertje, beertje, buig je krom (er wordt gebogen)

Beertje, beertje, op één been (op één been springen)

Beertje, beertje, raak je teen (een teen aanraken)

Beertje, beertje, zwaai met je hoed (een zwaaiende handbeweging maken)

Beertje, beertje, sta je goed (Springtouw tussen de benen nemen)

Voor nog meer springtouwliedjes: www.allesopeenrij.nl.

OVER DE SAMENSTELLERS

HILDE LAVENS werkt in GVBLO Zonneburcht in Waregem. In 2005 werd haar inzet bekroond met de prijs Beste Boekenjuf van de Vlaamse Kinderboekenuitgevers.

KARLA KERKAERT is elf jaar leerkracht in het eerste leerjaar van de vbs De Parel in Heusden. Ze heeft al altijd in de klas met boeken gewerkt, voor alle vakken.

SPITSE BROEDERS EN WILDE BEESTEN VEROVEREN MET SNODE PLANNEN IJSKOUDE HARTEN

Lestips voor het tweede en derde leerjaar

Hedwige Buys, Ingrid Antheunis en Tania van Acker

EEN WAARSCHUWING

Hier begint het verhaal. Het vertelt hoe ik in het bezit kwam van het bloedige boek en het Orm verwierf. Het is geen verhaal voor types met een dunne huid en zwakke zenuwen – hun kan ik aanraden dit boek meteen weer op de stapel terug te leggen en zich uit de voeten te maken naar de kinderafdeling. Hup-hup, weg jullie, kamilletheedrinkers en huilebalken, slappelingen en doetjes – dit verhaal gaat over een plek waar lezen nog echt een avontuur is! En ‘avontuur’ omschrijf ik nog ouderwets volgens het Zamonische woordenboek als: een roekeloze onderneming ingegeven door onderzoeksdrang of overmoed, met levensbedreigende aspecten, onberekenbare gevaren en fatale afloop.

We kozen dit fragment uit *De Stad van de Dromende Boeken* van Walter Moers (Houtekiet, 2004) om meer dan één reden. Dit boek is niet alleen zoals een recensent verwoordde “een hogelijk onderhoudende avonturenroetsjbaan voor het lezende kind in u”, maar tevens een sprekend voorbeeld van wat boeken te bieden hebben: een verhaal, een aanvankelijk onbekend leesavontuur en een beleving die het dagelijkse overstijgt.

Boeken geven zin om het dagelijkse met andere ogen te bekijken. Met deze gedachte in het achterhoofd kozen we onze zes titels. Met de lessuggesties die we erbij maakten hopen we het in elk kind aanwezige avontuur aan te spreken, te versterken en te verankeren voor de toekomst.

Van Aap tot Zip

Wim Hofman

Querido, 2005.

Principe 1: Wie woorden zaait

Principe 4: Leesland is geen eiland

Principe 5: Voor elk kind is er wat te lezen

Principe 7: De boekenbabbel

Principe 9: Van lezen ga je doen

EINDTERMEN

De leerlingen kunnen het gepaste taalregister hanteren als ze van een behandeld onderwerp of een beleefd voorval een verbale interpretatie brengen, die begrepen wordt door leeftijdsgenoten.

(Eindtermen Nederlands – Spreken 2.6)

De leerlingen zijn bereid te reflecteren over gebruikte luister-, spreek-, lees- en schrijfstrategieën.

(Nederlands – Taalbeschouwing 6.2)

De leerlingen kunnen vertrouwen op hun eigen expressiemogelijkheden en durven hun creatieve

uitingen tonen. (Muzische Vorming – Attitudes 6.4)

De leerlingen kunnen tactiele, visuele impressies, ervaringen, gevoelens en fantasieën op een beeldende manier weergeven (Muzische Vorming – Beeld 1.6)

OVER DE AUTEUR

Wim Hofman (1941) werd in Oostkapelle, Nederland geboren. Als kind had hij al ideeën voor verhalen en tijdens zijn studie begon hij te schilderen. Aanvankelijk schreef hij fantastische, doldwaze avonturen, maar later ging hij ook realistische verhalen schrijven, of vermengde hij realiteit en fantasie. Zijn werk is vaak nogal somber van toon: veel dingen mislukken en volwassenen zijn vaak niet aardig voor kinderen. Maar humor verzacht alles een beetje. Zijn taalgebruik is speels, ook in de boeken die hij voor beginnende lezers schreef. Hij illustreert zijn boeken zelf. In 1991 kreeg hij de Theo Thijssenprijs voor zijn oeuvre. En in 1998 werd *Zwart als inkt is het verhaal van Sneeuwwitje en de zeven dwergen* bekroond met een Gouden Griffel en de Woutertje Pieterse Prijs. Wim Hofman is één van de belangrijkste Nederlandstalige jeugdauteurs.

OVER HET BOEK

Dit boek is een schat aan verhalen, stijlen, illustraties, sferen, zelfs aan moeilijkheidsgraden. Het is een prima staalkaart van het werk van Wim Hofman, voor alle leeftijden, voor alle generaties. Verhalen, stripjes, stokliederen, viercentsprenten, gedichten en teksten... Allemaal sluiten ze mooi aan bij de leefwereld van de tweede en derde klas. Met dit boek kun je gemakkelijk een heel schooljaar aan de slag!

AAN DE SLAG

A. SPROOKJES ANDERS BEKEKEN (p.9, p.45, p.113, p.179)

Bekijk samen de illustraties en peil naar de mening van de kinderen. Controleer in welke mate ze vertrouwd zijn met lino-snedes. Voorzie ter illustratie een voorbeeld van een kunstwerk waarbij deze techniek werd gebruikt.

- Herkennen ze het sprookje?
- Vinden ze dat er delen van het verhaal ontbreken of kunnen ze zich in deze korte versie vinden?
- Indien niet, wat vinden ze nog essentieel om aan het verhaal toe te voegen?
- Voelen ze zich aangesproken door de illustraties?
- Welke sfeer of welk gevoel roepen de prenten op?
- Vinden ze dat dit past bij het verhaal?

Werk met om het even welk sprookje uit het boek of geef elk groepje een ander sprookje. Hofman bewerkte vier sprookjes: Roodkapje, Klein Duimpje, Sneeuwwitje en Hans en Grietje. Kopieer het sprookje en knip de tekst van de tekeningen los. Geef de kinderen in groepjes eerst de tekeningen. Laat ze die in de juiste volgorde leggen. Daarna lezen ze in groep de tekstblokjes en leggen ze deze bij de juiste illustratie. Elk groepje bedenkt ook de titel van het sprookje en schrijft deze er bij. Vergelijk de resultaten met het origineel uit het boek.

De illustraties zijn sober zwartwit. Het kan zijn dat er bij de eerdere bespreking hierover opmerkingen gekomen zijn. Via transparanten kun je er een kleur aan toevoegen. Je kunt de kinderen ook de oorspronkelijke gekopieerde prenten laten inkleuren. Als je met transparanten werkt, doe je het best wat zeepsop bij de verf. Zo gaat die niet pellen door de vette film die op transparanten ligt.

Confronteer de kinderen met hedendaagse auteurs en illustratoren die hetzelfde principe toepassen, namelijk het naar eigen hand zetten van klassieke sprookjes en illustreren met lino's. Kijk eens naar:

- *Rood Rood Roodkapje*. Edward van de Vendel, Isabelle Vandenabeele (ill.). De Eenhoorn, 2003.
- *Een griezelmeisje*. Edward van de Vendel, Isabelle Vandenabeele (ill.). De Eenhoorn, 2006.

Als extra moeilijke activiteit kun je alle sprookjes door elkaar gooien en ze zo aanbieden. Elk groepje krijgt nu vier prenten, maar uit verschillende sprookjes. Laat hen ook hier proberen een volgorde te bepalen. Deze keer schrijven ze er hun eigen verhaal bij. En tot slot bedenken ze een titel voor het geheel. Beluister achteraf de versies van de verschillende groepen.

MEER LEZEN

Roodkapje en de zeven geitjes. Ivo de Wijs, Alfons van Heusden. Leopold, 1994.

B. AAP EN BEER OP REIS (p.14)

Aan het begin van dit verhaal staat een prachtige "foto" van de twee vrienden. Nu kan je zelf aan de slag gaan met een echte camera. Laat de kinderen samen met hun vriend, of een paar vrienden, een pose bedenken die typisch is voor hun vriendschap. Een passende locatie zoeken of er zelf een mooie achtergrond bij samenstellen, maakt de foto natuurlijk nog boeiender.

Fotografeer hen in die houding, op de juiste plek. Portretfotografie is vaak sprekender in zwartwit. Je kunt er gerust wat boeken bijhalen van bekende portretfotografen. Lieve Blancquaert is een goed voorbeeld die de kinderen misschien wel al van uit de media kunnen kennen. Kijk eens naar:

- *Voorlezen kan iedereen!* Diverse auteurs. Davidsfonds/Infodok, 2005. Met foto's van Lieve Blancquaert.
- Op www.iedereenleest.be vind je ook foto's van lezers.

Je kunt ook met verf een portret maken. Vrienden omarmen elkaar vaak. Ze willen dicht bij elkaar zijn! Laat de kinderen eerst goed naar omarmingen kijken. Ze proberen met elkaar verschillende omarmingen uit en letten er goed op waar de armen liggen. Nu gaan ze zelf aan de slag: maak het portret van jezelf in omarming met je beste vriend. Als het schilderij klaar en vooral goed droog is, gaan ze met een fijn penseel en zwarte verf of inkt, de contouren nog eens overtekenen. Zo worden door middel van lijnen, de kronkels die de armen maken extra geaccentueerd.

Beperk de kinderen vooral niet door hen op anatomisch juiste houdingen of verhoudingen te wijzen. Het 'foute' kinderlijk spontane van dergelijke tekeningen maakt net de sterkte uit van het werk. Een effen achtergrond omheen het portret versterkt het beeld ook nog. En om het helemaal af te maken, kan je eerst een brede rand om het blad tekenen. De kinderen werken enkel in deze kader. Zo krijg je meteen een omlijsting van het werk! Een aparte passe-partout maken om de portretten mooi te presenteren, zorgt echter voor minder stress. Kinderen hebben het wel eens moeilijk om vlekkeloos binnen het voorgetekende kader te werken... Met dank aan de dames van de KunstKaravaan Gent voor het idee.

C. LANDKAARTEN

In het boek staan ook vijf landkaarten (p.6, p.42, p.110, p.176, p.214). Ze hebben elk hun eigen stijl, sfeer, symboliek. Toon en bespreek ze:

- Welke symbolen worden er gebruikt?
- Komen er kleuren in voor of net niet?
- Welk soort verhaal past er bij?

Je kunt er echte landkaarten bijhalen en vergelijken. Ook in de kunst zijn landkaarten een vaak weerkerend onderwerp. Alighiero Boetti en Guillermo Kuitca zijn hiervan interessante voorbeelden. Op het internet – probeer eens via Google afbeeldingen – en in de bib vind je over deze hedendaagse kunstenaars zeker sprekende voorbeelden van hun werk. Boetti borduurt landkaarten en Kuitca schildert kaarten op ongewone dragers: zetels en zitbanken.

Laat de kinderen een stijl van kaart kiezen. Op deze kaart zullen ze de reisweg van Aap en Beer uitwerken. In groepjes lezen ze het verhaal. Daarna wordt het klassikaal overlopen. Bij de verschillende onderdelen van de reisweg van Aap en Beer zoeken ze symbolen die op de kaart aangebracht worden. Onder de vorm van een soort legende worden de symbolen in de rand van de kaart ter verduidelijking toegevoegd. Oefen deze werkvorm even klassikaal in zodat iedereen zich kan laten inspireren door de gevonden voorbeelden. Daarna gaan ze zelf aan de slag. Je kunt elk kind apart laten werken, samen met een vriend of je kunt een hele grote kaart maken op een reusachtig papier zoals een oude affiche en er klassikaal aan werken. Naargelang het formaat werk je met potlood of fijne stift, met vetkrijt of met dikke penselen en verf.

D. DE JONGEN DIE OP REIS GING OM TE LEREN GRIEZELLEN (p.142)

Houd een klasgesprek.

- Waarvoor ben jij bang? Wat voel je dan? Wat doe je als je bang bent?
- Wie zou je niet in het donker willen ontmoeten?
- Is er een ritueel waardoor je je angst onder controle krijgt?

Al deze huis-tuin-en-keuken griezelve verhalen, of die van de jongen uit het verhaal, kunnen als inspiratiebron dienen voor beeldende verwerkingen:

1. Monodruk op glas of op een gladde, afwasbare ondergrond. Het oppervlak wordt met verf vrij dun ingesmeerd of met drukinkt op waterbasis ingerold. De tekening wordt met de vinger in deze verf gemaakt. Laat de kinderen regelmatig hun vingers schoonmaken dan staat de lijntekening er duidelijk in. Afdrukken door er een blad op te leggen en er zachtjes met de vlakke hand over te wrijven. Probeer eerst een paar keer uit, deze techniek mislukt gemakkelijk, maar is snel weer door een volgende poging te vervangen.

2. Laat de kinderen de tafereel gewoon met plakkaatverf schilderen. Deze werken kunnen daarna nog sprekender gemaakt worden door er driedimensionale zaken aan toe te voegen. Bijvoorbeeld de zaag uit het werk van een kind in karton namaken en die door het blad heen steken, echte spijkers door de tekening heen prikken, er een touw laten uitbengelen, de krokodil echte schubben geven van artisjokblaadjes...

Zet de griezelaavonturen die de kinderen verteld hebben om in een beeldverhaal. Bij elk beeld schrijven ze één zin. Bied hen een blad aan met al voorgetekende hokjes. De kinderen zijn nog te jong om zelf hokjes te tekenen. Maak de hokjes vrij groot en zet er niet teveel op één blad. Ze bieden wie niet veel inspiratie heeft een houvast. Kinderen die overlopen van fantasie kunnen zich op meer dan één blad uitleven.

Al de stripjes gebundeld in één band, met een mooie zelfontworpen kaft er omheen en voorzien van een originele titel, vormen een boek waar de kinderen graag naar zullen teruggrijpen. Dit verhaal is gebaseerd op een bestaand sprookje. Vergelijk met het originele griezelsprookje.

MEER LEZEN

Sprookje van iemand die erop uittrok om te leren griezelen uit de volledige uitgave van de 200 sprookjes verzameld door de gebroeders Grimm. Lemniscaat, 2005.

De grote reis van kleine Emma

André Sollie, Kristien Aertssen (ill.)

De Eenhoorn, 2006.

Principe 1: Wie woorden zaait

Principe 2: Boekrijk

Principe 7: De boekenbabbel

Principe 8: Leesbevordering, geen tijdverlies

Principe 9: Van lezen ga je doen

EINDTERMEN

De leerlingen kunnen het gepaste taalregister hanteren als ze van een behandeld onderwerp of een beleefd voorval een verbale interpretatie brengen, die begrepen wordt door leeftijdsgenoten.

(Eindtermen Nederlands - Spreken 2.6)

De leerlingen zijn bereid te reflecteren over gebruikte luister-, spreek-, lees- en schrijfstrategieën.

(Nederlands - Taalbeschouwing 6.2)

De leerlingen kunnen vertrouwen op hun eigen expressiemogelijkheden en durven hun creatieve uitingen tonen. (Muzische Vorming - Attitudes 6.4)

De leerlingen kunnen tactiele, visuele impressies, ervaringen, gevoelens en fantasieën op een beeldende manier weergeven (Muzische Vorming - Beeld 1.6)

OVER DE AUTEUR

André Sollie (1947) is geboren in Mechelen. Hij volgde een opleiding grafisch ontwerpen in Brussel. Voor heel wat verschillende genres maakte hij sindsdien al meer dan 250 coverontwerpen voor jeugdboeken. Zijn stijl evolueerde van levensecht naar een tikje karikaturaal met almaar minder lijnen. Humor haalt het steeds meer op romantiek. In recenter werk maakt hij collages: hij blijft experimenteren en zoeken. Na een tijdje begon hij ook te "schrijven met zijn tekenpotloden": hij maakte hoorspelen, liedjesteksten, gedichten... Heel bekend is het prentenboek *Wachten op matroos* waarvoor Ingrid Godon het verhaal bedacht, de illustraties maakte en hij de poëtische woorden schreef. Daarvoor wonnen ze samen in 2001 de Gouden Griffel. Zijn eerste adolescentenroman *Nooit gaat dit over* verscheen in 2005 bij Querido.

OVER DE ILLUSTRATOR

Kristien Aertssen (1953, Antwerpen) studeerde na haar universitaire opleiding ook grafische vormgeving en illustratie in Antwerpen en boekillustratie in Amerika. Ze begon met illustreren door te werken met kinderen in een jeugdatelier. Ze leidt nu zelf toekomstige illustratoren op aan de Antwerpse Academie. Je kunt haar werk herkennen door het uitbundige kleurgebruik, vaak zee- en snoepjeskleuren. Ze houdt ervan gekke situaties te tekenen in zwierige composities. Ook gebruikt ze verschillende technieken op één prent. Ze laat zich graag inspireren door kindertekeningen, primitieve kunst en wereldmuziek. Sinds 1999 schrijft Kristien Aertssen ook zelf kinderboeken. Ze vertellen op een speelse manier situaties vol geestige warmte.

OVER HET BOEK

Dit ogenschijnlijk eenvoudige boek met korte zinnen en duidelijke en naïeve tekeningen is gebaseerd op het sprookje *De sneeuwkoningin* van H. C. Andersen. André Sollie hervertelde het zonder afbreuk te doen aan het oorspronkelijke verhaal. Zijn taalgebruik is eenvoudig en poëtisch. Net hierdoor is het boek minder toegankelijk dan je eerst dacht. De grote uitdaging zal er dan ook uit bestaan kinderen die poëzie te laten ontdekken. De eenvoudige zinsstructuur maakt het dan weer uitermate geschikt om zelf te lezen. Vanaf ongeveer acht jaar moet dat wel lukken.

Doordat het boek opgebouwd is uit korte hoofdstukken kun je toch voorlezen. Op die manier raken de kinderen op interactieve manier vertrouwd met dat beeldend taalgebruik. We loodsen jullie als het ware deeltje per deeltje door het verhaal. Soms sluit een voorleesronde af met een klein, beschouwend gesprek, soms met een activiteit, soms zit er midden in het hoofdstuk een onderbreking. Laat je leiden door de sfeer in de groep, je eigen gevoel... Of gewoon zoals het zich aandient!

AAN DE SLAG

Voor het lezen

De kaft, voor én achter, toont een deel van het verhaal. Bespreek met de kinderen de illustratie. Wat zien ze allemaal?

- Wie is het meisje op het rendier?
- Hoe kijkt Emma?
- Wat heeft ze allemaal bij? Waarom heeft ze al die spullen bij zich?
- Let op het dekentje op de rug van het rendier, welk patroon valt er op? Kennen ze dat spelletje?
- Welke dieren zien de kinderen allemaal? Wat doen ze of hoe gedragen ze zich?
- Wie is de andere figuur?

Wanneer je tijdens het voorlezen de figuren, dieren of voorwerpen tegenkomt, kan je teruggrijpen naar de voorspellingen van de kinderen.

Tijdens het lezen

HOOFDSTUK 1

a. Emma en Bas zaten samen op een bankje in de zon.

- Hoe voelden ze zich?
- Weten jullie nog hoe de schrijver hierover vertelde? (p.3)
- Vertel iets over de ogen van Emma en over de lach van Bas. (p.5) Hoe zouden wij dat zeggen?
- Wat bedoelt de schrijver met *de zomer stond als een huis om ze heen?* (p.5)

b. Laat de kinderen tekenen hoe ze zich Bas en Emma tijdens de zomer voorstellen. In het boek worden geen kleuren gebruikt, maar in de beschrijvingen wel. Wanneer ze hun eigen tekening inkleuren, zie je meteen welke beschrijvingen bleven hangen. Wanneer ze daarna met een fijne zwarte stiftpen of met pen en inkt de lijnen overtrekken, komen de kindertekeningen weer dichterbij de tekenstijl van de illustrator.

HOOFDSTUK 2

a. Emma en Bas luisterden naar de verhalen van de wind. (p.6)

- Kan de wind verhalen meebrengen? Welke verhalen zouden dat kunnen zijn?
- Heeft iemand uit de groep zelf al eens een 'windverhaal' gehoord?

b. In dit hoofdstuk sneeuwt het heel veel. De schrijver vergelijkt de sneeuwvlokken met een zwerm bijen (p.6), de dikke laag sneeuw met een gebreid dekenkje. (p.7)

- Begrijpen de kinderen deze vergelijking?
- Hebben ze al eens op het geluid in de straat gelet wanneer het gesneeuwd heeft?

c. Zoek samen allerlei manieren om te zeggen dat het heel erg koud is in een kamer. Schrijf ze op het bord en neem er dan de zin *de vrieskou kwam al in de kamer staan* bij. (p.7) Vergelijk en bespreek. Hoe komt het dat er barstjes in het ijsmeisje haar witte wangen kwamen? (p.7)

d. Wie heeft al eens een ijskoud glas water gedronken? Laat de kinderen vertellen over die ervaring.

- Was het prettig?
- Waar konden ze iets voelen? Wat voelden ze precies?
- Voelden ze net als Bas *dat de winter door hun lijfjes liep*? (p.9)
- Kun je ook zonder ijskoud water te drinken de winter door je lijfje voelen lopen?

HOOFDSTUK 3

En haar zoen deed hem beven van de kou. Toen gaf ze hem nog een zoen en hij vergat wie hij was en waar hij vandaan kwam (p.13) Was Bas verliefd of was het door de kou dat hij alles vergat?

HOOFDSTUK 4

a. *Emma sliep als een roos. En ze werd als een roos weer wakker.* (p.17) Waarom vertelt de schrijver over een roos?

b. Is Emma bij een toverheks terechtgekomen die haar in een bloem veranderd heeft, of wil het iets anders zeggen? Kennen de kinderen nog verhalen waarin zulke vrouwtjes voor komen? (Vrouw Holle, Hans en Grietje, Pudding Tarzan) Ga er samen naar op zoek in de bibliotheek en neem de boeken mee naar de klas. Leg een soort verzameling aan van merkwaardige vrouwenfiguren uit sprookjes en andere verhalen. Lees er later uit voor of laat de kinderen erin lezen indien dat al mogelijk is.

c. Dit hoofdstuk eindigt met de zin *De neuzen van haar laarsjes wezen haar de weg.* (p.20) Overleg met de kinderen wat dit zou kunnen betekenen. Hebben zij ook als eens het gevoel gehad dat hun voeten zo maar de weg naar ergens toe wisten?

d. *De neuzen van mijn schoen wezen / wijzen me de weg naar...* is wel een mooie titel voor een tekst of gedicht. Verzamel klassikaal ideetjes. Verdeel die over de klas en laat elk kind er twee of drie regeltjes bij schrijven. Voeg alles weer samen tot één grote tekst met volgende structuur:

De neuzen van mijn schoen wezen de weg naar...

zin

zin

Wil je dit meer sturen, dan laat je de zinnen beginnen met:

De neuzen van mijn schoen wezen de weg naar...

Daar zie ik... (beschrijving)

En dan ga ik... (handeling)

Voor de aanvulling maken ze gebruik van woorden, woordgroepen of uitgebreide zinnen.

Kinderen met weinig fantasie help je op die manier al een eindje op weg.

HOOFDSTUK 5

a. De kraai spreekt met een slepende eind-s. De auteur omschrijft het als een uitspraak *als een dovende kaars*. (p.21) Lees het woordje 'Bas' echter normaal voor en vraag wie het zoals de kraai kan uitspreken. Alle kinderen gaan nu op zoek naar woorden die op 's' eindigen. Om beurt laten ze hun woord horen als een uitdovende kaarssss. Herhaal dit een paar keren en probeer er een zekere cadans in te krijgen zodat het op de duur als een soort lied klinkt.

b. *De nacht bracht raad. En de ochtend zorgde voor helder licht en heldere gedachten.* (p.26)

- Welke heldere gedachten zouden ze gekregen hebben?
- Hoe kunnen de koning en de koningin helpen?

Laat de kinderen het verdere verloop van het hoofdstuk voorspellen vooraleer je verder vertelt.

HOOFDSTUK 6

a. Stop met voorlezen op p. 29, bij de zin *Emma hapte naar adem*. Hoe loopt het met Emma af?

b. Je kunt hier een grote stop inlassen en met de kinderen aan het knutselen gaan. Verdeel de klas in groepjes en laat ze de personages die in dit deel voorkomen zelf maken. Sokpoppen zijn vrij snel gemaakt. Je hebt Emma, de rovershoofdvrouw, de roversdochter en enkele rovers nodig. Wat willen de schurken met Emma doen? De rovershoofdvrouw wil Emma in de soep doen. De dikke rover grijpt Emma vast met zijn grote handen... Laat de kinderen fantaseren wat hun rover nog met Emma wil doen, rekening houdend met zijn/haar opmerking. De Emma-pop speelt nu in elk stukje mee, samen met een roverpop. Geef de groepjes tijd om te oefenen en laat hen dan voor mekaar spelen. Gebruik de poppenkast als decor. Indien je het te tijdrovend vindt om zelf poppen te maken, komen bestaande poppenkastpoppen natuurlijk ook mooi van pas.

c. Nog korter is het om de kinderen gewoon in groepjes te laten voorspellen hoe het met Emma afloopt. Luister naar elkaars voorstellen.

HOOFDSTUK 7

a. *En de zon schilderde een nieuwe dag* (p.37)

Hebben de kinderen de ochtend ook al eens als een schilderij bekeken? Hebben ze dezelfde kleuren als Emma gezien of waren het andere kleuren? Welke kleuren heeft de avond?

b. *Een vrouw met wangen als appels deed de deur open* (p.38)

Heeft deze zin met de kleur van haar wangen te maken of met de vorm van haar gezicht?

Welke vrouw stellen de kinderen zich bij deze zin voor?

Is ze lief of eerder boos?

MEER LEZEN

Vrouwetje Appelwang en tante Zuurpruim. Ruth Ainsworth. Ploegsma, 1994.

HOOFDSTUK 8

Ze laat de winter in hun hart wonen (p.43)

Waar in het verhaal hebben we dit ook al gehoord?

Weten de kinderen nog wat het wilde zeggen?

Waarom liep het rendier elke kilometer met langzame tegenzin? (p.44)

HOOFDSTUK 9

Bas en Emma waren geen kinderen meer (p.47) Hoe kan dat? Hoe lang heeft de tocht van Emma dan geduurd? De titel van het boek is *De grote reis van kleine Emma*, kan die helpen bij het oplossen van de vraag?

In de kinderliteratuur is er nog een boek dat met een dergelijke mysterieuze zin eindigt: *Max en de Maximonsters* van Maurice Sendak. Hierin komt een kleine jongen na een lang avontuur weer thuis en zijn eten staat op hem te wachten en “het was nog een beetje warm”.

MEER LEZEN

Max en de Maximonsters. Maurice Sendak. Lemniscaat, 2001.

De Minpins. Roald Fahl. De Fontein, 1992.

Roald Dahl's schatkamer. De Fontein, 1997.

Na het voorlezen

- a. Haal het oorspronkelijke sprookje erbij. Lees het ook voor en vergelijk de twee versies.
  - Wat valt er allemaal op (tekst, taal, illustraties, details...)?
  - Zijn beide verhalen even goed te begrijpen?
  - Welke versie spreekt de kinderen meer aan? Hoe komt dat?

MEER LEZEN

De sneeuwkoningin. Uit: *Sprookjes en verhalen*. H.C. Andersen, Charlotte Dematons (ill.). Lemniscaat, 2001.

b. Haal ook andere boeken van Kristien Aertssen in de klas. Vergelijk de tekenstijl in dit boek met haar andere werk. We gaan even dieper in op de illustraties. Bekijk samen de transparanten die je van de tekeningen uit het boek maakt. Bespreek elke prent eerst uitvoerig met de klas. Praat over de sfeer en de gevoelens die de tekeningen oproepen en de fragmenten waarbij de tekeningen gemaakt zijn. Er zijn vijftien tekeningen in het boek. Maak groepjes van vier. Je kunt twee kinderen per groepje bij een prent een gekleurde achtergrond laten ontwerpen. Waterverf of ecoline zijn hiervoor het best geschikt. Als je de transparant met de tekening erover legt, krijg je meteen prachtig ingekleurde prenten. Twee andere kinderen kunnen bij de prent enkele zinnen schrijven. Wanneer je alles bundelt, heb je je eigen versie van dit sprookje!

c. Een warm en liefdevol hart hebben is een heel belangrijk gegeven in dit verhaal. Laat de kinderen daarom de kaart van hun hart tekenen. Eerst vraag je hen een opsomming te maken van alle dingen, mensen en dieren waarvan ze houden. Een toepasselijke variant is ze te laten nadenken over alle prettige gebeurtenissen uit hun leven. Hun getekend hart verdelen ze in vakjes, deze mogen best grillig van vorm zijn. Wat voor hen het belangrijkste is, stoppen ze in het grootste vak. Je kunt ze laten tekenen en/of schrijven in dat hart. Werken op bruin pakpapier en met vetkrijt geeft meteen een mooi resultaat. Dat neemt niet weg dat de tekeningen of de vakjes in hun hart allemaal nog eens fijntjes ingekleurd kunnen worden of dat enkel de ruimte rond het hart gekleurd wordt. Wijs hen wel op kleurgebruik. Bij een warm hart horen warme kleuren!

In Bas zijn hart is het ijskoud. Hoe zou een koud hart er van binnen uitzien? Kunnen ze ook dit hart tekenen? Het warme en het koude hart kunnen een tweeluik vormen. Zoek naar een gepaste manier om dit te presenteren. Een harde kartonnen map waarin de beide tekeningen aan de binnenkant gekleefd worden, is al een idee. De mappen kunnen rechtop blijven staan en op die manier mooi

worden tentoongesteld. Natuurlijk beperk je hierdoor het formaat. Kinderen moeten de kans krijgen om eens groot en voluit te werken, dus...

MEER LEZEN

De kaart van alles. Sara Fannelli. Querido, 1995.

Wilde beesten

Hans Hagen, Philip Hopman (ill.)
Querido, 2004.

Principe 1: Wie woorden zaait

Principe 2: Boekrijk

Principe 3: Bib en school gaan boek in hand

Principe 6: De taalspeeltuin

Principe 7: De boekenbabbel

Principe 8: Leesbevordering, geen tijdverlies

Principe 9: Van lezen ga je doen

EINDTERMEN

De leerlingen kunnen het gepaste taalregister hanteren als ze van een behandeld onderwerp of een beleefd voorval een verbale interpretatie brengen, die begrepen wordt door leeftijdsgenoten.

(Nederlands - Spreken 2.6)

De leerlingen zijn bereid te reflecteren over gebruikte luister-, spreek-, lees- en schrijfstrategieën.

(Nederlands - Taalbeschouwing 6.2)

De leerlingen kunnen bij een behandeld onderwerp vragen stellen die begrepen en beantwoord kunnen worden door leeftijdsgenoten. (Nederlands - Spreken 2.7)

De leerlingen kunnen tactiele, visuele impressies, ervaringen, gevoelens en fantasieën op een beeldende manier weergeven (Muzische Vorming - Beeld 1.6)

De leerlingen kunnen op systematische wijze verschillende informatiebronnen op hun niveau zelfstandig gebruiken. (Leren leren 2)

OVER DE AUTEUR

Hans Hagen (1955, 's-Graveland, Nederland) was leraar Nederlands en geschiedenis, speldocent en redacteur van een jeugdtijdschrift voor hij voltijds schrijver werd. Hij werkte mee aan verschillende radio- en televisieprogramma's, voor Sesamstraat verzong hij ook verhalen. Hij schrijft voor verschillende leeftijdsgroepen, van gedichtenbundels voor kleuters tot tienerboeken. Zijn werk gaat vaak over dingen die hij zelf meemaakte, bijvoorbeeld over de dood van zijn broer. Samen met zijn vrouw en dochter reist hij ook naar verre landen en onbekende streken. Over deze reizen en nog veel meer schreef hij de mooiste verhalen. Hij kreeg de Gouden Griffel voor *De dans van de drummers* en won ook al vier Zilveren Griffels. Daarnaast kreeg hij drie Vlag en Wimpels, onder meer voor het eerste deel uit de Jubelientje-reeks.

OVER DE ILLUSTRATOR

Philip Hopman (1961, Egmond, Nederland) komt uit een familie van tulpenkwekers. Op school zat hij altijd te tekenen. Na de middelbare school ging hij in 1980 naar de Rietveld Academie in Amsterdam. Eigenlijk wilde hij modeontwerper worden, maar al snel bleek dat hij beter overweg kon met een pen

dan met een naaimachine. Hij stapte over naar de afdeling illustratie, waar hij les kreeg van onder meer Thé Tjong-Khing.

Hopman heeft hij al meer dan honderdvijftig boeken geïllustreerd. Zijn stijl is zwierig en zijn soms overvolle tekeningen zitten vol vaart en beweging. In de loop der jaren heeft hij zich als prentenboekmaker artistiek sterk ontwikkeld. Hij durft nu meer experimenteren met wisselend perspectief en hij besteedt veel aandacht aan details en compositie. Philip Hopman heeft veel boeken geïllustreerd van Hans Hagen. Verder werkt hij veel samen met Tjibbe Veldkamp, Nannie Kuiper en Wouter Klootwijk.

OVER HET BOEK

Kinderen in verre landen beleven heel andere avonturen dan hier bij ons. Ze worden vaker aangesproken op hun moed, al was het maar uit overlevingsnoodzaak. Toch zijn de verhalen over Maliff en Djit herkenbaar, ook voor kinderen die hier opgroeien. Het gaat uiteindelijk toch altijd over de drang om grenzen te verleggen en angst te overwinnen. Alleen zijn de omstandigheden wat exotischer. Kinderen uit andere culturen zullen zich dan misschien weer wel herkennen in deze situaties.

AAN DE SLAG

Voor het lezen

a. Voorspellen

Zorg dat de kaft klassikaal bekeken kan worden, een kleurentransparant is ideaal. Vraag de kinderen wat ze zien. Ze moeten zich hier beperken tot het opsommen van wat ze waarnemen. Elk antwoord is goed. Ze mogen niet het gevoel krijgen dat ze aan verwachtingen moeten beantwoorden.

Tijdens een tweede kijkronde vraag je wat ze denken dat er gebeurt. Ook hier reageren ze vrij. Je kunt het interpreteren van de beelden ook in groepjes laten voorbereiden. Wanneer je elke groep één fragment van de kaftillustratie bezorgt, fantaseren ze zelf rond dit detail. Wellicht laten ze zich ook inspireren door de eerdere opsommingen en leggen ze linken tussen verschillende fragmenten op de kaft. Schenk in een gesprek dat hierop volgt aandacht aan de volgende punten:

- Heeft de titel *Wilde beesten* geïnspireerd?
- Zagen ze dat de beelden zich in een andere cultuur, omgeving afspeelden? (mensen, dieren, planten, huizen, gebouwen, kleuren...)

Deze eenvoudige werkvorm biedt de kinderen de mogelijkheid om via de kaft geïnteresseerd te geraken in een minder vanzelfsprekend verhaal. Situeer vervolgens de verhalen in de landen waar ze zich afspeelden. Afbeeldingen in informatieve boeken en atlassen zorgen ervoor ze zich gemakkelijker kunnen inleven in de omgeving en de sfeer.

Tijdens het lezen

Kies één van beide verhalen om voor te lezen. De taal die de auteur gebruikt is eenvoudig en vraagt weinig toelichting. Controleer wel door middel van oogcontact en het inbouwen van kleine pauzes of de kinderen de verschillende lijnen in het verhaal kunnen volgen. Maak vooraf ook een keuze uit de afbeeldingen, muziek, kledij, specerijen en gebruiksvoorwerpen die als achtergrond de inleving kunnen stimuleren.

Na het lezen

a. Op het einde van het boek (p.100) beschrijft Hans Hagen hoe hij op het idee kwam deze verhalen te schrijven. Lees zelf zijn toelichting voor. Door de woorden van de schrijver, worden de verhalen opeens veel reëler. Door opnieuw gebruik te maken van de atlas kunnen de kinderen zich de ligging van de leefomgeving van Maliff en Djit beter voorstellen. Kinderatlassen hebben niet alleen getekende kaarten, maar vaak ook goed fotomateriaal. Dat helpt natuurlijk een pak bij de beeldvorming! Ook documentaires op dvd of video kunnen de nodige informatie verlenen.

In een bibliotheek behoren atlassen vaak tot de boeken die wel ingekeken maar niet ontleend kunnen worden. Dit is misschien een goede gelegenheid om een bezoek aan de openbare bibliotheek te plannen. Wanneer je dit bezoek voorbereidt en de kinderen de vragen die ze nog meer hebben, laat bundelen, kun je ter plekke snel concreet aan de slag.

MEER LEZEN

Een geheim waar je groot van wordt. Carl Norac, Carll Cneut (ill.). De Eenhoorn, 2006.

Een bijzonder mooi en sfeervol prentenboek.

Familie in de hele wereld. Uwe Ommer. Mozaïek, 2002.

Dit fotoboek geeft een prettig gezicht op families in ongekende streken.

b. Verhalenbanken over de generaties heen

Laat de kinderen aan ouders of grootouders vragen of zij nog avonturenverhalen uit hun streek kennen. Misschien willen ze wel eens een namiddag op school komen vertellen. Dikwijls gaan die verhalen gepaard met gebruiken, rituelen en bijgeloof. Welke van die zaken worden nu nog gebruikt? Welke rituelen kennen en gebruiken de kinderen zelf nog?

c. Open einde

Het verhaal van Maliff heeft een open einde. Aan de hand van de vragen van Hans Hagen zelf (p.102) kunnen de kinderen het verhaal zelf afmaken.

d. Kaft

De atlas kun je ook gebruiken om zelf een kaft te ontwerpen. Laat elk kind een kaart kiezen van een plek die hen aanspreekt. Ze onderzoeken deze nauwkeurig en proberen zoveel mogelijk aspecten te ontdekken:

- Welke mensen wonen er? Hoe zien die eruit?
- Welke dieren vind je er?
- Hoe ziet de omgeving eruit?
- Welke gebouwen vind je er?

Verdeel de kaft, zoals op het oorspronkelijke boek, in negen vlakken. Elk vlak wordt opgevuld met één van de opgezochte aandachtspunten. Voor het tekenen gebruiken de kinderen de tinten van éénzelfde kleur. Deze kleur wordt door de omgeving bepaald. Zo ontstaat als het ware een camouflagetekening. Kijk ook naar *De boom en het meisje*. Annemarie van Haeringen (Leopold, 1991). Ook in dit boek bepaalt de omgeving het kleurgebruik.

Vos en Haas en de dief van lek

Sylvia Vanden Heede, Thé Tjong-Khing (ill.)
Lannoo, 2005.

Principe 1: Wie woorden zaait

Principe 4: Leesland is geen eiland

Principe 5: Voor elk kind is er wat te lezen

Principe 7: De boekenbabbel

Principe 9: Van lezen ga je doen

EINDTERMEN

De leerlingen kunnen het gepaste taalregister hanteren als ze van een behandeld onderwerp of een beleefd voorval een verbale interpretatie brengen, die begrepen wordt door leeftijdsgenoten. (Nederlands - Spreken 2.6)

De leerlingen zijn bereid te reflecteren over gebruikte luister-, spreek-, lees- en schrijfstrategieën. (Nederlands - Taalbeschouwing 6.2)

De leerlingen kunnen vertrouwen op hun eigen expressiemogelijkheden en durven hun creatieve uitingen tonen. (Muzische Vorming - Attitudes 6.4)

De leerlingen kunnen tactiele, visuele impressies, ervaringen, gevoelens en fantasieën op een beeldende manier weergeven. (Muzische Vorming - Beeld 1.6)

De leerlingen kunnen spelvormen waarnemen en inzien dat de juiste verhouding tussen woord en beweging de expressie kan vergroten. (Muzische Vorming - Drama 3.2)

De leerlingen kunnen geconcentreerd luisteren naar een gesproken tekst (verteld of voorgelezen) en die mondeling, schriftelijk, beeldend of dramatisch weergeven. (Muzische Vorming - Drama 3.3)

De leerlingen kunnen ervaringen, gevoelens, ideeën, fantasieën... uiten in spel. (Muzische Vorming - Drama 3.5)

OVER DE AUTEUR

Sylvia Vanden Heede (Zwevegem, 1961) vond op school maar echt twee dingen belangrijk: de tekenles en opstellen schrijven. Sinds haar debuut in 1987 zijn er al meer dan twintig kinder- en jeugdboeken van haar hand verschenen. Bekendheid verwierf ze vooral met haar boeken over Vos en Haas, die ze samen met Thé Tjong-Khing maakt. In haar dierenverhalen leeft ze zich heel direct in de dieren in en laat ze de dieren zelf aan het woord. Maar ze schrijft ook historische verhalen en realistische romans. Het werk van Sylvia Vanden Heede werd meermaals bekroond, onder meer met Boekenwelpen, een Boekenleeuw en een Gouden Uil.

OVER DE ILLUSTRATOR

Thé Tjong-Khing werd in 1933 in Purworedjo, Indonesië geboren. In 1956 kwam hij naar Nederland om verder te studeren aan de Kunstnijverheidsschool. Daarna werkte hij een tijd als striptekenaar, maar kinderboeken werden zijn grote liefde. Hij is één van de Nederlandse grootmeesters van vandaag. Voor zijn illustratiewerk werd hij meermaals gelauwerd, onder meer met een Gouden Penseel *Het woordenboek van Vos en Haas* van Sylvia vanden Heede. Zijn kijk- en zoekboek *Waar is de taart?* werd bekroond met de Woutertje Pieterse Prijs en een Zilveren Penseel.

Voor 1975 probeert hij vooral realistisch te tekenen, met duidelijke strip-invloeden. Zijn werk daarna wordt meer 'gemaakt', minder 'zoals het echt is', soberder. Steeds weer zorgt een samenwerking met een auteur voor een verandering in zijn stijl. Hij illustreerde werk van onder meer Thea Beckman, Guus Kuijer, Annie M.G. Schmidt...

OVER HET BOEK

Vos en Haas zijn wellicht geen onbekenden meer. *De dief van Iek* is het vierde 'echte leesboek' waarin het duo de hoofdrol speelt. Ook nu is Sylvia Vanden Heede erin geslaagd om met een beperkt aantal woorden een hele wereld op te roepen waarin eerste lezers het plezier van taal kunnen ervaren. Vos en Haas mogen in geen enkele bibliotheek ontbreken! Niet alleen om zelfstandig lezen te stimuleren, maar vooral omdat het boek heel wat rijke taalbeschouwelijke mogelijkheden biedt.

AAN DE SLAG

Voor het lezen

A. VOORKENNIS ACTIVEREN

Maak van de kaft van het boek een transparant, die bekijk je klassikaal. Bedek de titel, de namen van de auteur en de illustrator en ook het deel waarop Jak en Neef te zien zijn. Het eerste beeld dat klassikaal bekeken wordt is dat van Vos, liggend in het gras voor zijn huis. Wellicht kennen een aantal kinderen Vos al. Laat hen vertellen wat ze over hem weten. Op de illustratie is ook het karakter van Vos mooi te zien: een beetje lui, genietend... Dat is ook in dit boek zo.

Vraag de kinderen wie ze nog meer kennen uit de wereld van Vos. Maak eventueel gebruik van eerder verschenen delen waarin Vos, Haas, Uil, Piep, Tok en Iek voorkomen. Laat ook nu de kinderen vertellen wat ze weten over dit gezelschap.

- Kennen ze ook de naam van boeken waarin deze personages voorkomen?
- Voor welke figuur hebben ze de meeste sympathie?
- Kennen ze de naam van de schrijfster en de tekenaar van dit boek?
- Weten ze dat boeken van Vos en Haas bekroond werden met prijzen?

Toon nu ook het deel waarop de naam van de schrijfster en illustrator te zien zijn. De titel en illustratie van Jak en Neef blijven bedekt.

B. DE PERSONAGES VERKENNEN

Toon nu de illustratie van Jak en Neef. De titel blijft nog steeds bedekt. Kinderen die het boek en de beide figuren kennen, krijgen de rol van toehoorder. Aan de zijde van de leerkracht beluisteren ze de voorspellingen die klasgenoten maken bij het bekijken van de tekening.

Wijs de kinderen ook op de samenzweerderige houding die beide figuren uitstralen. In Jak herkennen ze ongetwijfeld de boef, de bandiet, de rover... Laat ze hun veronderstellingen zoveel mogelijk beargumenteren. Later tijdens het voorlezen zullen dezelfde stereotiepe eigenschappen bevestigd worden. Neef straalt verwondering en adoratie uit. Vinden ze dit herkenbaar?

C. JAK EN NEEF

Trek met de kinderen naar een grote zaal. Laat de kinderen vrij bewegen in de ruimte. Ze stellen zich voor dat ze Jak zijn. Jak die eruitziet als een gemene dief.

- Hoe loopt Jak? Hoe groet hij iemand op straat?
- Hoe loopt en kijkt hij als hij denkt aan een buit die hij zal veroveren?
- Hoe loopt en kijkt hij als hij iemand ziet die hij kan beroven?
- Hoe loopt en kijkt hij als hij iemand als neef ontmoet?

De kinderen voeren deze opdrachten samen uit. Observeer hen maar zorg dat ze niet het gevoel krijgen bekeken te worden. Stuur aan de hand van je opdrachten het spel bij. Je kunt ook werken met een doegroep en een kijkgroep en die regelmatig wisselen en op elkaar laten reageren.

Verdeel vervolgens de klas in twee groepen en laat ze plaatsnemen in twee cirkels, tegenover elkaar. De leerlingen in de binnencirkel spelen de rol van Jak. De leerlingen in de buitencirkel zijn Neef. Laat hen nu de ontmoeting tussen Jak en Neef spelen. Neef vraagt Jak wie hij is en Jak probeert Neef met zijn antwoord en ook houding te imponeren. Zorg dat de kinderen ook overdrijven, zeg hen dat Jak Neef wil laten merken dat hij een echte grote gevreesde boef is...

In een groep die met deze aanpak niet zo vertrouwd is, speel je eventueel zelf een keer de rol van Jak. Laat ook nu de kinderen gelijktijdig spelen. De Neven tonen met hun lichaam hoe erg ze opkijken naar Jak. Laat de cirkels een paar keer doorschuiven zodat de kinderen de kans krijgen hun rol uit te proberen. Wissel ook de rollen buitencirkels worden Jak en binnencirkels spelen Neef.

Terug in de klas verwijst je daarna opnieuw naar de illustratie op de kaft. Vraag de kinderen om dezelfde houding als Neef en Jak aan te nemen. Wat zeggen die twee figuren nu tegen elkaar? Wissel nu ook een aantal keer van partner.

Op een kopie van dit duo vullen de kinderen in tekstballonnen de dialoog tussen beide figuren aan. Daarna wordt met behulp van de transparant de hele kaft bekeken.

- Wie is Iek?
- Wie zou de dief van Iek kunnen zijn?

Nu kun je beginnen voorlezen.

Tijdens het lezen

Dit verhaal is niet alleen een amusant verhaal. De stijl, compositie en karaktertekening zijn ook zeer verzorgd. Dit nodigt uit tot taalreflectie, en zo verrijk je de taal van je jonge lezers. Voorlezen en af en toe samen denken en praten, lijkt ons dan ook de meest aangewezen manier om samen de betekenis en de vorm van taal op een prettige wijze af te tasten. Voor de suggesties voor taalbeschouwelijk werken in de klas lieten we ons inspireren door de reeks *Taalbeschouwing en literatuur praktijkgids voor de basisschool*. Kluwer, 1998-.

Clichés

Jak is de gewetenloze boef die klassiek in boevenpak wordt neergezet en een ruwe taal hanteert.

- Ziet een boef er altijd zo uit? Spreekt een boef ook altijd zo?
- Kennen ze boeven uit andere verhalen, toneelstukken, films, feuilletons... die er ook zo uitzien?
- Kennen ze boeven die anders worden voorgesteld? Komt die andere voorstelling dan ook overeen met hun verwachtingen?
- Uilen zijn doorgaans wijze beesten. Geldt dat ook voor Uil in dit verhaal?

Karakters

De karakters van de dieren werden doorheen het verhaal genuanceerd uitgetekend en verwijzen vaak fijnzinnig naar de grote mensenwereld. Vossen staan bekend als slimme, sluwe beesten. Maar Vos en vooral Neef houden hier vooral van het gezellige en geven een eerder gemakzuchtige, weinig intelligente indruk. Tok ontpopt zich tot een echte moederkip. Piep reageert minder emotioneel, maar als

het erop aankomt, staat hij aan Toks zijde. Iek, de kleine held in het verhaal, mag dan wel de grote schat van Tok zijn, maar of hij werkelijk altijd even zoet en lief is, daar heeft Haas bedenkingen bij. Haas lijkt de enige te zijn die het hele opzet doorheeft en doelgericht weet te reageren.

Maak tijdens het voorlezen van de dialogen gebruik van je stem, mimiek en houding om, zonder overdrijven, de karakters van de dieren in de verf te zetten. Later kunnen de kinderen van deze inleving gebruik maken bij het verwerken van het verhaal.

Nadenken over woorden, uitdrukkingen, figuurlijk taalgebruik...

Neef is door zijn naïeve opmerkingen niet alleen grappig. Zijn onwetendheid maakt dat Jak op alle mogelijke manieren zijn woorden moet verduidelijken. Goed voor Neef, maar vooral ook voor jonge luisteraars voor wie een groot aantal woorden in dit verhaal onbekend zijn. Lees daarom traag voor, herhaal af en toe een woord, een zin of een uitdrukking. Controleer door middel van eenvoudig oogcontact in welke mate de kinderen betrokken blijven luisteren en begrijpen. Overdrijf niet, het lees- en luisterplezier moet centraal blijven staan

Na het lezen

A. HET AVONTUUR VAN NEEF

Op p.59 wordt de weg naar het hol van Neef beschreven.

Het pad is lang en smal. Soms gaat het omhoog. Soms gaat het omlaag. Als het bos ophoudt, gaat het pad nog door. Het slingert zich door het open veld en door het moeras. Er is een ravijn. Er is een rivier waarin rotsblokken liggen.

Vul deze informatie aan met de beschrijving van Vos op p.80.

Er is een verraderlijk moeras. En een duizelingwekkend diep ravijn en een woeste rivier waarin glibberige rotsblokken liggen.

Met behulp van waterverf of ecoline schilderen de kinderen een landschap. Vooraf kiezen ze hun kleuren in functie van de plek die ze willen schilderen: een bos, een ravijn, een moeras... Vlekken die spontaan in elkaar overlopen, vragen weinig techniek en bieden verrassende resultaten. De schilderijen die nu ontstaan, gebruiken ze als achtergrond voor het avontuur dat Neef heeft beleefd. Je kunt verschillende formaten laten uitwerken:

- Een postkaart, zoals Neef die gebruikt om zijn avontuur in korte zinnen weer te geven. Ook hier wordt gebruik gemaakt van woorden die het gevaarlijke in de verf zetten (overdrijven).
- Een groot blad kan dienen als achtergrond voor een poppenspel.
- Op transparanten lijken de projecties dia's. Zij vormen de achtergrond voor een diavoorstelling die Neef geeft en waarin hij zijn toeschouwers vertelt over zijn angstaanjagende tocht aan de zijde van de meest gevreesde boef die het bos ooit heeft gekend, Jak!

- Het verhaal herverteld

Laat de kinderen één van de dieren uit het verhaal tekenen. Bevestigd op stokjes vormen ze figuren voor de poppenkast. Het verhaal naspelen voor eersteklassers die net aan Vos en Haas (deel 1) is eenvoudig. Moeilijker wordt het wanneer je de klas verdeelt in groepjes. Elke groep krijgt een omslag met daarin woordkaarten waarop gegevens voor een verhaal in zitten. Bijvoorbeeld:

Omslag 1

Fles, glas, zak, plan, lijst

Omslag 2
Bank, taart, feest

De groepjes bedenken na het openen van de omslag welke situatie hierbij kan horen. De nodige attributen worden getekend en de nodige personages op stokjes bevestigd. Na even oefenen wordt de situatie gespeeld voor publiek. Duid de eerste groep zelf aan. Groepen die menen dat hun situatie daarop volgt, sluiten aan.

Pettson gaat kamperen

Sven Nordqvist
Davidsfonds/Infodok, 2005.

Principe 1: Wie woorden zaait
Principe 4: Leesland is geen eiland
Principe 7: De boekenbabbel
Principe 9: Van lezen ga je doen

EINDTERMEN

De leerlingen kunnen het gepaste taalregister hanteren als ze van een behandeld onderwerp of een beleefd voorval een verbale interpretatie brengen, die begrepen wordt door leeftijdsgenoten.

(Eindtermen Nederlands - Spreken 2.6)

De leerlingen zijn bereid te reflecteren over gebruikte luister-, spreek-, lees- en schrijfstrategieën.

(Nederlands - Taalbeschouwing 6.2)

De leerlingen kunnen vertrouwen op hun eigen expressiemogelijkheden en durven hun creatieve uitingen tonen. (Muzische Vorming - Attitudes 6.4)

De leerlingen kunnen tactiele, visuele impressies, ervaringen, gevoelens en fantasieën op een beeldende manier weergeven. (Muzische Vorming - Beeld 1.6)

De leerlingen kunnen geconcentreerd luisteren naar een gesproken tekst (verteld of voorgelezen) en die mondeling, schriftelijk, beeldend of dramatisch weergeven. (Muzische Vorming - Drama 3.3)

De leerlingen kunnen ervaringen, gevoelens, ideeën, fantasieën... uiten in spel. (Muzische Vorming - Drama 3.5)

De leerlingen kunnen een eenvoudig bewegingsverhaal opbouwen met als vertrekpunt iets wat gehoord, gezien, gelezen, gevoeld of meegemaakt wordt. (Muzische Vorming - Beweging 4.2)

OVER DE AUTEUR

Sven Nordqvist (1946, Hälsingborg) komt uit Zweden. Hij illustreerde eerst schoolboeken en maakte affiches en wenskaarten. In 1981 won hij een prentenboekwedstrijd. Zijn inzending werd kort daarna uitgegeven als *Pannenkoekentaart*, het eerste deel van een serie over Opa Pettson en zijn kat Findus.

De verhalen van Nordqvist spelen in een idyllische wereld in de Zweedse natuur en hebben altijd een goede afloop. Hij vindt het belangrijk kinderen geborgenheid te geven. Er zit steeds een kleine les in zijn verhalen, bijvoorbeeld over jaloezie of solidariteit. De prenten zijn veelal groot en gedetailleerd, en vaak zijn er beeldgrapjes in verstopt waar kinderen lang gefascineerd naar kunnen kijken.

OVER HET BOEK

Voor avontuur dichtbij huis moet je bij opa Pettson en zijn kat Findus zijn. Deze twee gezworen vrienden slagen er telkens weer in om de meest alledaagse zaken en handelingen te laten ontsporen tot chaotische spektakels met een hoog avontuurgehalte.

Dat het een prentenboek is, betekent niet dat het niet geschikt zou zijn voor kinderen van een tweede en derde leerjaar. Er staat behoorlijk wat tekst in de Pettson en Findus-verhalen en bovendien weet dit duo groot en klein te charmeren!

AAN DE SLAG

A. FILM IN EEN BOEK

Typisch voor de tekenstijl en de opbouw van deze prentenboeken is het filmische karakter. Nordqvist weet heel wat vaart in zijn verhalen te steken en zijn illustraties zijn daarbij van essentieel belang. Dikwijls zie je één personage, en meestal is het Findus, over de volle dubbele bladzijde van het boek buitelen. Voor jonge kinderen kan dat verwarrend zijn want de kat staat soms wel acht keer op hetzelfde blad! Ook in dit verhaal zie je weer een heleboel Findussen. Bijvoorbeeld wanneer hij van de zoldertrap dondert. Het is goed even na te gaan hoe de kinderen dit interpreteren. Hoe begrijpen ze al die poezen in één tekening? Waarom zou de illustrator dat zo getekend hebben? Je kunt naar cartoons verwijzen, waar snelheid dikwijls ook zo wordt uitgebeeld.

Een fascinerende figuur uit de kunstwereld die vooral rond beweging en houdingen gewerkt heeft, is de 19de eeuwse Britse fotograaf Edward Muybridge. Op internet vind je je bij zijn naam vast voorbeelden van zijn werk. Hij liet mensen en dieren verschillende houdingen aannemen en fotografeerde hen dan, net zoals animatiefilmmakers nu doen.

B. BEWEGING TEKENEN

Nu werken we rond echte beweging. De kinderen hebben beide figuren al in actie gezien in het boek, je kunt dus probleemloos naar de prenten verwijzen. We beginnen met een klassikale opwarming. De kinderen staan verspreid over een zaal. Ze mogen mekaar niet kunnen aanraken. Op een teken beginnen ze door de zaal te bewegen. Let erop dat ze de volledige zaal gebruiken. Laat hen afwisselend als Pettson en als Findus bewegen. Zeg bijvoorbeeld: sluip als Findus, ga de trap op als een vermoeide Pettson, sta stil als een verlegen Findus, lig neer als een genietende Pettson...

Hierna verdeel je de klas in twee groepen. Eén groep bestaat uit de modellen, de anderen zijn de tekenaars. Laat de tekenaars op een rij op de grond zitten en geef hen elk een groot blad papier en een dikke stif. Hun opdracht is om de modellen goed te observeren en de houdingen die ze zullen aannemen, na te tekenen. Dat doen ze met een snelle schetstechniek waarvoor ze stokfiguurtjes gebruiken: figuurtjes waarvan het lichaam een stok is, het hoofd een bolletje en de armen en benen kleine stokjes. Ze kijken aandachtig en proberen de houdingen van de lichamen die ze zien, op papier vast te leggen. Stel hen gerust door te zeggen dat het geen gelijkende portretten hoeven te zijn, dat ze mogen blunderen en dat ze het hele blad vol mogen zetten. De essentie is kijken en proberen vastleggen.

De modellen stellen zich per twee op een rij voor de tekenaars. De ene is Findus, de andere opa Pettson. De ene van het duo neemt een houding aan. De andere vult de houding aan door de 'open ruimtes' in die houding met zijn lichaam op te vullen, zonder de andere aan te raken. Deze pose houden ze even aan om de tekenaars de kans te geven aandachtig te kijken en te tekenen.

De houdingen vloeien automatisch van de ene naar de andere over doordat de eerste zich voorzichtig uit de 'omhelzing' losmaakt en de houding van degene die is blijven staan, weer op- of aanvult. Stop na een tijdje en bekijk samen de tekeningen. De modellen proberen hun houdingen te herkennen. Hierna wisselen we de rollen.

Je kunt in de klas verderwerken met de tekeningen door elke houding bijvoorbeeld op een aparte blad over te tekenen. Houtskool of pastelkrijt versterken het schetseffect. Door het natekenen verlies je anders gauw de spontaniteit van het snelschetsen. De houdingen kan je dan in een bepaalde volgorde hangen, al dan niet gebaseerd op het prentenboek of je kunt er een eigen verhaal bij verzinnen.

C. SCHIMMENSPEL

Wanneer je de prenten in het boek goed bekijkt, zul je zeker de kleine figuurtjes al bemerkt hebben die een merkwaardige rol spelen in het verhaal. Ze zijn er bijna altijd, ze reageren ze op de dingen die Findus en Pettson doen, of spelen een eigen verhaaltje.

Bij de zolderscène kijken ze verbaasd vanuit een kartonnen doos toe hoe Findus van de trap dondert. Bij het eerste vertrek zitten er twee in buurvrouw haar bietenveld en lachen haar uit. Let ook op de merkwaardige boom bij het tweede huisje en de gigantische biet! Bij de kippen kijkt er eentje grinnikend van onder een dakpan. Bij de visscène kijken er drie 'indiaantjes' toe vanuit hun tent en is er eentje mieren aan het vissen. Ook de naaldbomen rondom hem zijn mini en de pier aan Pettsons haak heeft een helm en motorbril op! Als Findus en Pettson naar huis gaan, maken er twee ruzie bij een minispoorlijntje...

Waarom al die aandacht voor deze merkwaardige wezentjes? Allereerst omdat ze de moeite zijn om op te zoeken en je erover te verbazen. Maar we willen ze graag een rol laten spelen in een schimmenspel. Findus ziet allerlei vreemde nachtwezens op het tentzeil. Ze zijn groot en griezelig! De wezentjes zijn klein, maar in een schimmenspel kun je ze laten groeien...

Maak de figuurtjes na op stevig papier of licht karton en bevestig ze op een stokje. Als je een figuur dicht bij het doek of scherm houdt, is die in ware grootte scherp zichtbaar. Hoe verder je je figuur van het scherm houdt, hoe groter en waziger de schaduw wordt. Als lichtbron achter het doek gebruik je een sterke lamp die zich makkelijk laat richten. Het licht van een diaprojector is een uitstekend alternatief. Geef de kinderen de kans om te oefenen en laat hen de keuze: willen ze hun figuurtjes een eigen leven laten leiden, of spelen ze een situatie na uit het boek.

Piraten aan boord!

Anne-Sophie Bauman, Rémi Saillard (ill.) (e.a.)
Davidsfonds/Infodok, Biblion, 2006.

Principe 2: Boekrijk

Principe 3: Bib en school gaan boek in hand

Principe 5: Voor elk kind is er wat te lezen

Principe 7: De boekenbabbel

EINDTERMEN

De leerlingen kunnen het gepaste taalregister hanteren als ze van een behandeld onderwerp of een beleefd voorval een verbale interpretatie brengen, die begrepen wordt door leeftijdsgenoten.

(Nederlands - Spreken 2.6)

De leerlingen zijn bereid te reflecteren over gebruikte luister-, spreek-, lees- en schrijfstrategieën.

(Nederlands - Taalbeschouwing 6.2)

De leerlingen kunnen bij een behandeld onderwerp vragen stellen die begrepen en beantwoord kunnen

worden door leeftijdsgenoten. (Nederlands - Spreken 2.7)

De leerlingen kunnen het gepaste taalregister hanteren als ze van een behandeld onderwerp een verbale interpretatie brengen, die begrepen wordt door leeftijdsgenoten.

(Nederlands - Spreken 2.7)

De leerlingen kunnen het gepaste taalregister hanteren als ze aan iemand om ontbrekende informatie vragen. (Nederlands - Spreken 2.2)

De leerlingen kunnen het gepaste taalregister hanteren als ze van een behandeld onderwerp of een beleefd voorval een verbale interpretatie brengen, die begrepen wordt door leeftijdsgenoten.

(Eindtermen Nederlands - Spreken 2.6)

De leerlingen kunnen op systematische wijze verschillende informatiebronnen op hun niveau zelfstandig gebruiken. (Leren leren 2)

De leerlingen kunnen samenwerken met anderen, zonder onderscheid van sociale achtergrond, geslacht of etnische origine. (Sociale vaardigheden - Domein samenwerking 3)

De leerlingen kunnen bij groepstaken leiding geven en onder leiding van een medeleerling meewerken. (Leergebied overschrijdende eindtermen - Sociale vaardigheden 1.5)

OVER DE AUTEUR

Geen informatie beschikbaar.

OVER DE ILLUSTRATOR

Rémi Saillard (1960, Champagnole) komt uit Frankrijk. Op school was hij altijd aan het tekenen en onder invloed van een enthousiaste leraar studeerde hij illustratie in Straatsburg. Hij specialiseerde zich in kinderboeken, maar werkt daarnaast nog steeds voor pers en reclame. Hij experimenteert graag met verschillende technieken.

OVER HET BOEK

Piraten aan boord! behoort tot de Kididoc-reeks voor jonge lezers. Kenmerkend voor deze reeks zijn de draaiende schijfjes en uitklapbare luikjes. Die verhogen de aantrekkingskracht en spelen in op de nieuwsgierigheid. In deze reeks zijn intussen al meer dan twintig titels verschenen. Misschien vormen ze voor kinderen die niet graag lezen een opstapje om spelenderwijs op ontdekking te gaan in boeken.

AAN DE SLAG

Voor het lezen

A. INFO

Tweede- en derdeklassers beschikken nog niet over voldoende historische achtergrond om piraterij te kunnen situeren. Dat betekent niet dat de oppervlakkige anekdotiek omtrent dit fenomeen niet kan gestoffeerd worden met historische feiten. Deze boeken komen goed van pas:

- *Avonturen op zee. Sesam Junior.* Lannoo, Kalaidoscoop, 1996.
- *Duikboten en schepen.* Richard Humble, Lantaarn *Kijk op het verleden*, 1995.
- *Piraten.* Richard Platt. Standaard/Van Holkema & Warendorf *Ooggetuigen*, 1996.
- *Piraten en schatten.* Saviour Pirota. Wolters-Noordhoff *Kijklijsters*, 1995.
- *Schepen.* Philip Wilkinson, Gottmer *Het beste boek over...*, 2000.
- *Arthur en het spookschip.* CD-rom. Lannoo, 2002.

B. PIRATEN?

Als introductie vertrek je van een aantal voorwerpen die aansluiten bij de wereld van piraten. Maak daarbij gebruik van de fantasie die de meeste kinderen hebben rond dit personage. Bijvoorbeeld:

- een stel gouden munten en juwelen, al dan niet in een schatkist
- een vlag waarop een gruwelijk symbool staat
- een kompas
- een wapen
- een schatkaart, een zeekaart
- een ooglapje
- een papegaai

Vertel de kinderen dat je een personage voorstelt en dat zij aan de hand van de voorwerpen die je toont zullen moeten zoeken over welk personage het gaat. Telkens wanneer je een voorwerp toont, krijgen de kinderen even de tijd om na te denken. Wanneer ze de oplossing menen te kennen, noteren ze deze op een blaadje. Na het bekijken van het volgende voorwerp mag de mogelijke oplossing op het blaadje gewijzigd worden. Niemand mag luidop reageren. Pas nadat het laatste voorwerp is getoond, krijgen de kinderen hiertoe de kans. Het is vanzelfsprekend dat het eerst tonen van de minst evidente voorwerpen voor de grootste uitdaging zorgt. Zorg er ook voor dat de voorwerpen zichtbaar blijven zodat de kinderen de kans krijgen verbanden te leggen. Deze werkvorm kan klassikaal gebeuren. Je kunt de klas ook verdelen in groepen die in stilte overleggen.

Sta niet alleen stil bij de oplossing maar schenk ook aandacht aan de wijze waarop ze hebben nagedacht of geassocieerd.

- Na het hoeveelste voorwerp wist je over welk personage het ging? Hoe komt het dat je het wist?
- Zijn er voorwerpen die volgens jou niet echt bij de piratenwereld behoren?
- Ken je nog andere voorwerpen die iets met piraten te maken hebben.
- De laatste vraag biedt meteen de kans om de voorkennis van de kinderen te activeren.

Sluit dit gesprek af met de vraag wie in een vroeger leven graag piraat was geweest. Laat het antwoord ook telkens motiveren.

Tijdens het lezen

A. EEN GANZENBORD

Op basis van dit boek kun je een ganzenbord maken. Overloop samen met de kinderen het uitzicht en de spelregels van het klassieke ganzenbord. Schenk daarbij aandacht aan algemene kenmerken die in sommige vakken terug te vinden is:

- een beloning: extra gooibeurt
- een straf: beurt overslaan
- een erge straf: opnieuw beginnen of een aantal plaatsen achteruit

Stel bij het uitwerken van dit spel een wijziging voor. Bij een aantal vakken zullen de kinderen een opdracht moeten uitvoeren. Daarvoor gebruiken ze het boek. Wie over meer informatieve boeken over piraten beschikt kan ook daar uit putten. Je hebt twee mogelijkheden:

1. Je bedenkt alles zelf. Op die manier geef je de kinderen de kans tijdens het spel de inhoud van het boek te verkennen. Bij het opstellen van de opdrachten kun je ook gebruik maken van andere boeken over piraten in de klas.

2. De kinderen helpen bij de voorbereiding. Ze zoeken zelf vragen of verzinnen opdrachten op basis van de informatie in het boek. Ze illustreren ook het spel zelf, een groot blad opgedeeld in 24 of 36 vakjes. Inspiratie vind je in bestaande land- of zeekaarten of plattegronden. Kijk eens in *Van aap tot Zip* van Wim Hofman.

B. HET BOEK VERKENNEN

Wat je ook kiest, samen moet je eerst het boek verkennen. Doorblader het klassikaal. Zorg dat de kinderen ervaren dat in een informatief boek de informatie gegroepeerd is. Elke bladzijde bevat een aantal weetjes, illustraties en eventueel spelletjes die hetzelfde onderdeel behandelen. De titel van elke bladzijde en elk hoofdstuk geeft een algemene omschrijving.

In tegenstelling tot andere informatieve boeken bevat dit boek geen inhoudstafel. Die ga je nu maken. Leg uit dat een inhoudstafel je snel bepaalde informatie in het boek laat terugvinden. Voorbeeld:

Piraat, wie ben je?

Waar hielden de piraten zich schuil?

Piratenschepen

Enz...

Je kunt hier ook de betekenis van een register aan koppelen. Een register bevat woorden die met het onderwerp te maken hebben, en je ziet telkens de bladzijde waar je meer over dit woord leest. Vul op het schema van de inhoudstafel de begrippen aan bij de titels van elk hoofdstuk. Bijvoorbeeld:

3. Aan boord van een piratenschip: kombuis, kajuit, voorraad...

Wanneer elk hoofdstuk van woorden is voorzien, kun je deze alfabetisch rangschikken (derde leerjaar), voorzien van bladzijden en samenvoegen tot een echt register.

Tot slot betrek je de moeilijke woordenlijst bij deze verkenning. Wanneer de kinderen een vreemd of moeilijk woord tegenkomen, noteren ze het. Nadien wordt samen een verklaring gezocht en genoteerd. Zoals bij het register kun je ook hier samen een alfabetisch gerangschikte lijst van maken.

Door gebruik te maken van een informatief boek waarbij je een inhoud, register en moeilijke woordenlijst hebt, verduidelijk je heel wat begrippen voor de kinderen. Maar probeer niet te volledig te zijn, voor deze leeftijdsgroep is vooral het verkennen en het leren omgaan met een informatief boek belangrijk. Zet de inhoudstafel, het register en de moeilijke woordenlijst op grote flappen. Handig wanneer ze tijdens het spelen van het spel snel informatie in het boek willen vinden.

C. EEN OPDRACHT BEDENKEN

De kinderen bedenken opdrachten

Verdeel de klas in groepen. Elke groep krijgt een hoofdstuk toegewezen en zoekt een passende doe-opdracht en/of een vraag waarop in het hoofdstuk een antwoord te vinden is. Als er één boek voorhanden is kan het opzoeken veel tijd in beslag nemen en vraagt het enige organisatie. Wie snel wil werken zorgt voor een kopie van de hoofdstukken of voor extra exemplaren uit de bib.

Wanneer alle groepen klaar zijn, worden de opdrachten verzameld en verdeeld over de verschillende nummers bij de vakken op het speelbord. Voorzie een aantal exemplaren van elke uitgeschreven opdracht zodat de groepen gelijktijdig aan éénzelfde opdracht kunnen werken. Denk ook nu samen na over de speciale vakken en vul deze aan met opdrachten die aansluiten bij de wereld van de piraten.

Bijvoorbeeld:

- een beloning: extra gooibeurt – *Jullie hebben een schip overwonnen en krijgen een extra beurt.*
- een straf: beurt overslaan – *Een van jullie heeft een kaars brandend op het schip achtergelaten, als straf sla je een beurt over.*
- een erge straf: opnieuw beginnen of een aantal plaatsen achteruit – *Er zijn geen groenten of fruit meer aan boord. Jullie worden ziek en krijgen scheurbuik. Begin helemaal verzwakt opnieuw.*

Je bedenkt zelf de opdrachten

Maak ook hierbij gebruik van de inhoud van het boek. Voor sommige opdrachten voorzie je één of meerdere kopies van het boek voor de spelers. Zorg ook voor voldoende afwisseling. Een aantal mogelijke opdrachten zijn:

- Hoe zorgden de piraten ervoor dat ze niet gezien werden door andere schepen wanneer ze aan land waren?
- Vul op deze tekening de naam van vijf onderdelen van een piratenschip aan – kopie van schip waarop namen werden verwijderd.
- Waarvoor gebruikten de piraten een lang touw met knopen? Kijk goed naar de tekening en bind zelf twee eindjes touw aan elkaar.
- Je moet even rusten, speel het piratenspelletje 'schildpad'. Lees elkaar eerst de spelregels voor.
- Wanneer 'hezen' de piraten de zeilen? Wanneer 'streken' de piraten de zeilen?
- Geef drie verschillende manieren om een schip aan te vallen.

D. SPELEN MAAR!

Verdeel de klas in groepen. Elke groep krijgt de opdracht een schip te bouwen. Overloop eerst samen de omschrijving van de verschillende schepen in het derde hoofdstuk. Voorzie materiaal zoals doosjes, stokjes, resten stof... De verschillende groepen geven hun schip een eigen naam. Het bordje waarop deze naam zo mooi mogelijk geschreven staat dient als pion op het speelveld. Voorzie tijdens het spel voldoende ruimte zodat de kinderen ongestoord kunnen werken aan de verschillende opdrachten.

Na het lezen

Overloop met de kinderen de attributen die bij de introductie van het boek werden gebruikt.

- Zijn er voorwerpen waarvan ze nu iets meer kunnen vertellen?
- Kennen ze andere voorwerpen die horen bij de wereld van piraten?
- Wat zijn ze meer te weten gekomen dankzij dit boek?

Verwijs ook weer naar de vraag die in het begin werd gesteld: Wie zou in een vroeger leven graag piraat zijn geweest?

- Zijn er kinderen die nu een andere mening hebben?
- Zijn er kinderen die hun antwoord nu beter kunnen motiveren?
- Waarom kun je het leven van een piraat avontuurlijk noemen?

Het boek blijft aanwezig in de klas samen met alle andere boeken rond dit thema. Wie dat graag wil, krijgt de kans om de boeken zelf in te kijken.

OVER DE SAMENSTELLERS

HEDWIGE BUYS combineert haar taak als zorgcoördinator met 'leesbevordering geven' in een lagere school. Voor de Stichting Lodewijk De Raet werkt ze mee aan cursussen voor ouders en leerkrachten. Op die manier ziet ze wat er leeft in scholen die buiten haar dagelijks werkdomein vallen en kan ze theorie met praktijk combineren. Ze recenseert kinderboeken in Klapper-Pluizer.

INGRID ANTHEUNIS werkt al jaren op de Pedagogische Begeleidingsdienst (PBD) van Onderwijs Stad Gent. Zij is de boekenjuf voor alle stedelijke scholen van de stad. Daarnaast geeft ze ook nascholingen en workshops aan kleuterjuffen en leerkrachten over werken met kinderboeken en Muzische Vorming. Creatief omgaan met taal en beeldend werken zijn daarbij haar favoriete domeinen. Ze schrijft ook boekbesprekingen voor de website van de PBD.

TANIA VAN ACKER is redactrice bij Leeskraam en werkt bij LINC, het Centrum voor Lezen en Informatie. Ze staat er mee in voor de organisatie van voorleespunten. Ze geeft lezingen en workshops over (voor)lezen bij kinderen van 0 tot 12 jaar. Ook thuis verwent ze haar kinderen graag door voor te lezen.

KLEINE EN GROTE HELDEN

Lestips voor het vierde en vijfde leerjaar

Nicky Heuten en Joke Guns

Boeken saai? Nooit!

Het avontuur spat van de bladzijden, de spanning van een goed verhaal voel je tot in de toppen van je tenen. Wie wil een spionnenopleiding volgen? Wie is er in de klas dan nog te vertrouwen, wie niet? En heb jij je inspiratie ook niet meer onder controle nadat je alweer een razendspannend avonturenverhaal hebt gelezen? Wij helpen je om een en ander in goede banen te leiden. Zo zal je klas deze Jeugdboekenweek nooit meer vergeten!

De zevensprong

Tonke Dragt

Leopold, 2005.

Principe 1: Boekrijk

Principe 9: Van lezen ga je doen

EINDTERMEN

De leerlingen kunnen de informatie achterhalen in voor hen bestemde instructies van gevarieerde aard. (Nederlands - Lezen 3.1)

De leerlingen kunnen op systematische wijze verschillende informatiebronnen op hun niveau zelfstandig gebruiken. (Leren leren 2)

De leerlingen kunnen bij groepstaken leiding geven en onder leiding van een medeleerling meewerken. (Leergebied overschrijdende eindtermen - Sociale vaardigheden 1.5)

De leerlingen kunnen voor een gekend persoon een verslag schrijven van een verhaal, een gebeurtenis, een informatieve tekst. (Nederlands - Schrijven 4.4)

De leerlingen kunnen een eenvoudig bewegingsverhaal opbouwen met als vertrekpunt iets wat gehoord, gezien, gelezen, gevoeld of meegemaakt wordt. (Muzische Vorming - Beweging 4.2)

OVER DE AUTEUR

Tonke Dragt (1930) werd in Batavia, Nederlands-Indië, geboren. Samen met haar moeder en zusjes werd ze in een zogenaamd 'Jappenkamp' geïnterneerd. Daar mocht helemaal niets. Ze begon uit verveling verhalen te verzinnen. Dat is ze blijven doen, en met groot succes.

Haar boeken zijn altijd razend spannend, of ze nu over het verleden of over de toekomst gaan. Steeds hebben ze iets geheimzinnigs. In 2004 kreeg ze de Griffel der Griffels voor *De brief voor de koning* (Leopold). De kaft van *De zevensprong* (Leopold) werd gemaakt door de veelbekroonde illustratrice Annemarie Van Haeringen. De andere tekeningen zijn van Tonke Dragt zelf.

OVER HET BOEK

Kan een verzonden verhaal plots waar worden? Frans van der Steg zuigt zonder moeite avonturen uit

zijn duim. Maar op een dag zit hij zonder inspiratie. Hij maakt de kinderen van zijn klas wijs dat hij niets kan vertellen omdat hij op een speciale opdracht wacht. En die opdracht krijgt hij ook écht! Eerst denkt hij dat zijn klas alles heeft bekookstofd. Maar al snel beseft hij dat de kinderen er niets mee te maken hebben. Zijn nieuwsgierigheid drijft hem naar de Zevensprong.

AAN DE SLAG

A. EEN KIND VAN JE GROEP KRIJGT EEN GEHEIMZINNIGE OPDRACHT

Fragmentsuggestie - Van p.7 (Frans krijgt een geheimzinnige brief) tot en met p.11 ([...] *die nog eens het lied van de Zevensprong zongen*).

Je kunt afspreken met een collega of lid van de directie dat er elke dag van de week een brief wordt afgeleverd. In deze brieven vind je telkens een opdracht. Deze opdrachten zijn een zoektocht waarin alle bovengenoemde domeinen zijn vervat. Nadat je het fragment hebt voorgelezen, kun je deze opdrachten geven:

Voorbeeldbrief 1

Zoek tien spreekwoorden en hun betekenis waarin één van de volgende woorden voorkomt: brief, sprong, zeven. De spreekwoorden hang je op aan het prikbord, gereserveerd voor Jeugdboekenweek. Later vul je aan met nieuwe zegswijzen of spreekwoorden die aansluiten bij deze woorden of bij het boek. Op die manier hou je de aandacht voor dit taalgebruik levend.

Voorbeeldbrief 2

Zoek, met begeleiding, op het internet zoveel mogelijk informatie over Tonke Dragt. Maak daar een mooie collage van, waarbij zowel tekst als beeld aan bod komen. Laat de verschillende groepjes de opdracht los van elkaar uitwerken nadat je de verkenning op het net klassikaal hebt uitgevoerd, dan kun je de resultaten ophangen. De tentoonstelling die je uiteindelijk hebt samengesteld, kun je gebruiken voor een zoektocht.

Elke groep bedenkt drie vragen waarop een antwoord te vinden is op de collage. Naast de gebruikelijke info over een auteur proberen ze er dan ook voor te zorgen dat er iets origineels op hun collage terug te vinden is. De vragen worden gebundeld en de bezoekers van de tentoonstelling proberen een antwoord op de vragen te vinden op de flappen. Als je vooraf klassikaal de aandachtspunten van een collage overloopt, dan gaan de kinderen ook gericht zoeken naar een mooie, verzorgde lay-out en invulling van de collage.

Je kunt andere klassen uitnodigen op deze tentoonstelling van collages. Zij lossen dan de opdrachten op en maken op die manier kennis met de auteur.

Voorbeeldbrief 3

Laat je klas in groepjes een nieuwe tekst op de Zevensprong-melodie maken én er nieuwe bewegingen bij verzinnen. Is er op het einde van de week een gezamenlijk moment met de andere klassen? Voer dit lied dan voor de rest van de school uit.

Voorbeeldbrief 4

De klas wordt in groepjes verdeeld. Elk groepje schrijft een geheimzinnige brief. De kinderen geven via de brief instructies aan de kinderen van een andere klas. Deze instructies leiden naar één van de lestips uit de suggesties voor de andere klassen. Je kunt best op voorhand even polsen bij de collega's van andere klassen met welke boeken ze willen gaan werken en welke suggesties ze gebruiken. Deze suggesties speel je door aan de kinderen van je klas; laat per groepje het boek

bekijken en beschrijf de lestim. De kinderen krijgen per groepje een indruk van het boek, bekijken de achterflap en zoeken informatie op het internet over de schrijver en het boek zelf. Jij omschrijft de suggestie in kernwoorden, zodat de groepjes een eigenzinnige interpretatie van de lestim kunnen neerpennen. De kinderen schrijven dus naar elke klas een geheimzinnige brief die de suggestie omvat. Op die manier maak je het zowel voor de kinderen van je eigen klas, als voor de kinderen van de andere klassen geheimzinnig én motiverend.

Voorbeeldbrief 5

Ga per twee zitten en interview elkaar. Fantasie en werkelijkheid mogen met elkaar verweven worden. Vertel daarna voor de klas wie je geïnterviewd hebt en wat er uit gekomen is. De klas mag raden wat waar is en wat verzonnen. Nadien kun je het verhaal situeren binnen verschillende tekstgenres. Vragen die je daarbij kan stellen zijn:

- Kan wat je las echt gebeuren? Wat kan echt gebeuren?
- Is wat je las zuiver fantasie? Wat kan in het echt niet gebeuren?
- Vertrok de schrijver dingen die echt kunnen gebeuren?

Deze suggesties kunnen natuurlijk, afhankelijk van de samenstelling van de klasgroep, aangepast of vervangen worden. Als leerkracht ken je je klas immers het beste.

Je kunt de brief adresseren op naam van een kind van je groep, dat met de rest van de klas de opdrachten vervult. Hierbij is het mogelijk om een wat stiller of eenzelviger kind centraal te zetten en hem of haar wat meer bij de klasgroep te betrekken.

Per goed uitgevoerde opdracht krijgen de leerlingen een letter (M, N, A, E, S). De apotheose is een immateriële schat, bijvoorbeeld een voorleesuur extra, een uitstapje in de buurt... Met de vijf gevonden letters kunnen ze SAMEN maken. SAMEN hebben de leerlingen de hele week een opdracht vervuld, waar ze moesten samenwerken, samen denken...

B. IK EN IK

Fragmentsuggestie

Van p.18 (*t Is half acht*) tot en met p.19 (*Natuurlijk kon hij niet bang zijn - hij, Frans de Rode, de held van Torelore en Overwinnaar van de Verschrikkelijke Sneeuwman!*).

Frans Van Der Steg is een verlegen leraar, maar Frans De Rode is een dappere ridder die het tegen iedereen opneemt. Ook kinderen verzinnen vaak dat ze iemand anders zijn, iemand die allerlei avonturen beleeft en de gekste dingen aandurft. Laat de kinderen een tekening maken waarin ze een tweede 'ik' creëren, iemand die net zoals Frans allerlei avonturen beleeft of iemand die net erg verlegen is.

Laat hen hun tekening toelichten met een aantal woorden die ze erbij schrijven, die moeten aanvullen wat voor personage is. Maak ook weer een tentoonstelling zodat ze elkaars figuren kunnen bekijken.

Hieruit zou een schrijfmoment kunnen groeien. Twee figuren komen elkaar tegen:

- Wie zijn ze?
- Waar ontmoeten ze elkaar?
- Wanneer gebeurt dit?
- Wat zijn ze van plan? Wat brengt hen bij elkaar? Wat gaan ze samen doen?

Of laat hen zich verkleden in de figuur die ze zouden willen zijn. Bij dit personage zoeken ze een geschikte zin en een passende beweging. In een soort modeshow stellen ze zich aan elkaar voor. Foto's voor en na vormen ook weer een idee voor een tentoonstelling.

Nadien kun je deze resultaten in een kringgesprek bespreken, waarbij de kinderen de gelijkenissen en verschillen opnoemen. Zouden ze echt een ander willen zijn? Of zijn daar ook nadelen aan verbonden?

C. LEZEN MET DE ZEVENSPRONG

Fragmentsuggestie: p.298, Het lied van de Zevensprong

Het boek is naar de Zevensprong ingedeeld. Zeven hoofdstukken, met telkens zeven subhoofdstukken. Trek per dag een halfuurtje uit waarin je uit het boek voorleest. Kies een fragment uit het boek en geef alle kinderen nummers van één tot zeven. Voor je gaat lezen, zing je met je groep het lied van de Zevensprong. Bij 'En dat is één', gaan de kinderen met nummer één, subhoofdstuk één, een tekening maken bij dat hoofdstuk. In de nabespreking vergelijk je de tekeningen en bespreek je ze klassikaal.

Lotje Loterij

Karel Verleyen

Davidfonds/Infodok, 2006.

Principe 7: De boekenbabbel

EINDTERMEN

De leerlingen kunnen het gepaste taalregister hanteren als ze van een behandeld onderwerp of een beleefd voorval een verbale interpretatie brengen, die begrepen wordt door leeftijdsgenoten.

(Nederlands - Spreken 2.6)

De leerlingen kunnen op basis van, hetzij de eigen mening, hetzij informatie uit andere bronnen, de informatie beoordelen die voorkomt in een gesprek met bekende leeftijdsgenoten.

(Eindtermen Nederlands - Luisteren 1.9)

OVER DE AUTEUR

Karel Verleyen (1938) werd geboren als zoon van een gerenommeerd auteur, Cyriel Verleyen. Al snel besliste hij om nooit in de voetsporen van zijn vader te treden. Het beroep leek hem veel te eenzaam.

Hij werd leraar en behaalde nog heel wat andere diploma's, wat hem een gevarieerde loopbaan opleverde. Momenteel is hij voltijds schrijver. Hij kon dus duidelijk het schrijven niet laten. Avontuur én maatschappijkritiek zijn belangrijke elementen in zijn werk.

OVER DE ILLUSTRATOR

Illustrator Mark Janssen werd geboren in 1974 en woont met zijn vrouw in Valkenburg a/d Geul, Nederland. Daar werkt hij vijf dagen per week als freelance tekenaar. Hij maakt niet alleen kinderboeken, ook volwassen media doen een beroep op zijn talenten.

OVER HET BOEK

'Nee,' zei Pipo, 'het is een schilderij van Bokassi of zoiets. Jij weet het, Lotje.'

'Van Picasso. Pablo Picasso!' zei Lotje. 'Barbaar!' (p.73)

Lotje is goed bevriend met Pipo, al zijn ze het niet altijd met elkaar eens. Op een dag wordt Lotje onder de voet gelopen door een vreemde man. Hij duikt in een rijdende auto en verdwijnt. Lotje vindt zijn GSM en wil die terugbrengen. Als beloning krijgt ze een loterijbriefje. En precies op dat briefje valt het grote lot. Lotje is rijk! Maar daar zijn haar ouders het niet mee eens. Lotje moet het lootje teruggeven. Samen met Pipo trekt ze op onderzoek uit en komt ze terecht in een wirwar van intriges.

AAN DE SLAG

A. SPEEL JIJ MEE, OF LIEVER NIET?

Fragmentsuggestie: p.32 (Wil je een koekje?) tot en met p.33 ([...] moest ze misschien af en toe iets wegslikken.)

Lotje wil het winnende lootje maar al te graag houden, zodat haar ouders nooit meer problemen hebben. Maar heeft Lotje gelijk? Lost geld wel alle problemen op? Houd met je klas een diepgravend kringgesprek over de gevolgen van het meespelen met de loterij. Enkele vragen en onderwerpen kunnen zijn:

- Gokken, verslaving: wat is gokken? Waarom zijn sommige mensen verslaafd aan gokken? Is elke week een lootje kopen hetzelfde als verslaafd zijn?
- Wat is een casino, pokeren en zijn er nog verslavende spelen?
- En wat als je wint? Maakt geld gelukkig? Wat zijn de voor- en nadelen van rijk zijn?
- Wordt er wel eens iets over geld of gokken verteld in de media? Blader eens door een krant of weekblad, en scheur of knip alle artikels eruit die direct of indirect met geld te maken hebben. Wat kan je hieruit concluderen?

Welke soorten loterijen bestaan er in ons land? De kinderen kennen allicht de meest bekende loterijen en krasloten, maar je kunt ze ook vertellen over de Tiercé en de recente voetbal gokmaffia.

B. MAAKT GELD GELUKKIG?

Achteraf bekeken heeft Lotje het zo slecht nog niet, ook al heeft ze al dat geld niet. Ze heeft lieve ouders en haar beste vriend Pipo zou ze voor geen geld kunnen missen. Je kunt met je klas een muurkrant opstellen voor alle kinderen van de school en hun ouders en grootouders, met als themavraag 'Maakt geld gelukkig en waarom wel, waarom niet?'

Op steekkaarten kun je twee of drie vragen schrijven, bijvoorbeeld:

- Wat zou je doen met een miljoen?
- Wat vind je veel geld?
- Wanneer heb je al eens heel veel geld willen hebben?

Die steekkaarten laat je invullen door ouders, grootouders, burens... Nadien verwerken de kinderen alle reacties en kunnen ze vergelijken waarom geld wel of niet gelukkig maakt in alle leeftijdscategorieën: voor een kind van zes heeft geld een heel andere waarde dan voor een grootvader die nog een oorlog heeft meegemaakt.

C. VERVALSEN, EEN ECHT BEROEP?

Er bestaan op kindermaat een aantal overzichtswerken rond kunst. Zo is er *Het kleine museum* (Querido, 2004), dat details uit de meest prachtige kunstwerken verzamelt. Selecteer met de hulp van de leerlingen een aantal werken. Verdeel de klas in groepjes per voorkeur. Zo is er misschien een grote groep eerder voor Picasso, een clubje Manet-liefhebbers, enzovoort. Laat hen verwoorden wat hen aanspreekt in het door hen gekozen werk. Help hen ook om woorden te vinden voor wat ze niet mooi vinden in andere werken.

Probeer ook verder te gaan dan mooi en lelijk. Welk gevoel krijgen ze bij een kunstwerk? Hangt dit af van de kleuren? Van de compositie? Wat wordt door de meesten afgekeurd? Wat zou daar de reden van kunnen zijn?

Zorg voor een aantal boeken waarin afbeeldingen van kunstwerken te zien zijn. Laat de kinderen hierin neuzen. Ze bepalen zelf welk werk ze nu willen namaken. Voorzie materiaal zodat ze aan de slag kunnen en spreek een tijdstip af waarop het werk klaar moet zijn voor de tentoonstelling van 'vervalste werken' die daarop volgt. Misschien schuilt er ook een Dali, van Gogh of talentvolle vervalser in jouw klas?

De reuzenperzik

Roald Dahl

Fontein, 2006.

Principe 7: De boekenbabbel

Principe 9: Van lezen ga je doen

EINDTERMEN

De leerlingen kunnen blijvend nieuwe dingen uit hun omgeving ontdekken en respect betonen voor uitingen van leeftijdsgenoten, behorend tot eigen en andere culturen.

(Muzische Vorming - Attitudes 6.1 en 6.5)

De leerlingen kunnen illustreren dat de mens de aanwezigheid van planten en dieren in zijn omgeving beïnvloedt. (Wereldoriëntatie - Levende natuur 1.4)

De leerlingen kunnen het gepaste taalregister hanteren als ze van een behandeld onderwerp een verbale interpretatie brengen, die begrepen wordt door leeftijdsgenoten. (Nederlands - Spreken, 2.7)

De leerlingen kunnen de informatie op een persoonlijke en overzichtelijke wijze ordenen bij een voor hen bestemde instructie voor een buitenschoolse situatie. (Nederlands - Luisteren 1.6)

De leerlingen kunnen tactiele, visuele impressies, ervaringen, gevoelens en fantasieën op een beeldende manier weergeven (Muzische Vorming - Beeld 1.6)

OVER DE AUTEUR

Roald Dahl (1916 - 1990) werd in Wales geboren. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was hij piloot bij de Britse luchtmacht. Na een zware crash lag hij maandenlang in het ziekenhuis. Hij kreeg een job in Amerika en schreef er zijn eerste kinderboek. Vele pareltjes, die vandaag regelrechte klassiekers zijn, zouden nog volgen. Zijn unieke fantasie en zijn 'grumor', de vele woordspelletjes en razende spanning zijn het handelsmerk van deze wereldberoemde auteur.

OVER DE ILLUSTRATOR

Quentin Blake heeft erg veel voor Dahl geïllustreerd. Hij werd geboren in 1932 en debuteerde in 1968. Hij maakt ook zelf prentenboeken zoals *De kakatoes van professor Plantijn* (Lemniscaat, 2005) en *De loofboot* (Fontein, 1998). Zijn stijl is sprankelend en duidelijk herkenbaar: de losse, chaotische nonchalante tekeningen passen mooi bij de toon van Dahl's verhalen, die altijd iets heel subversiefs hebben omdat kinderen er stevast de wereld van volwassenen op zijn kop zetten.

OVER HET BOEK

Iedereen gilte en schreeuwde en vloekte en kreunde van de pijn, en alles vloog maar steeds in het rond, en een keer had James een wilde greep gedaan naar een soort dikke stangen die uit de muur staken, maar het bleken een paar poten van de Duizendpoot te zijn. (p.60)

James is vier jaar wanneer zijn ouders opgegeten worden door een razende neushoorn. Zijn gelukkige leventje is voorbij. James moet bij tante Spons en tante Spijker gaan wonen. Hij krijgt er slaag, werkt er dag en nacht en is vreselijk eenzaam. Maar op een dag ontmoet hij een gek mannetje met een zakje vol vreemde, groene wormpjes. Hij laat het zakje per ongeluk vallen bij de kale perzikboom. En alles verandert! Dankzij dat zakje ontmoet hij de Ouwe-Groene-Sprinkhaan, Juffrouw Spin, het Lieveheersbeest en een hoogst irritante duizendpoot met 42 laarsjes. Een avontuurlijke reis volgt...

AAN DE SLAG

A. OP ZOEK MET DE LOEP

Fragmentsuggestie: p.39 (*Met grote bange ogen [...]*) tot en met p.42 (*[...] Als ik ze allemaal alleen uit moet trekken, ben ik uren bezig.*)

James ontdekt in de reuzenperzik zeven verschillende diertjes: een spin, een lieveheersbeestje, een duizendpoot, een regenworm, een sprinkhaan, een glimworm en een zijderups. Deze dieren leven ook in onze streken.

Ga met de kinderen op onderzoek uit: gewapend met een loep, enkele potjes en een notitieboekje kun je met je groep in het park de biotoop van deze dieren onderzoeken. Ontdek waar de diertjes leven, wat ze eten en hoe ze zich verplaatsen. Onderzoek de diertjes nauwkeurig met de loep of neem er enkele mee naar de klas in daartoe bestemde insectenpotjes. Leerkrachten die hiervoor kiezen, nemen natuurlijk ook hun verantwoordelijkheid. Insecten horen niet in potjes en moeten achteraf weer vrij gelaten worden.

Nadien kun je in de klas uitvoerig bespreken wat het nut van deze dieren is voor de natuur en voor ons, mensen: een spin houdt lastige vliegen op afstand, de regenworm verzorgt mee het composteringsproces...

Insecten, geleedpotigen, wormen... behoren tot de laagste klasse in de piramide, maar ze zijn wel het talrijkst. Bespreek de verschillende klassen die tot de piramide behoren, en de voedselketen die daaraan verbonden is.

Is jouw school al een MOS-school? Surf anders zeker eens naar www.milieuzorgopschool.be/mos/index.htm en ontdek hoe essentieel goed milieubeheer is. Ook kleuters en kinderen van de lagere school kunnen hun steentje bijdragen! Jong geleerd is oud gedaan.

B. DICHTERLIJKE SPREEKBEURT

Fragmentsuggestie: p.148 (*Dit is de Duizendpoot [...]*) tot en met p.152 (*[...] Laat ze toch naar benee!*)

Wanneer ze met de reuzenperzik in New York aankomen, stelt James zijn vrienden voor aan de hand van een leuk gedicht dat de eigenschappen van elk diertje weergeeft. Geef de kinderen de opdracht om een spreekbeurt te maken over een insect of een ander diertje. Ze stellen het dier voor aan de hand van een leuk, zelfgeschreven gedicht. De eerste zin geeft steeds een belangrijke eigenschap van het dier weer. Bijvoorbeeld: De egel is een stekelig beest, van miertjes krijg ik soms wel jeuk, de spin verstopt zich in een muur, de slak die glibbert door de straat...

Sommige kinderen krijgen vanzelf inspiratie, anderen kun je op weg zetten door de gedichtjes van James voor te lezen. Op dit ogenblik kun je ook verschillende dichtvormen introduceren. Wat dacht je van

limericks? Die hebben een duidelijke structuur. Een limerick bestaat uit vijf regels, waarvan de eerste, tweede en vijfde regel rijmen. Een ander rijm, met kortere regels, is terug te vinden in verzen drie en vier. De versstructuur is dus AABBA. Limericks hebben vaak een grappige pointe.

Er was eens een egel uit Zinnen,
die wilde een meisje beminnen,
hij gaf haar een prik
en toen kreeg zij plots schrik,
de egel blijft voortaan maar binnen.

C. DE REUZENPERZIK ACHTERNA: EEN TERRARIUM MAKEN

Maak een terrarium met nepdieren. Je kunt met chenilledraad mooie rupsen, duizendpoten, spinnen en andere dieren maken. Het terrarium bekleed je met groen zijdepapier en takjes. Voor inspiratie kunnen jullie ook foto's bekijken van de sculpturen van fantasie-insecten van Jan Fabre. Via google vind je al heel wat. Ook op de website van het MUHKA staan foto's van Fabres werk:

www.muhka.be/verzamelt_depot_artist.php?person_id=113&letter=F&la=nl

Ga ook op zoek naar kosteloze materialen. Met rolletjes van wc-papier, lege vulpenbuisjes en kroonkurken kun je al heel wat. Misschien vinden de kinderen thuis ook nog andere bruikbare, net niet weggegooid spulletjes?

D. ALLES IS TOCH ZO GROOT!

Fragmentsuggestie: p.27 (*De twee vrouwen en de kleine jongen [...]*) tot en met p.28 (*En hij bleef maar groeien*).

De rups, de spin en de andere dieren die in de reuzenperzik leven, zijn even groot of groter dan James omdat ze magische korreltjes hebben gegeten. In het echte leven zijn deze diertjes erg klein. Stel je eens voor hoe reusachtig groot wij lijken voor zulke kleine wezens.

Laat de kinderen in een klasgesprek bedenken hoe deze kleine dieren het leven bekijken: alles is reusachtig groot, een korrel zand is voor een regenworm een heuse maaltijd... Je kunt je groep ook tijdens de rekenles vormen en figuren laten maken die in verhouding 1/... groter of kleiner zijn.

Om alles eens vanuit een ander perspectief te zien, komen zeker de boeken van *De Tuinmannen* van Geert Dekockere (Eenhoorn, 2003-) van pas. Deze man is de tuin ingetrokken met zijn fototoestel en heeft de kleinste diertjes op een spectaculair grote manier vastgelegd. Vergeet ook de documentaire-film *Microcosmos* (1996) van Claude Nuridsany en Marie Pérennou niet, die net hetzelfde doet en een adembenemend beeld geeft van het leven in het gras.

E. VRESELIJKE TANTES

Fragmentsuggestie: p.55 (begin van hoofdstuk 15) tot en met p.56 (einde van hoofdstuk 15).

Roald Dahl laat de vreselijke tantes van James wel op een afschuwelijke manier aan hun einde komen. Jouw klas is vast nog veel creatiever! Lees hoofdstuk 15 voor aan de kinderen. Lees vervolgens de eerste alinea nog een keer voor en laat de kinderen dan in groepjes van twee of drie het hoofdstuk herschrijven.

Zijn er kinderen die de tantes ook wonderkorrels laten eten? Blijven ze even slecht? Heeft de school een keuken? Dan kunnen jullie samen aan de slag om de magische formule te ontdekken. Hoe zien de wonderkorrels eruit? Misschien zien ze er wel uit als sesamzaadjes? Of als pijnboompitten? Maak met de kinderen een wondergerecht om de tantes mild te stemmen, op te lossen, klein of groot te maken.

Durven jullie nu ook zelf te proeven? Let erop dat je als leerkracht weet of er leerlingen allergisch zijn aan bepaalde voedingsstoffen! Leerkrachten die extra kook-inspiratie zoeken, kunnen in de bibliotheek op zoek gaan naar Roald Dahl's *Griezelkookboek*. (De Fontein, 2002). Ze zijn jammer genoeg niet meer in de boekhandel te verkrijgen. Op naar de bibliotheek, dus.

Gelukkig zijn er nog heel wat andere kinderkookboeken. Zo leer je op p.17 van *Otjes kookboek* (Querido, 2006) brandnetelsoep maken en bouw je met de hulp van p.42 van *Koken met Geronimo Stilton* (Bakermat, 2006) een echte, eetbare wensput. Er bestaan ook kookboeken rond de dierenverhalen van Toon Tellegen, zoals het heerlijke *Taartenboek* (Querido, 2001).

Het spionnenhandboek

Herbie Brennan
Unieboek, 2006.

Principe 2: Boekrijk
Principe 9: Van lezen ga je doen

EINDTERMEN

De leerlingen kunnen de informatie achterhalen in voor hen bestemde instructies van gevarieerde aard. (Nederlands - Lezen 3.1)

De leerlingen kunnen ervaringen, gevoelens, ideeën, fantasieën... uiten in spel. (Muzische Vorming - Drama 3.5)

De leerlingen kunnen tactiele, visuele impressies, ervaringen, gevoelens en fantasieën op een beeldende manier weergeven. (Muzische Vorming - Beeld 1.6)

De leerlingen kunnen blijvend nieuwe dingen uit hun omgeving ontdekken en respect betonen voor uitingen van leeftijdsgenoten, behorend tot eigen en andere culturen. (Muzische Vorming - Attitudes 6.1 en 6.5)

De leerlingen kunnen bij groepstaken leiding geven en onder leiding van een medeleerling meewerken. (Leergebied overschrijdende eindtermen - Sociale vaardigheden 1.5)

OVER DE AUTEUR

Herbie Brennan werd in 1940 in Ierland geboren. Hij werd journalist en op zijn vierentwintigste was hij krantenredacteur. Daarna debuteerde hij met een historische roman voor volwassenen. Met *Het spionnenhandboek* bewijst hij dat hij ook jonge mensen avontuurlijk weet te boeien.

OVER HET BOEK

Het spionnenhandboek biedt beginnende spionnen een schat aan informatie. Je leert geheimschrift en codetaal, komt te weten hoe je je lichaamshouding aan verschillende situaties kunt aanpassen en je krijgt tips om niet door de mand te vallen wanneer je moet liegen. Een heerlijk doe-boek vol geheimzinnige weetjes.

AAN DE SLAG

A. ER IS IETS GESTOLEN!

Verstop tijdens de pauze een boekentas van een leerling. Vertel de leerlingen dat ze de boekentas zullen terugvinden als ze de juiste spionagetechnieken toepassen. Verwerk in elke les van de dag of van een

week enkele technieken uit het spionnenhandboek, zodat de kinderen de boekentas kunnen terugvinden. Het zou leuk zijn wanneer je in je klas een prikbord kunt ophangen waarop de kinderen al hun gevonden tips kunnen rangschikken en bijwerken, zoals men in detectivefilms vaak doet.

Enkele suggesties tijdens de verschillende lessen:

Nederlands

In het hoofdstuk 'FDGDHLRBGQHES' (p.49 tot 54) vind je verschillende soorten geheimschrift die je de kinderen kunt laten ontcijferen, met of zonder de sleutel als steuntje. Dit geheimschrift kan de tip zijn die de kinderen naar de vindplaats van de boekentas leidt.

Wiskunde

In het hoofdstuk 'Codes' (p.60 tot 64) ontdek je hoe je tekens en symbolen kunt omzetten in geschreven taal. Laat de kinderen zelf tekens en symbolen ontdekken en geef hen ook de opdracht om een geheime code te ontcijferen.

Wereldoriëntatie en Sociale Vaardigheden

Laat de kinderen niet-verbaal, met lichaamstaal dus, allerlei 'verdachte' situaties uitwerken. Gebruik de tips uit de hoofdstukken 'Lichaamstaal' en 'De liefde als valkuil' (p.69 tot 79). Geef de kinderen een nieuwe aanwijzing door zelf lichaamstaal te gebruiken.

Muzische Vorming - Drama

Laat de kinderen een heus spionagetoneelstuk spelen. De kinderen kunnen zich vermommen, ze kunnen lichaamstaal gebruiken, geheimtaal spreken...

Muzische Vorming - Beeld

De kinderen kunnen zelf een Enigma-machine ontwerpen. Hoe dat in zijn werk gaat vind je terug in het hoofdstuk 'Je eigen Enigma-machine' (p.56 tot 59). Met onzichtbare inkt kun je je groep laten toveren: kijk bij het hoofdstuk 'Onzichtbare inkt' (p.41 tot 43). Geef de kinderen zeker ook een tip in onzichtbare inkt.

B. EEN SPIONAGEWEDSTRIJD, VERKIEZING VAN EEN MEESTERSPION

Verdeel je klas in groepjes van drie tot vier kinderen. Per groepje duiden de leden één leider aan, hij of zij vertegenwoordigt het groepje. Samen leiden de kinderen de groepsleider op tot spion, ze leren hem of haar alle kneepjes van het vak aan de hand van het boek. Elk kind ontwikkelt zijn eigen specialiteit waarmee hij zijn leider bijstaat in opdrachten.

Op het einde van de week richt je een wedstrijd in, als kwis of met allerlei spionageopdrachten. Je kunt de kinderen laten spioneren bij andere klassen en hen daarover verslag laten uitbrengen. Verstandig is wel om de desbetreffende collega's op voorhand op de hoogte te brengen. Samen met de leerlingen kies je een meesterspion uit, voor wie je een speciale beloning voorziet.

Extra suggesties bij de opleiding tot meesterspion:

- Een echte spion kan ongemerkt afluisteren. Elk groepje zou bij elkaar kunnen gaan afluisteren. De spionnen die niet betrapt worden, zijn geslaagd. Wanneer een spion wordt onderschept, betekent dit een punt voor de onderschepper, want ook daar moet een meesterspion goed in zijn. Afluistertechnieken vind je in de hoofdstukken 'De kunst van het afluisteren' en 'Observeren' (p.88 tot 93).

- Vermomming: laat elke spion zich vermommen en een geheime opdracht uitvoeren, zoals afluisteren. De ideale spion valt niet op en brengt zijn taak tot een goed einde. Meer over vermommingen vind je op p.101 (kledingcode). Ook geheime brieven kunnen vermomd worden. Dit kan aansluiten bij opdracht 5 bij het boek *De Zevensprong*, waar de kinderen in groep een geheimzinnige brief moeten afleveren aan een andere klas. Meer over geheime brieven en berichten op p.43 tot 45 en p.57.
- Leer de spionnen geheime informatie verzamelen en verschillende bronnen hanteren. Dit kan het hele jaar door voor alle vakken als originele leidraad!
- Laat elk groepje een spionnedagboek bijhouden gedurende twee weken (p.142).
- In het boek zijn er nog leuke tips te vinden voor een spionnenopleiding. Selecteer zorgvuldig wat het beste past bij jouw klasgroep.

Olek schoot een beer en kwam met een veer op zijn muts weer thuis

Bart Moeyaert, Wolf Erlbruch (ill.)

Querido, 2006.

Principe 1: Wie woorden zaait

Principe 7: De boekenbabbel

EINDTERMEN

De leerlingen kunnen geconcentreerd luisteren naar een gesproken tekst (verteld of voorgelezen) en die mondeling, schriftelijk, beeldend of dramatisch weergeven. (Muzische Vorming - Drama 3.3)

De leerlingen kunnen voor een gekend persoon een verslag schrijven van een verhaal, een gebeurtenis, een informatieve tekst. (Nederlands - Schrijven 4.4)

De leerlingen kunnen voor het realiseren van bovenstaande eindterm bovendien hun teksten verzorgen en rekening houden met handschrift en lay-out, spellingsafspraken en spellingsregels toepassen. (Nederlands - Schrijven 4.7)

De leerlingen kunnen bij een behandeld onderwerp vragen stellen die begrepen en beantwoord kunnen worden door leeftijdsgenoten. (Nederlands - Spreken 2.7)

OVER DE AUTEUR

Bart Moeyaert werd geboren in Brugge in 1964. Als zevende van zeven zonen was hij soms gelukkig thuis, soms niet. In 1983 debuteerde hij met *Duet met valse noten* (Querido, 2004). Als één van de beste Vlaamse auteurs, is zijn werk bijzonder intens en poëtisch, het laat zich moeilijk klasseren. Samen met Wolf Erlbruch maakt hij al eerder *De schepping* (Querido, 2004), dat net als *Olek schoot een beer* een juweeltje van een boek is. Bart Moeyaert is auteur, dichter, verteller én, soms ook, acteur.

OVER DE ILLUSTRATOR

Wolf Erlbruch werd in 1948 in Duitsland geboren. Zijn meest bekende illustraties zijn waarschijnlijk die bij het prentenboek van *Over een kleine mol die wil weten wie er op zijn kop gepoept heeft* (De Vries-Brouwers, 1990). Erlbruch is een meester-illustrator die een indrukwekkend oeuvre op zijn naam heeft staan en wereldberoemd is. Hij heeft een unieke collage-stijl die bijzonder gelaagd is. Zijn karakters hebben vaak iets onhandigs, maar charmeren doen ze daardoor des te meer.

OVER HET BOEK

'Ik ga zien of ik ergens iets kan doen,' riep hij over zijn schouder.

'Doe vooral voorzichtig!' riepen zijn vader en moeder hem na. (p.4)

Olek schoot een beer en kwam met een veer op zijn muts weer thuis is een hertaling van het Russische, muzikale sprookje *De vuurvogel*. Olek helpt waar hij kan, hij strikt een veter en repareert een kapotte emmer. Nu moet hij erin slagen twaalf meisjes uit de klauwen van de duivel te bevrijden. Olek doet als altijd: wat hij kan.

A. INTERVIEW MET EEN HELD

In een kringgesprek laat je de kinderen vertellen over heldendaden:

- Wie heeft het al eens opgenomen voor een klasgenoot die werd gepest?
- Wie heeft al kleine of grote heldendaden verricht?
- Wanneer ben je een held?

Laat de kinderen de verschillende klassen bezoeken, en laat ze ondertussen uitleggen dat ze op zoek zijn naar wat een held is. In die klasgroep kunnen ze ook de vragen stellen die in de klas aan bod kwamen. Ze moeten daarop niet onmiddellijk een antwoord krijgen. Op een reusachtige flap papier die voor iedereen tijdens de speeltijd bereikbaar is, kunnen de kinderen hun reacties noteren. Zo ontstaat er een soort van geschreven communicatie over 'heldendaden'. De klas waarin deze tip werd voorgesteld houdt bij wat er op het papier staat. En daar groeien misschien wel filosofische gesprekken uit.

B. AVONTUURLIJKE MUZIEK

Bij sommige edities van dit boek hoort ook een cd. Als je die niet hebt: het gaat om *De vuurvogel*, gecomponeerd door Stravinsky. Laat in de klas verschillende soorten muziek horen zoals die van Wim Mertens, Satie, Afrikaanse of Zuid-Amerikaanse (vocale) muziek. Ook opera en etnische muzieksoorten lenen zich erg goed voor luisteroefeningen, omdat ze wat bevreedend kunnen overkomen. Je kunt hier eigen materiaal meebrengen. Maar ook in heel wat mediatheken vind je passende muziek.

Alle kinderen sluiten hun ogen en noteren na elk fragment waaraan ze dachten bij het horen van de muziek.

- Welke kleur hoort bij het fragment?
- Welk gevoel? Angst, blijdschap?
- Waardoor werd hun gevoel beïnvloed? Blevden de gevoelens of beelden dezelfde doorheen het hele muziekfragment? Waar in het fragment kwam er verandering? Kwam het door de instrumenten, door het tempo dat veranderde?

In muziek worden vaak emoties zoals verdriet, verlangen, spanning, angsten en geluk weergegeven. Kinderen zien ook vaak hele verhalen bij muziek beluistering. Wie wil kan losse woorden noteren of al luisterend tekenen wat ze denken te horen.

Alleen voor leerkrachten die *De vuurvogel* op cd hebben: Luister eerst naar de muziek en laat de kinderen raden waarover het verhaal gaat. Laat de kinderen verwoorden welke sfeer, gevoel, kleur... de verschillende fragmenten oproepen.

Eens de kinderen het verhaal kennen, kun je met hen de emoties bespreken die in deze muziek worden weergegeven:

- Wanneer vecht Olek met de Duivel? Hoe wordt dit instrumentaal weergegeven?
- Hoe klinken de liederen van de twaalf meisjes? Gelukkig, verdrietig, angstig...
- Welke instrumenten worden er gebruikt op bepaalde emoties weer te geven? Waarom zou dat zo zijn?

Je kunt hierbij ook andere verhalen en muziek betrekken: *Peter en de wolf*, *De notenkraker* en *Carnaval des animaux* maken heel wat verhalen en emoties los.

De kinderen kunnen een stukje van het boek naspelen. Ook muziek kan hier een rol spelen!

C. VOORLEZEN? LEUK!

Uit dit boek kun je makkelijk dagelijks voorlezen. Dat doe je best in fragmenten, elke dag drie tot vier bladzijden. Bespreek uitvoerig de tekeningen en de gebruikte kleuren. Gebruik eventueel ook muziekfragmenten. Bespreek nadien telkens even kort het voorgelezen deel en laat de kinderen een eigen interpretatie van verhaal, tekeningen en kleurgebruik geven.

D. EEN VERHAAL VOL MOED

Olek is erg moedig. Hij doet wat hij kan om de kleine en grote ongemakken van anderen in zijn omgeving te verhelpen. Af en toe is hij ook bang, maar toch laat hij zich niet afschrikken door zijn grootste vijand, de Duivel. In een kringgesprek kun je met je groep over ‘moed’ en ‘durf’ praten:

- Wat hebben de kinderen zelf al meegemaakt?
- Wanneer is iemand moedig en waarom?
- Is veel durf hebben hetzelfde als moedig zijn?

Laat de kinderen van de klas zelf een verhaal over moed schrijven, iets dat ze zelf hebben meegemaakt of een eigen interpretatie van wat zij ‘moedig’ vinden. Bouw dit gestructureerd op door zoveel mogelijk woorden die met moed te maken hebben te noteren, en door situaties waarin moed nodig is te laten verwoorden.

Laat hen in een klein groepje een moedige situatie bedenken en vertellend beschrijven; laat hen ook de uitwerking kiezen: een stripverhaal, een tekening, een verhaal dat verteld of gespeeld wordt of een uitgeschreven verhaal...

Ook kun je je groep een vervolg laten schrijven op het boek: Olek maakt meer moedige avonturen mee, of hij maakt een reis waar hij mensen en dieren in nood kan helpen. Laat de kinderen dan ook een nieuwe titel verzinnen.

Bij de eindbespreking laat je de kinderen hun verhaal voorbrengen en kun je napraten over ervaringen en eigen ideeën over moed en durf.

E. KLEUREN

Bespreek het kleurgebruik bij de illustraties:

- Waarom is het gezicht van Olek meestal rood? En waarom is het één keer blauw?
- Waarom is de vogel rood?
- Waarom is de Duivel donker en zwart?

F. EEN NIEUWE OLEK

Nadat je het verhaal voorgelezen en uitvoerig besproken hebt, kunnen de kinderen aansluitend een tekening maken. Vertel de kinderen dat ze zelf een nieuwe kافت voor het boek mogen ontwerpen, zo kunnen ze een eigen beeld van Olek en zijn avonturen maken.

Bij de nabespreking kunnen de kinderen vertellen waarom ze Olek op een andere manier getekend hebben, en welke kleuren ze gebruikt hebben. Deze tekenopdracht kan ook aansluiten bij onze derde suggestie.

Wolf Erlbruch tekent al vanaf het begin bijna groteske figuren. Hij overdrijft graag maar wil niet cynisch zijn. Voor zijn illustraties gebruikt hij steeds dezelfde technieken: hij tekent ze, kleurt ze in en knipt ze dan uit, om vervolgens te kunnen spelen met waar hij ze op het blad plaatst. Deze bijzondere manier van illustreren kun je ook in de klas toepassen. Kinderen kunnen ook losse elementen ruilen met klasgenoten om nog mooiere resultaten te bekomen.

Gullivers reizen

Jonathan Swift, Martin Jenkins (bew.), Chriss Riddell (ill.)
Gottmer, 2006.

Principe 1: Boekrijk

Principe 9: Van lezen ga je doen

EINDTERMEN

De leerlingen kunnen de informatie achterhalen in voor hen bestemde instructies van gevarieerde aard. (Nederlands - Lezen 3.1)

De leerlingen ontwikkelen bij het realiseren van de eindtermen voor spreken, luisteren, lezen en schrijven de volgende attitudes: plezier in luisteren, spreken, lezen en schrijven; bereidheid tot nadenken over het eigen luistergedrag, spreekgedrag, leesgedrag en schrijfgedrag. (Nederlands - Vaardigheden)

De leerlingen kunnen een eenvoudig bewegingsverhaal opbouwen met als vertrekpunt iets wat gehoord, gezien, gelezen, gevoeld of meegemaakt wordt. (Muzische Vorming - Beweging 4.2)

De leerlingen kunnen samenwerken met anderen, zonder onderscheid van sociale achtergrond, geslacht of etnische origine. (Sociale Vaardigheden - Domein samenwerking 3)

OVER DE AUTEURS

Jonathan Swift leefde van 1667 tot 1745. De meeste jaren van zijn leven bracht hij door in Engeland en Ierland. Maar ook in Den Haag verbleef hij een hele tijd. Zijn publicaties gebeurden vaak anoniem en waren bestemd voor volwassenen. Ook *Gullivers reizen* was niet als kinderboek bedoeld. Het verscheen in vier delen is een van de geestigste en scherpste satiren op de sociale wantoestanden in die tijd.

Martin Jenkins werd in 1959 in Surrey geboren. Van opleiding is hij bioloog. Op een onbewaakt moment werd hem gevraagd om advies te geven over een aantal kinderboeken over dieren. Dat zette hem later zelf aan het schrijven.

OVER DE ILLUSTRATOR

Chris Riddell werd in 1962 in Zuid-Afrika geboren. Zijn herkenbare, wat extravagante tekenstijl, waarin kleur en zwartwit elkaar afwisselen, is voor velen al reden genoeg om een boek van hem vast te nemen. Bladeren in zijn werk is een ware lust voor het oog!

OVER HET BOEK

Ik heb ook besloten dat het de hoogste tijd is om mijn verhaal te vertellen, voordat iemand anders er mee vandoor gaat. Want ik heb vernomen dat iemand met dat plan rondloopt. (p.6)

Gullivers reizen vertelt van de indrukwekkende tocht van Lemuel Gulliver die, gedwongen door geldzorgen, dienst neemt als scheepsarts op een schip richting Stille Zuidzee. Natuurlijk lijdt hij schipbreuk. Zo belandt hij in Lilliput. Thuisgekomen na de wildste avonturen, kan Lemuel niet meer stilzitten. Hij trekt er weer op uit...

AAN DE SLAG

A. REIS ROND DE WERELD IN 50 MINUTEN!

Een erg spannende turnles voor lenige leerlingen. Maak in de turnzaal een obstakel per land dat Gulliver bezocht heeft. Kinderen die in Lilliput belanden, moeten natuurlijk op handen en knieën of plat op de buik een parcours afleggen (limbo, onder touwen tijgeren...). Wie in Brobdingnag aankomt, zal stevig moeten klimmen (touwen, sportrek...) en in de hoogte zijn of haar opdrachten moeten vervullen. Degenen die uiteindelijk in Laputa zijn, doen een blinddoek over één oog en volgen een route over omgedraaide zweedse banken - veel moeilijker dan je denkt!

In de aardrijkskundeles, voorafgaand aan deze turnles, kunnen de leerlingen de kaart op p.4 en 5 bestuderen. Welke route volgt Gulliver? Welke landen die wij kennen liggen daar?

B. WOORDVINDING

De landen waar Gulliver heen reist of per ongeluk strandt, hebben de gekste namen. Ga met de kinderen na of er Nederlandse woorden bestaan die hen gek in de oren klinken en bespreek waarom. Een woordenboek kan inspiratie brengen. Laat de leerlingen een lijstje woorden zien in het Zuid-Afrikaans, en vraag wat het Nederlandse equivalent is. Voorbeelden:

Vlugtamheid	Jetlag
Waterponie	Jetski
Kieliebakhaartjes	Okselhaar
Peuselhappie	Tussendoortje

De kinderen kunnen nu zelf aan de slag. Wij gebruiken heel wat woorden die uit het Frans of Engels afkomstig zijn, zoals parachute, computer... In groepjes verzinnen de kinderen, mét een goede argumentatie, nieuwe woorden. Engels en Frans zijn taboe! Met alleen het Nederlands kunnen ze vast alle kanten op.

C. MENS-ERGER-JE-NIET

Indien er tijd en ruimte is, kunnen de leerlingen van het vierde en vijfde leerjaar samen een mens-erger-je-niet-spel ontwerpen. Alle plaatsen waar Gulliver geweest is, moeten er in voorkomen. De vluchtige versie kun je met krijt op de speelplaats maken, zodat alle kinderen van de school er tijdens de pauzes plezier aan kunnen beleven. Alle opdrachten worden op voorhand vastgelegd en duidelijk zichtbaar opgehangen. Bijvoorbeeld: Wie op 6 komt, moet twee rondjes rond het schoolplein hinkelen... Heeft dit spel succes? Denk dan ook eens aan een definitievere versie, vereeuwigd met betonverf.

Op p.21 vind je de kunstige handtekeningen van Clefren en Marsi Frellock. Signeer het door je klas ontworpen spel met een even indrukwekkende handtekening.

D. TEKENDICTEE

In het boek staan talloze beschrijvingen van de gekke mensjes die Gulliver tegenkomt. Gebruik enkele van deze beschrijvingen om een tekendictee te geven. Zo tekenen de kinderen een eigen interpretatie van Gullivers' ontmoetingen. Achteraf bespreek je de tekeningen onderling, en vergelijk de ook met het

origineel uit het boek. Laat hen de tekeningen ook inkleuren of schilderen, en maak zelf een nieuw Gulliver-boek. Wie mag er zeker niet ontbreken?

- Glumdalclitch (o.a. p.55)
- De zwerm wespen (p.65)
- Een climenole (of een tikker) (p.83)
- Een Engelse Jahoe (p.142)

E. SOCIAAL BEWOGEN?

Lees de kinderen het verhaal van de reis naar Houyhnhnms op p.112 en volgende voor. Gulliver moet zich nederig opstellen tegenover dieren. Wat vinden de kinderen daarvan? Wie heeft een huisdier? Hoe gedragen ze zich tegenover hun huisdieren?

Gulliver maakt uitbuiting mee bij de reuzen, beleeft angst en verering in Lilliput, ervaart de macht van dieren over mensen in Houyhnhnms... We wisten al dat de auteur bekend stond om zijn kritische houding tegenover mens en maatschappij. Hoe staat Gulliver hiertegenover? En vinden de kinderen dat zijn mening vandaag nog geldt, of niet?

Lees de kinderen het hoofdstuk van de reis naar Brobdingnag voor, vanaf p.49. Ze noteren welke fragmenten ze grappig vinden. Vervolgens gaat de klas in discussie: zijn dit wel grappen? Zijn wij ook niet een soort reuzen? Wie is onze Gulliver? Wat kunnen we hieraan veranderen?

Indien er nog tijd over is, kunnen per hoofdstuk de sociale thema's belicht worden. Op welke plek uit het boek zouden de kinderen het nog een beetje kunnen uithouden?

OVER DE SAMENSTELLERS

NICKY HEUTEN studeerde nog niet zo lang geleden af en geeft vandaag les in het eerste leerjaar, in de Stedelijke Basisschool De Bever in Deurne. Ze houdt ze al haar leven lang van lezen en ze wil die liefde ook aan haar leerlingen doorgeven.

JOKE GUNS behaalde haar diploma rechten in Leuven maar besloot al snel haar wetboeken in te ruilen voor kinder- en jeugdboeken. Ze heeft haar eigen boekhandel Woeste Willem in Aalst, is lector voor verschillende uitgeverijen, heeft een boekenrubriek voor een schooltijdschrift, recenseert, geeft lezingen en organiseert leesbevorderende activiteiten. Verder is ze gelukkig getrouwd en mama van twee lieve deugnieten.

IK GA OP AVONTUUR EN IK NEEM MEE...

Lestips voor het 6^e leerjaar

Les Van Stappen en An Bertels

Volgens het woordenboek is avontuur *iets ongewoons, spannends of onverwachts dat iemand overkomt*. Dat wil Jeugdboekenweek voor de leerlingen van het zesde leerjaar ook zijn: een onvergetelijke twee weken waarin ze ongewone, spannende en onverwachtse momenten beleven met boeken. De zes titels in dit pakket zijn je gids. Met deze lestips bij deze boeken kan het niet fout gaan. Hier gaan we!

VOORAF

Om in avontuurlijke sferen te komen, zou het leuk zijn als je tegen de eerste les een grote land- of schatkaart aan het prikbord hangt dat je speciaal voor Jeugdboekenweek hebt gereserveerd. Op die kaart staat een weg aangegeven met verschillende stopplaatsen. Op zo'n stopplaats moet er een flapje zijn dat je kunt openen en waar je een van de zes kaften van de boeken kunt zien. De leerlingen gaan een reis maken langs deze boeken en hebben op het einde van Jeugdboekenweek een goed overzicht van de titels die ze tegenkwamen.

Gelinkt aan de kaart staat er in de klas een koffer of een doos met een hangslot. Na iedere verwerking van een boek krijgen de leerlingen een opgave waarmee ze de code kunnen ontcijferen. De oplossing schrijven ze op de kaart naast het behandelde boek. De code is 733.

Zo'n opbouw kan zijn:

De >> Sam Smith

Een getekende bom waarin de letters van drie namen van leerkrachten die in het boek voorkomen door elkaar genoteerd staan. De letters van het woord 'de' zitten daar ook tussen. Om de code te ontcijferen moeten de kinderen de namen van de drie leerkrachten samenstellen met de letters. De letters die ze gebruiken, moeten ze doorstrepen. Als de drie namen doorgestreept zijn, dan houden ze het woord 'de' over.

De te verhaspelen woorden : december - autumn - spring - de

Antwoord: de

Code >> Don Quichot

Kruiswoordraadsel waarbij het woord 'code' verticaal tevoorschijn komt

- De vierde letter van de voornaam van de helper van Don Quichot
- Hoe noemt men een Spaanse heer? Neem de tweede letter.
- Hoe heet de geliefde van Don Quichot? De voornaam, de eerste letter
- De laatste letter van de naam van Don Quichot zijn paard

Antwoord : *Code*

S A N C H O
D O N
D U L C I N E A
R O S S I N A N T E

Is >> Terug naar Hamelen

De laatste twee letters van de uitgeverij van het boek

Antwoord: *Is*

7 >> Miljoenen

In welke groep (klas) zit Damian op school?

Antwoord: 7

3 >> De reisgenoten

Uit hoeveel delen bestaat het boek?

Antwoord: 3

3 >> Menseneters

Hoeveel soorten haaien eten mensen?

Antwoord : 3

Je opent de koffer bij het afsluiten van Jeugdboekenweek, daarin vinden de kinderen een schat. Een leuke verrassing is bijvoorbeeld een spionagekookdag. Stel vooraf een gecodeerd boodschappenlijstjes op:

1: tomaat

2: komkommer

1: meloen

3: sla

5: frieten

2: ketchup

3: sinaasappel

Het cijfer voor het woord vertelt welke letter de leerlingen uit het volgende woord moeten nemen. Uit volgend lijstje haalt de leerling dus het woord TOMATEN.

's Ochtends in de klas ontcijferen de leerlingen in de klas de boodschappenlijstjes. Vertrekkende van een codeboodschappenlijstje ga je met de leerlingen naar de winkel om inkopen te doen of je kunt de kinderen het nodige laten meebrengen. Terug in school stelt de klas een 'maffia' samen - zie *Sam Smith* p.41.

OF ANDERS

Je kunt de schatkaart vervangen door iedere keer een kopie van de kapt van het te behandelen boek op het prikbord te hangen. Leuk is dat de kopie blijft hangen zodat de leerlingen tegen het einde een goed overzicht hebben van de behandelde boeken.

Sam Smith

Jonas Boets
Standaard, 2003.

Principe 1: Wie woorden zaait
Principe 2: Boekrijk
Principe 6: De taalspeeltuin
Principe 7: De boekenbabbel
Principe 8: Leesbevordering, geen tijdverlies
Principe 9: Van lezen ga je doen

EINDTERMEN

De leerlingen kunnen tactiele, visuele impressies, ervaringen, gevoelens en fantasieën op een beeldende manier weergeven. (Muzische Vorming - Beeld 1.6)
De leerlingen kunnen vertrouwen op hun eigen expressiemogelijkheden en durven hun creatieve uitingen tonen. (Muzische Vorming - Attitudes 6.4)
De leerlingen kunnen samenwerken met anderen zonder onderscheid van sociale achtergrond, geslacht of etnische origine. (Sociale Vaardigheden - Samenwerking 3)
De leerlingen kunnen bij groepstaken leiding geven en onder leiding van een medeleerling meewerken. (Leergebied Overschrijdende Eindtermen - Sociale vaardigheden 1.5)

OER DE AUTEUR

Jonas Boets is geboren in 1981, maar heeft ondanks zijn jonge leeftijd toch al wat op zijn palmares staan. In het begin schreef hij met *Piep de muis* vooral voor de beginnende lezertjes. Net zoals zijn grote voorbeeld Anthony Horowitz zette hij toch de stap naar de grotere, mysterieuze avonturenboeken. Met James Bond en Mission Impossible in het hoofd begon hij aan Sam Smith. Het boek werd een succes en snel kwamen de drie vervolgen. Over Sam Smith zegt Boets: “*Sam Smith* is niet zomaar een boek. Het is mijn eigen wereldje dat ik heb gecreëerd.”

OVER HET BOEK

Sam Smith is een grijze muis. Hij vraagt zich geregeld af of hij wel gemist zou worden. Hij krijgt snel antwoord wanneer De School hem rekruteert voor een opleiding tot geheim agent. Hij leert een totaal nieuwe wereld kennen. Bommen onschadelijk maken, achtervolgingstechnieken onder de knie krijgen, casino spelen... Het wordt voor Sam dagelijkse kost. Het avontuur voor hem begint pas echt wanneer een leerkracht hem meesleurt in een ontvoeringszaak.

MATERIAAL

Een hoek in de klas of een aparte ruimte om een spionnenhoek te kunnen maken.

Voor activiteit 2: spionnen naam

- fragment p.42 *Hoe lang zit je [...]* tot p.44 (tot en met de voorlaatste zin)
- naamkaartjes

Voor activiteit 3: spionnensnufje

- fragment p.94 vanaf *Technische snuffes* tot p.97 (tot en met de laatste paragraaf)
- knutselmateriaal en het gebruikelijke materiaal zoals lijm, schaar...
- papier om te schetsen

Voor activiteit 4: spionnenmenu

- fragment p.41 vanaf *Daphné nam Sam bij de arm...* tot p.42 (de eerste paragraaf)
- kookboeken (liefst met foto's)
- A4-bladen voor een menu

Voor activiteit 5: spionnenlessenrooster

- blanco lessenroosters

AAN DE SLAG

Voor het lezen

Als instap open je de flap op de schatkaart. De leerlingen krijgen de kaft van het boek te zien. Je stelt de leerlingen de volgende vragen:

- Wat zie je op de kaft?
- Wat voor soort boek is dit? (Verhaal, informatief boek, poëzie...)
- Waarover zou het kunnen gaan?
- Kennen jullie toevallig de naam van de auteur?
- Is er iemand die het boek al kent?

De kinderen die het boek kennen, vraag je om nog niets te verklappen en betrek je in de rol van luisteraar.

Lees vervolgens de achterflap van het boek voor. Je kunt ook bovenstaande info over het boek voorlezen. Leg hierbij de link met informatie over het boek op het net. Zoek klassikaal naar info op het www of lees een smaakmakend stukje voor zodat de kinderen Sam leren kennen, begrijpen dat het verhaal zich in een spionagewereld afspeelt en de nieuwsgierigheid voor het boek is gewekt. Daarna verwijst je terug naar de verwachtingen die de kinderen na het bekijken van de kaft hebben geuit. Komt wat ze nu weten daarmee overeen? Op dit gesprek kun je de volgende vragen laten aansluiten:

- Wat is een spion?
- Welke spionnen ken je?
- Hoe word je spion? Probeer een link te maken naar een spionnenschool.
- Wat zou je als spion zeker goed moeten kunnen? Belangrijke eigenschappen noteer je op het bord.
- Als je naar een spionnenschool zou gaan, welke vakken zou je dan allemaal krijgen? Noteer de vakken op het bord.

Je vertelt aan de leerlingen dat je een spionnenbeurs gaat organiseren en dat je daarvoor meerdere activiteiten hebt bedacht. Je kunt nu kiezen ze allemaal uit te voeren of de kinderen zelf laten kiezen.

Tijdens het lezen

SPIONNENNAAM

Je leest nu het fragment op p.42 *Hoe lang zit je [...]* tot en met de voorlaatste zin van p.44 aan de leerlingen voor.

Je verwijst nogmaals naar het klasgesprek over welke spionnen ze kennen. Je geeft de leerlingen de opdracht om voor zichzelf een spionnennaam te zoeken. Terwijl ze de naam zoeken, bijvoorbeeld door

eigenschappen op te schrijven of te verwijzen naar andere bekende spionnen, geef je ieder kind een kaart, ongeveer de grote van een halve A4. De leerlingen ontwerpen voor zichzelf een naamkaartje. Stuur dit zo aan dat het aansluit bij de spionnenwereld, dus geen romantische tekeningen, maar meer heldhaftige en gevaarlijke tekeningen.

SPIONNENSNUFJES

Vooraan in de klas heb je op een tafel allemaal knutselmateriaal verzameld. Bied het fragment op p.94 vanaf *Technische snuffes* [...] op p.97 tot en met de laatste paragraaf aan. Je geeft de leerlingen de opdracht om per twee of per vier een schets te maken van een nieuw spionnensnuffje. De leerlingen gaan eerst nadenken over wat voor soort snuffje het moet zijn, waarop moet het lijken, wat moet het kunnen...

De leerlingen maken eerst per groepje een schets op een A4. Wanneer dit klaar is, gaan ze het snuffje met behulp van het verzamelde materiaal maken. Op de tentoonstelling leggen ze aan de bezoekers uit waarvoor hun uitvinding dient en hoe die juist werkt.

SPIONNENMENU

Bied fragment p.41 vanaf *Daphné nam Sam bij de arm* [...] tot de eerste paragraaf van p.42 aan. Kinderen die voor deze opdracht kozen bladeren door kookboeken – best met foto's – en zoeken gerechten die hun aanspreken of waarvan ze denken dat het wel goede gerechten zijn voor spionnen. Bij een gegeven gerecht gaan ze nu een spionnennaam zoeken. Die schrijven ze op een kaartje bij het gerecht. Wanneer ze erin geslaagd zijn om meerdere gerechten een nieuwe naam gegeven te hebben, maken ze een spionnenmenu. Misschien is er wel een gerecht dat ze kunnen bereiden en laten proeven op de tentoonstelling.

SPIONNENLESSENROOSTER

Bied het fragment op p.35 *Het lokaal zag er op het eerste* [...] tot *De rest van de les zal er theorie gegeven worden* op p.39 aan. Je geeft de leerlingen een blanco van een lessenrooster. De leerlingen gaan nu een lessenrooster maken voor een spionnenschool. Hiervoor kunnen ze de belangrijke eigenschappen voor een spion, die op het bord genoteerd staan, gebruiken. Wanneer het rooster klaar is, krijgt het ook een plaats op de tentoonstelling. Op de tentoonstelling stellen deze kinderen zich op als directeurs of directrices van de school en geven ze uitleg bij de verschillende lessen.

Na het lezen

SPIONNENBEURS

Op een afgesproken tijdstip wordt alles verzameld en tentoongesteld. Laat de verschillende groepen elkaar hun werk voorstellen. Wanneer iedereen goed weet wat er in de verschillende groepen werd ontworpen, nodig je andere klassen uit.

EEN LEUK TUSSENDOORTJE: HUURMOORDENAARTJE

Als afsluiting van deze spionnenlessen kun je het spelletje 'huurmoordenaartje' spelen. Alle leerlingen doen hun ogen dicht. De leerkracht wandelt rond en tikt één kind op de rug. Die wordt de huurmoordenaar. De leerlingen worden na een klap in de handen terug wakker en gaan door elkaar bewegen door de klas. De leerlingen zijn nu allemaal spionnen die moeten gaan zoeken naar de moordenaar. Die kan iemand doden door die aan te tikken. Het slachtoffer moet dan op de grond gaan zitten. De eerste die kan raden wie de moordenaar is, is gewonnen. Wie fout raadt, sterft, en gaat ook zitten.

MEER LEZEN

Sam Smith en de diamant van Don Carlos. Jonas Boets. Manteau, 2004.

Sam Smith en het duivelskruid. Jonas Boets. Manteau, 2005.

Sam Smith en operatie zwarte regen. Jonas Boets, Manteau, 2006.

In de suggesties voor het vierde en vijfde jaar vind je ook het *Spionnenhandboek* dat lezers heel praktische leert hoe je een goede spion kunt worden.

De heldendaden van Don Quichot

Miguel de Cervantes, Sieb Posthuma, A.G. van Melle en W.J. van Melle - Meijer Ploegsma, 2005.

Principe 1: Wie woorden zaait

Principe 2: Boekrijk

Principe 4: Leesland is geen eiland

Principe 7: De boekenbabbel

Principe 8: Leesbevordering, geen tijdverlies

Principe 9: Van lezen ga je doen

EINDTERMEN

De leerlingen kunnen voor een gekend persoon een verslag schrijven van een verhaal, een gebeurtenis, een informatieve tekst. (Nederlands - Schrijven 4.4)

De leerlingen kunnen schriftelijk antwoorden op vragen over verwerkte inhoud (Nederlands - Schrijven 4.6)

De leerlingen kunnen bij een behandeld onderwerp vragen stellen die begrepen en beantwoord kunnen worden door leeftijdsgenoten. (Nederlands - Spreken 2.7)

De leerlingen kunnen het gepaste taalregister hanteren als ze van een behandeld onderwerp een verbale interpretatie brengen, die begrepen wordt door leeftijdsgenoten. (Nederlands - Spreken 2.6)

De leerlingen kunnen tactiele, visuele impressies, ervaringen, gevoelens en fantasieën op een beeldende manier weergeven. (Muzische Vorming - Beeld 1.6)

De leerlingen kunnen vertrouwen op hun eigen expressiemogelijkheden en durven hun creatieve uitingen tonen. (Muzische Vorming - Attitudes 6.4)

De leerlingen kunnen samenwerken met anderen zonder onderscheid van sociale achtergrond, geslacht of etnische origine. (Sociale vaardigheden - Samenwerking 3)

De leerlingen kunnen bij groepstaken leiding geven en onder leiding van een medeleerling meewerken. (Leergebied Overschrijdende Eindtermen - Sociale vaardigheden 1.5)

OVER DE AUTEUR

Miguel Servantes, of om exact te zijn Miguel de Cervantes y Saavedra, werd geboren in 1547 in Spanje. Hij was het vierde kind in een arm gezin van zeven kinderen. Er is weinig over zijn jeugd of studies bekend. Een lange tijd vindt men niets over hem terug tot hij in 1569 op 21-jarige leeftijd als soldaat zwaargewond raakt in de Slag van Lepanto tegen de Turken. Het schip dat hem zou terugbrengen naar Spanje werd geckaapt en samen met zijn broer werd hij als slaaf ingelijfd. Na vijf jaar gevangenschap kocht zijn familie hem vrij en keerde hij terug naar Spanje. Een echt beroep had Miguel niet geleerd en hij modderde dus maar een beetje aan.

Uiteindelijk besloot hij schrijver te worden. Vanaf 1597 schreef Miguel de Cervantes het eerste deel van de avonturen van Don Quichot. Wanneer zijn werk in 1605 werd uitgegeven werd het een gigantisch succes en het werd meteen beschouwd als de eerste échte roman ooit. In zijn sterfjaar, 1615, maakte hij de avonturen van Don Quichot af door er het tweede deel aan toe te voegen.

OVER DE ILLUSTRATOR

Sieb Posthuma, geboren op 26 juni 1960 in Rotterdam, ging na zijn opleiding aan de Rietveldacademie als illustrator aan de slag. In de Nederlandse NRC-krant heeft hij twee vaste rubrieken. Voor de volwassenen tekent hij in *De Haagse Staat* over politiek en in de kinderkatern heeft hij *Rintje*. Daar vertelt hij iedere week een verhaal over zijn eigen hond. Omdat Rintje zo'n succes was, werd er het boek *Rintje* uitgegeven met de beste verhalen. Je vindt die terug in de lestips voor het eerste leerjaar. Hij won er in 2002 een Vlag en Wimpel mee! Over zijn tekeningen bij het boek van *De heldendaden van Don Quichot* zegt hij zelf dat het heel speciaal was om uitdagende, nieuwe tekeningen te maken bij zo'n oud en mooi verhaal.

OVER HET BOEK

De heldendaden van Don Quichot werd oorspronkelijk voor volwassenen geschreven, ook al lijkt het soms heel kinderlijk. Voor deze versie herschreef James Reeves de verhalen en maakte hij ze toegankelijker voor kinderen. *Don Quichot* wordt vandaag nog altijd als de eerste roman ooit beschouwd. Het vertelt het verhaal van Don Quichot uit La Mancha die zo onder de indruk is van oude riddersverhalen dat hij besluit om zelf ridder te worden. Samen met zijn paard Rossinante en zijn hulpje Sancho gaat hij het onrecht in de wereld te lijf.

MATERIAAL

Voor activiteit 1: Kaftbespreking

- Boek *De heldendaden van Don Quichot*

Voor activiteit 2: Don Quichot in de teletijdschine

- fragment p.11 - 17
- prenten van ridders
- rollen behangpapier
- stiften
- verf en ruwe borstels
- lappen stof (voor de uitbreiding)

Voor activiteit 3: interview met Don Quichot

- fragment p.38 - 41

Voor activiteit 4: Ik zie, ik zie wat jij niet ziet

- prenten p.84 - 85, p.98 - 99, p.103

AAN DE SLAG

Voor het lezen

KAFTBESPREKING

Toon het boek aan de kinderen en vraag hen:

- Wat zie je?

- Wat voor soort boek is het? Fictie, informatief boek, poëzie...
- Ken je de naam van de auteur? Wat zegt die je?
- Wat valt je op? Is er een duidelijk verschil tussen de twee heren?
- Waaraan zie je het verschil? Andere kleding, de ene zit op een paard en de andere op een ezel...

Bespreek ook kort met de leerlingen de titel:

- Wat wil de titel *De heldendaden van Don Quichot* volgens jou zeggen?
- Van waar komt het woord 'don'? Uit welke taal komt het woord 'don'? Uit het Spaans.
- Wat wil dat zeggen? Heer.

Misschien zijn er kinderen in de klas die wel enkele woorden Spaans kennen. Dit kan een leuk moment zijn om de leerlingen eens enkele basiswoordjes te laten leren door hun klasgenootje.

Natuurlijk kan je ook zelf enkele woorden leren zoals:

· Buenos dias	Goedendag
· Ola	Dag!
· Hasta la vista	Tot gauw!
· Senor en senorita	Meneer en mevrouw
· Chico en chica	Jongen en meisje

DON QUICHOT IN DE TELETIJDSMACHINE

Je leest het fragment op p.11 - 17 voor.

Klasgesprek:

- Wanneer speelt het verhaal zich af?
- Waar zouden we dit op een tijdsbalk plaatsen? In welke periode?
- Waarom denk je dat het verhaal zich in die periode afspeelt?
- Hoe kwam hij aan zijn naam Don Quichot de La Mancha? Don Quichot was zijn familienaam en La Mancha zijn geboortestreek.

Bekijk eventueel op een landkaart nog eens waar Spanje en België liggen.

- Wat droegen ridders vroeger en hoe verplaatsten die zich? Een harnas voorzien van zwaard en schild en hij reed op een paard.
- Wat deden ridders?
- Wie werd er ridder?
- Hoe zag Don Quichot er uit? Hij droeg een verroeste wapenuitrusting die hij met een borstel had proper geschuurd. Zijn zwaard zat onder de blutsen en kerven en zijn vizier maakte hij uit een stukje karton met een koordje.

Bekijk met de leerlingen prenten van ridders in geschiedkundige boeken Die vind je vast in de bibliotheek.

- Komt de beschrijving van Don Quichot overeen met de ridders die je daarin ziet?
- Waarin zit het verschil? Don Quichot kent een groot aantal riddersverhalen uit de middeleeuwen en late middeleeuwen. Hij heeft die grondig gelezen en beschouwt zichzelf als een ridder die zelf een gelijkaardig verhaal beleeft. Wat hij draagt zijn de rekwisieten uit een andere tijd.
- Hoe zou een ridder er vandaag uitzien?
- Welke kleding zou hij dragen? Wat zou hij zeker met zich meedragen?

- Welke wapens zou een ridder vandaag gebruiken?
- Hoe zou jij eruit zien mocht je nu een ridder zijn?

Zelf Don Quichot worden

Zet de leerlingen per twee en geef ieder groepje een rol behangpapier. De bedoeling is dat alle leerlingen een omtrek van zichzelf maken op de rol behangpapier. De ene leerling ligt op het papier en de andere gaat met een stift er rondom heen om de omtrek duidelijk te maken. Geef vervolgens de leerlingen de opdracht om zich om te toveren tot een moderne Don Quichot. Hiervoor kunnen ze het best verf gebruiken en een grote, ruwe borstel.

Wanneer de leerlingen klaar zijn, zoeken ze voor zichzelf een riddersnaam en noteren vooraf gegaan door het voorvoegsel Don of Donna bij hun moderne ridder. De extra dimensie voor deze opdracht kan zijn om stoffen te gebruiken en zo de figuur in te kleden.

In de voetsporen van...

Je kunt ook gebruik maken van het idee dat Don Quichot zich een middeleeuwse ridder waant. Doordat hij zoveel ridderverhalen las en daar zo in opging kent hij uiteindelijk het onderscheid tussen werkelijkheid en verhaal niet meer. Hij handelt in een werkelijkheid die niet bestaat maar literatuur is. Hij herleeft een literaire droomwereld.

Vraag de kinderen na te denken hun lievelingspersonage uit een boek. Leg hierbij geen beperkingen op. Figuren uit een stripverhaal zijn vaak drempelverlagend. Ze zoeken zoveel mogelijk informatie over hun figuur en komen, op een afgesproken tijdstip, verkleed als hun figuur naar de klas. Daar stellen ze zich op als in een wassenbeeldenmuseum. Nodig andere klassen uit om het museum te bezoeken. Vooraf legt elke figuur een blad met daarop zijn figuurlijke naam aan de ingang van het museum. De bezoekers proberen de naam bij de juiste figuur te leggen.

Als bezoekers de standbeelden zacht aanraken kunnen ze spreken. Ze zeggen de bezoekers dan wie ze zijn en vertellen één van hun meest heldhaftige, avontuurlijke of romantische avonturen. Op dat moment zijn de standbeelden hoofdpersonage in hun eigen verhaal.

INTERVIEW MET DON QUICHOT

Je leest het fragment op p.38 - 41 tot aan de tweede alinea voor aan de kinderen.

Bespreek kort met de leerlingen hoe een interview is opgesteld: steeds vraag - antwoord. Geef de leerlingen de opdracht om een interview af te nemen met Don Quichot of met zijn helper Sancho vlak nadat hij een aanval heeft gedaan op de windmolens. Probeer te achterhalen waarom hij dat gedaan heeft? Hoe voelt hij zich nu?

De leerlingen gaan per twee aan het werk. Ze noteren de vragen en bondig de antwoorden en oefenen op het voorbrengen voor de klas. Na de inoefentijd brengt ieder groepje zijn interview voor de klas.

IK ZIE, IK ZIE WAT JIJ NIET ZIET

Zet de leerlingen in een kring en herhaal nog even de typische eigenschappen van Don Quichot.

- Hij is een dolende ridder.
- Hij denkt steeds het kwade of onrecht te zien en gaat dit dan te lijf.
- Hij strijdt voor de eer van zijn grote liefde.
- Zijn helper Sancho moet hem steeds proberen in te binden.

Je laat nu een prent uit het boek zien en probeert met de kinderen na te denken en te ontcijferen wat Don Quichot zou zijn.

- Wat zou het zijn?
- Wat denkt Don Quichot te zien?
- Wat gaat hij doen?
- Hoe gaat hij het doen?
- Wat gaat het resultaat van zijn daden zijn?

Het is ook wel even leuk om stil te staan bij de tekeningen en die kort te bespreken.

- Vind je ze leuk getekend?
- Wat vind je mooi?
- Wat vind je minder mooi?

Leuke prenten om te gebruiken zijn p.84 - 85, p.98 - 99, p.103.

De kinderen hebben na deze activiteiten vast voldoende info verzameld om de codevragen te kunnen beantwoorden. Als geheugensteuntje: dat zijn de naam van Quichotes geliefde en zijn paard. In de inleiding op deze suggesties vind je de context terug.

Terug naar Hamelen

Bill Richardson, Mark Janssen (ill.)

Clavis, 2005.

Principe 1: Wie woorden zaait

Principe 2: Boekrijk

Principe 6: De taalspeeltuin

Principe 7: De boekenbabbel

Principe 8: Leesbevordering, geen tijdverlies

Principe 9: Van lezen ga je doen

EINDTERMEN

De leerlingen kunnen voor een gekend persoon een verslag schrijven van een verhaal, een gebeurtenis, een informatieve tekst. (Nederlands - Schrijven 4.4)

De leerlingen kunnen schriftelijk antwoorden op vragen over verwerkte inhoud. (Nederlands - Schrijven 4.6)

De leerlingen kunnen bij een behandeld onderwerp vragen stellen die begrepen en beantwoord kunnen worden door leeftijdsgenoten. (Nederlands - Spreken 2.7)

De leerlingen kunnen het gepaste taalregister hanteren als ze van een behandeld onderwerp een verbale interpretatie brengen, die begrepen wordt door leeftijdsgenoten. (Nederlands - Spreken 2.6)

De leerlingen drukken in niet-conflictgebonden situaties, eigen indrukken, gevoelens, verlangens, gedachten en waarderingen spontaan uit. (Wereldoriëntatie - Mens 3.1)

De leerlingen kunnen tactiele, visuele impressies, ervaringen, gevoelens en fantasieën op een beeldende manier weergeven. (Muzische Vorming - Beeld 1.6)

De leerlingen kunnen ervaringen, gevoelens, ideeën, fantasieën uiten in een spel. (Muzische Vorming - Drama 3.5)

De leerlingen kunnen vertrouwen op hun eigen expressiemogelijkheden en durven hun creatieve

uitingen tonen. (Muzische Vorming – Attitudes 6.4)

De leerlingen kunnen samenwerken met anderen zonder onderscheid van sociale achtergrond, geslacht of etnische origine. (Sociale vaardigheden – Samenwerking 3)

De leerlingen kunnen bij groepstaken leiding geven en onder leiding van een medeleerling meewerken. (Leergebied overschrijdende eindtermen – Sociale vaardigheden 1.5)

OVER DE AUTEUR

Bill Richardson (1955, Canada) was als kind al gek op lezen. Avonturenboeken, maar ook mysterieuzere boeken zoals *Alice in Wonderland* prikkelden zijn fantasie. Het was dan ook niet meer dan normaal dat hij aan de universiteit bibliotheekwetenschappen ging studeren. Hij was zo gepassioneerd door kinderboeken en -verhalen dat hij na zijn studies zes jaar werkte in een kinderbibliotheek. In 2000 publiceerde hij zijn eerste kinderboek: *Terug naar Hamelen*. Dit boek werd direct een groot succes en hij won er meerdere prijzen mee. Tegenwoordig maakt hij vooral prentenboeken.

OVER DE ILLUSTRATOR

De Nederlandse illustrator Mark Janssen werd geboren in 1974 in Eijsden. Na zijn studies beeldende kunsten aan de academie in Maastricht begon hij als freelance illustrator. Zijn werk omvat zowel kinderboeken als kranten en tijdschriften. Hij houdt van de afwisseling tussen illustraties maken voor uiteenlopende leeftijden, want beide vragen een andere stijl en benadering. Ook de technieken die Mark toepast variëren van aquarel tot een mix van collages en acrylverf.

OVER HET BOEK

Waar het verhaal van de rattenvanger van Hamelen stopte, begint het hier. De rattenvanger die de kinderen van Hamelen meelokte met zijn fluit, vergat twee kinderen in het dorp. Eén daarvan, Penelope, is nu 101 jaar geworden en voelt haar einde naderen. Ze vertelt welke avonturen ze meemaakte nadat alle kinderen verdwenen waren en ze lost ook de twee grootste vragen op: Waar zijn kinderen van Hamelen naartoe? En komen ze ooit nog terug?

MATERIAAL

Voor activiteit 1: Terug naar Hamelen?

- inleiding in het boek

Voor activiteit 3: Trolavianen ontwerpen

- fragment p.115 (paragraaf 3) tot p.116 (3e paragraaf) per duo
- een fluo per duo
- tekenpapier en potloden, stiften

Voor activiteit 4: Een droomdier

- p.163 (*In het bos was een mooi voetpad...*) tot p.165 (tot de laatste paragraaf)
- prenten van dieren
- A4 tekenpapier
- schaar en stiften

AAN DE SLAG

Terug naar Hamelen?

Sta als leerkracht stil bij de titel van het boek.

- Als ik Hamelen zeg, waaraan denken jullie dan? Aan het sprookje van de rattenvanger.

- Waar zou Hamelen zijn?
- Wat is er juist gebeurd in Hamelen?

Reconstrueer met de leerlingen het sprookje van de rattenvanger. Toon vervolgens het boek en sta even stil bij de titel:

- Waarom staat er *terug* naar Hamelen?
- Wat zou er intussen in Hamelen gebeurd zijn?

Schrijf deze vraag op het bord en geef de leerlingen de opdracht om per twee over deze vraag na te denken en een antwoord te zoeken. Dit antwoord mogen ze in kernwoorden op een blaadje noteren. Na een tijdje stel de vraag klassikaal. De leerlingen formuleren nu aan de hand van hun kernwoorden hun antwoord op de vraag.

Als afsluiting van de eerste activiteit lees je de inleiding van het boek.

FILOSOFEREN: DROMEN?

Zet de leerlingen in een kring. Je vertelt de volgende inleiding, die kort het eerste gedeelte van het boek omvat:

Het boek draait rond Penelope, een dame van 101 jaar. Niet alleen haar leeftijd maakt haar bijzonder, Penelope is ook doof en dat heeft haar gered toen ze 11 jaar werd. Als kind woont Penelope samen met haar vader, moeder, zus Sofie en hun leerjongen Allewijn in Hamelen. Hamelen is geen gewone stad, ze is niet zoals Brugge bekend om haar kant, of zoals Brussel om Manneke Pis. Neen, Hamelen is de stad van de ratten. De stad wordt overwoekerd door de ratten. Overal waar je kijkt, kruipen enge, vieze ratten rond. De mensen beseffen dat ze iets moeten doen, want anders zullen de mensen verdreven worden door deze beesten. Gelukkig is er de rattenvanger. Een man gekleed helemaal in het zwart, met een zeer speciale hoed op, die met behulp van zijn fluit de ratten weglukt. Wanneer hij de fluit aan zijn mond zet, en begint te spelen rennen alle ratten achter hem aan en verdwijnen ze zo uit de stad. De mensen zijn echter niet eerlijk met de rattenvanger en uit gierigheid weigeren ze hem te betalen. De razende rattenvanger besluit wraak te nemen. In de nacht dat Penelope 11 jaar wordt, lokt hij alle kinderen de stad uit. Alleen Penelope, die plots doof is geworden, blijft samen met de blinde Allowee achter, die net daarom de kinderen niet kon volgen. Zowel haar doofheid, als haar verdriet om het verdwijnen van haar vriendjes, maken Penelope heel droevig. Maar snel blijkt dat het misschien niet allemaal zo toevallig is. De tovenaars die aan de rand van de stad woont, weet een manier om alle kinderen te bevrijden en daarvoor heeft hij de hulp van Penelope nodig. Zij blijkt over de gave te beschikken van het diepe dromen. In haar dromen maakt ze avonturen mee, waarvan ze bij het ontwaken niet meer weet of ze al dan niet echt gebeurd zijn, en wat ze juist beleefd heeft. Wanneer Cuthbert, de tovenaars, Penelope in diepe slaap brengt, is ze klaar voor het grote avontuur dat haar te wachten staat en de vraag: zal ze de kinderen van Hamelen terug naar huis kunnen brengen?

Vraag aan de kinderen of zij ook ooit dromen?

- Droom je vaak?
- Wat droom je dan?
- Wat is je mooiste droom die jij je kunt herinneren?
- Wat is je engste droom die jij je kunt herinneren?
- Waarom denk je dat je droomt?

- Hebben dromen een nut? Welk dan?
- Wat als je nooit meer zou kunnen dromen? Hoe zou jij je dan voelen?
- Hoe zou jij je voelen als je weet dat je dromen zo belangrijk voor een stad kunnen zijn?

TROLAVIANEN ONTWERPEN

Je geeft iedere leerling per twee het fragment op p.115 (3^e paragraaf) tot p.116 (3^e paragraaf) en een fluostift. Geef ze de opdracht om aan te duiden hoe een Trolaviaan er uit ziet en wat er typisch aan is. Trolavianen zijn niet bestaande dieren, droomfiguren. Geef iedere leerling een A4 en vraag hen aan de hand van de beschrijving in het boek een Trolaviaan te tekenen. De eindresultaten hang je allemaal samen en bespreek je kort met de leerlingen. Een variant op deze opdracht kan bestaan uit de volgende opdracht.

EEN DROOMDIER

Je leest volgend fragment op p.163 (*In het bos was een mooi voetpad...*) tot p.165, tot de laatste paragraaf. Zorg voor de volgende opdracht dat de leerlingen tijdschriften en boeken met dierenprenten bij de hand hebben waarin ze mogen knippen.

Klasgesprek

- Hoe zien jullie een draak? Klopt de beschrijving in het boek met hoe jij over een draak denkt?
- Wat kan typisch zijn voor draken? Wat juist niet?
- Wat kan die wel en niet?
- Waar komen draken in voor (legendes, sprookjes, dromen...) Probeer hier te koppelen naar dromen.

Geef iedere leerling de opdracht op een A4 een droomdier te ontwerpen door stukken van dieren uit te knippen en aan elkaar te plakken. Wanneer ze daarmee klaar zijn, zoeken ze nog een originele naam voor hun creatie op basis van uiterlijke kenmerken of op basis van de gebruikte dieren en schrijven ze die aan de achterkant.

Als alle leerlingen klaar zijn, komen ze hun dieren klassikaal voorstellen. Laat eerst de andere kinderen een naam te laten zoeken en verklaren. Als laatste stap laat je de leerling vertellen hoe zijn of haar dier heet. Als de dieren voorgesteld zijn, hang je deze samen onder de noemer droomdieren.

DRAMA: TROLAVIAAN OF DRAAK?

Laat de kinderen door elkaar plaats nemen in de klas. Je laat hen eerst rustig wennen aan de opdracht door te starten met korte gemakkelijke opdrachten zoals:

- Wandel blij, droevig, zenuwachtig, gestresseerd...
- Ga eens opgewekt winkelen.
- Hoe loop je moe in de rij?
- Marcheer boos.

Maak vervolgens de overstap naar het boek en de personages in het boek:

- Hoe wandelt een Trolaviaan?

Koppel eventueel terug naar fragment p.115 (3^e paragraaf) tot p.116 (3^e paragraaf)

- Hoe eet en slaapt een Trolaviaan?
- Wees een blij, zenuwachtige, boze, grappige Trolaviaan...
- Hoe wandelt, eet en slaapt een draak?
- Wees eens een blij, droevige, zenuwachtige, boze, grappige... draak.

Als leerkracht kun je zelf zien of je leerlingen hun werk willen tonen. Vaak als enkele het voorbeeld hebben gegeven, durven de anderen ook. Probeer ze toch zover te krijgen.

Miljoenen

Frank Cottrell Boyce, Esther Ottens (vert.)
Van Goor, 2004.

Principe 1: Wie woorden zaait

Principe 4: Leesland is geen eiland

Principe 7: De boekenbabbel

Principe 8: Leesbevordering, geen tijdverlies

Principe 9: Van lezen ga je doen

EINDTERMEN

De leerlingen kunnen voor een gekend persoon een verslag schrijven van een verhaal, een gebeurtenis, een informatieve tekst. (Nederlands - Schrijven 4.4)

De leerlingen drukken in niet-conflictgebonden situaties, eigen indrukken, gevoelens, verlangens, gedachten en waarderingen spontaan uit. (Wereldoriëntatie - Mens 3.1)

De leerlingen kunnen tactiele, visuele impressies, ervaringen, gevoelens en fantasieën op een beeldende manier weergeven. (Muzische Vorming - Beeld 1.6)

De leerlingen kunnen ervaringen, gevoelens, ideeën, fantasieën uiten in een spel. (Muzische Vorming - Drama 3.5)

De leerlingen kunnen verschillende verbale en non - verbale spelvormen gebruiken. (Muzische Vorming - Drama 3.6)

De leerlingen kunnen vertrouwen op hun eigen expressiemogelijkheden en durven hun creatieve uitingen tonen. (Muzische Vorming - Attitudes 6.4)

OVER DE AUTEUR

Frank Cottrell Boyce (1962, Groot-Brittannië) begon zijn loopbaan als scriptschrijver. Zo schreef hij voor films als *Hilary and Jackie* en *Welcome to Sarajevo*. In 2004 nam zijn carrière een nieuwe wending en met *Miljoenen* publiceerde hij zijn eerste kinderboek.

OVER HET BOEK

Damian en zijn broer vinden op een dag één miljoen. Het enige probleem is dat het Britse ponden zijn die binnen enkele dagen waardeloos worden omdat de omzetting naar de euro eraan komt. Gaan ze er luxeproducten mee kopen of gaan ze de armoede in Afrika bestrijden? Voeg daarbij nog een paar gangsters die achter het geld aanzitten en de broertjes ontdekken dat het niet altijd makkelijk is om rijk te zijn.

MATERIAAL

Voor bespreking kaft

- het boek of een duidelijke kopie van de kaft

Voor activiteit 2: ontwerpen bankbiljet

- voorbeelden van bankbiljetten
- papier in verschillende groottes en maten, maar wel trouw aan de afmetingen van eurobiljetten
- fragment p.18 - 20

Voor activiteit 3: een cel bouwen

- een schoendoos
- tijdschriften
- kosteloos materiaal
- fragment p.21 - 24 (tot de laatste paragraaf)
- stevige lijm of dubbelzijdige plakband

Voor activiteit 4: een brief van een heilige

- fragment p.9 - 11
- schrijfpapier

Voor activiteit 5 : Rad van fortuin

- een rad van fortuin
- prenten van verschillende categorieën (eten, luxeproducten, reizen en bekende personen...)

AAN DE SLAG

BESPREKING KAFT

Bij het openen van het flapje op de schatkaart maken de leerlingen kennis met de kaft en de titel van het boek. Bespreek kort met de leerlingen de kaft en de titel van het boek.

- Als je naar de kaft van het boek kijkt waarover denk je dan dat het boek gaat?
- Wat straalt de tekening uit? Wat vind je van de tekening?
- Als je de titel leest, waarover denk je dan dat het boek gaat?
- Welke link leg je tussen de tekening op de kaft en titel? Welk verband is er?

EEN BANKBILJET ONTWERPEN

Allereerst voer je met de leerlingen een gesprek over bankbiljetten. Herinneren zij zich de omzetting naar de euro nog? Zijn ze er zich ook van bewust dat het Verenigd Koninkrijk een van de landen is die niet mee is omgeschakeld? Hoe verklaar je dan dat dit in het boek wel vermeld staat? Zorg dat je voor de leerlingen een biljet hebt of een overzicht van de eurobiljetten die in omloop zijn.

- Welke bankbiljetten ken je?
- Welke verschillen zie je tussen de biljetten?
  - verschillende grootte
  - verschillende kleuren
  - andere tekeningen
- Wat staat er allemaal op een bankbiljet?
  - de waarde in cijfers aan beide kanten
  - een serienummer
  - een bekende monument
  - het land van waar het afkomstig is
  - een handtekening
  - de vermelding ECB
  - watermerk
  - voelbaar reliëf voor blinden

Bied het fragment op p.18 - 20 aan. Je geeft iedere leerlingen nu een tekenblaadje dat dezelfde grootte heeft als een gekozen biljet. De leerlingen krijgen de opdracht om nu zelf dat biljet te 'herontwerpen' maar dat alles wat erop moet staan, ook op hun biljet moet staan en dat ze typische kleurpatronen wel moeten gebruiken. Wanneer de leerlingen klaar zijn, hang je het biljet aan het bord. Als alle biljetten klaar zijn, reken je samen met de leerlingen uit hoeveel geldwaarde eraan het bord hangt.

EEN CEL BOUWEN

Bied het fragment op p.21 - 24 tot de laatste paragraaf aan.

Klasgesprek

- Wat is een cel in het boek?
- Hoe kennen wij het woord cel nog?
- Wat zou de link zijn tussen het woord cel uit het boek en de woord cel dat wij kennen uit de gevangnissen?
- Waarom zouden gelovigen zich soms afzonderen in een cel?
- Welke link zou je maken tussen die afzondering (bezinning) en het geloof?
- In welke godsdiensten wordt dit toegepast? Katholicisme, Islam, Boeddhisten...
- Gelovigen trekken zich soms terug in een cel om na te denken over hun geloof en hoe zij hiermee omgaan. Waarover zou iemand nog meer kunnen nadenken?
- Zijn er momenten waarop je zelf graag in een soort cel zou zitten om dieper over iets na te denken?
- Als jij nu voor jezelf een cel zou moeten maken waar je tot rust zou kunnen komen of waar je goed zou kunnen nadenken. Wat zou daar dan allemaal aanwezig moeten zijn?
- Wat zou er zeker niet mogen zijn?
- Welke kleuren zou je gebruiken? Waarom?

Voor de volgende opdracht heb je voor ieder kind een doos of een schoendoos nodig. Je geeft de kinderen de opdracht om die doos zo te gaan aankleden dat het voor hen een ruimte wordt waar ze zich goed zouden voelen en waar ze eventueel een tijdje zich zouden willen terugtrekken om na te denken over hun leven.

De kinderen kunnen voor het aankleden van de doos ze zelf beschilderen, maar je kunt ze ook laten bladeren in catalogussen om meubels enz. te zoeken, of je kunt ze laten werken met kosteloos materiaal waaruit ze meubels of versieringen kunnen maken, zodat ze een driedimensionele voorstelling bekomen.

Let er wel op dat de leerlingen het deksel niet gebruiken in hun opstelling, want om de dozen open te presenteren, moet dit eraf. Wanneer de leerlingen klaar zijn, komen ze hun cel aan de andere kinderen presenteren en verwoorden waarom ze die zo gemaakt hebben. Als alle cellen af zijn, kleef je alle dozen met behulp van een dubbelzijdige plakbank of krachtige lijm aan elkaar en maak je zo een celgebouw van de klas.

EEN BRIEF VAN EEN HEILIGE

Lees het fragment op p.9 - 11 aan de hele klas voor.

Je geeft de leerlingen de opdracht om vanuit de naam van Sint-Rochus of Catharina van Alexandrië een brief te schrijven naar een familielid of vriendin van hen waarin ze vertellen over hun avonturen en wat er zoal gebeurt in hun leven.

De bedoeling is dat de leerlingen een korte brief schrijven op basis van de voorgelezen fragmenten. Als ze dit moeilijk vinden, kun je nogmaals het fragment aanbieden en/of het gekopieerd aan het bord hangen. Wanneer de leerlingen klaar zijn, mogen ze hun brief komen voorlezen. Rondom het cellencomplex, eerder gebouwd, worden de brieven van de heiligen verzameld.

RAD VAN FORTUIN

Bied het fragment op p.52 (3e paragraaf) tot p.53 aan, én p.63.

De leerlingen mogen nu fictief geld uitgeven. Aan het bord hangt een groot Rad van fortuin. Zorg ervoor dat de bedragen heel verschillend zijn en dat er paar echte toppers tussenzitten. Je duidt een leerling aan die aan het rad komt draaien. Wanneer het rad stopt, mag die leerling dat geld gebruiken om iets te kopen in de winkel: hij kiest uit een van de producten die je eerst ophing. Verzamel die producten op in collages: Let er wel op dat je de prenten straks nog moet los kunnen maken. Dus je winkel ziet er als volgt uit:

Collage 1: etenswaren (van brood, spaghetti tot kreeft en kaviaar)

Collage 2: luxeproducten (van parfum tot diamanten)

Collage 3: reizen (een weekend centerparcs of een vlucht rond de wereld in een privé-jet)

Collage 4: mensen (een avondje stappen met een beroemdheid, een etentje met daklozen in pizzahut)

De leerling die een bedrag gewonnen heeft, mag dit dus vrij opkopen in een categorie naar keuze. De leerling mag zijn geld opkopen of ook sparen. Terwijl de leerling aan het kiezen is, kan een tweede leerling al aan het rad komen draaien. Wanneer de leerling een keuze heeft gemaakt door de prenten van het bord af te nemen, stelt hij zijn producten voor aan de klas en verantwoordt hij zijn keuze.

Het zou misschien ook mooi zijn om de kinderen zelf het rad te laten opbouwen. Hierbij kun je aandacht schenken aan verschillende soorten prijzen en het belang dat we hechten aan het 'materiële'. Je zou kunnen vertrekken van de begingedachte: luxeproducten aanschaffen of de armoede in Afrika oplossen?

De reisgenoten

Bert Kouwenberg

Dauidsfonds, 2005.

Principe 1: Wie woorden zaait

Principe 2: Boekrijk

Principe 4: Leesland is geen eiland

Principe 8: Leesbevordering, geen tijdverlies

EINDTERMEN

De leerlingen drukken in niet-conflictgebonden situaties, eigen indrukken, gevoelens, verlangens, gedachten en waarderingen spontaan uit. (Wereldoriëntatie - Mens 3.1)

De leerlingen kunnen tactiele, visuele impressies, ervaringen, gevoelens en fantasieën op een beeldende manier weergeven. (Muzische Vorming - Beeld 1.6)

De leerlingen kunnen ervaringen, gevoelens, ideeën, fantasieën uiten in een spel (Muzische Vorming - Drama 3.5)

De leerlingen kunnen vertrouwen op hun eigen expressiemogelijkheden en durven hun creatieve uitingen tonen. (Muzische Vorming – Attitudes 6.4)

De leerlingen kunnen samenwerken met anderen zonder onderscheid van sociale achtergrond, geslacht of etnische origine. (Sociale Vaardigheden – Samenwerking 3)

De leerlingen kunnen bij groepstaken leiding geven en onder leiding van een medeleerling meewerken. (Leergebied Overschrijdende Eindtermen – Sociale vaardigheden 1.5)

De leerlingen kunnen hun teksten verzorgen en rekening houden met handschrift en lay-out. (Nederlands – Schrijven 4.7)

OVER DE AUTEUR

De Nederlandse auteur Bert Kouwenberg werd geboren op 20 augustus 1947 in Den Haag. Als je weet dat zijn favoriete hobby's reizen zijn, en alles over Italië te weten komen, dan verwondert het je zeker niet dat hij dit boek over een Italiaanse reisgenoot geschreven heeft.

OVER HET BOEK

Giai heeft altijd bij Arturo, Bianca en hun vijf kinderen gewoond in de herberg Het Huis van de Lente. Hij weet dat ze niet zijn echte ouders zijn. Gaia's leven neemt een plotse wending wanneer Javidan – of de Kraaienman – hun herberg betreedt en geld biedt voor een reisgenoot. Die reisgenoot wordt Giai. Zich niet bewust van de avonturen die hem te wachten staan, vertrekt hij met de obscure man mee naar het zuiden.

MATERIAAL

Voor activiteit 2: ontwerpen totemnamen

- A3 papier voorzien van een koordje om het rond de nek op de rug te hangen
- een stiftpen voor iedere leerling
- een klasfoto

Voor activiteit 3: ontwerpen Javidan en Giai

- fragment p.17 *De gast zat aan [...]* tot en met p.21
- dubbelgeplooid A4 tekenpapier
- zwarte stiften of fineliners

Voor activiteit 4: ontwerpen titel

- kopie van de reisweg (Zie achteraan in het boek.)
- voorbeelden van sierletters of miniaturen
- kalligrafiepen

Voor activiteit 5: afwerken kaft

- fragment p.59 – 62

AAN DE SLAG

REISSPELLETJE

A. Spelletje: *Ik ga op reis en neem mee (voorwerpen)*

Als instap op het boek speel je kort met de leerlingen het spelletje 'Ik ga op reis en neem mee...'.

B. Spelletje : *Ik ga op reis en neem mee (personen)*

Net hetzelfde zoals het vorige spelletje, alleen mogen de kinderen nu alleen personen meenemen.

TOTEMNAMEN ONTWERPEN

Bied het fragment p.9 - 11 (tot en met de 3^e paragraaf) aan. Houd een klasgesprek:

- Wie heeft er een totemnaam?
- Wat zijn totemnamen?
- Waar gebruiken ze die nu nog? (Scouts, Indianen)
- Waarop worden die gebaseerd? (Op een goede eigenschap zoals dapper zijn, aangevuld met een passende eigenschap van een dier)

Je geeft de leerlingen de opdracht om eens rond te kijken en goed na te denken over wat van iedere klasgenoot een goede eigenschap is.

Je hebt voor ieder kind een stiften en een A3 papier met een koordje voorzien, waarmee je het papier rond je nek op je rug kunt hangen. Schrijf ook al op voorhand aan de binnenkant de naam van de leerling op het papier.

Iedere leerling hangt een papier rond zijn nek, ieder gaat willekeurig door elkaar staan. Wanneer je in je handen klapt, gaan de leerlingen door elkaar wandelen. Sla je op de trommel, dan stoppen de leerlingen en schrijven ze bij de leerling die het dichtst bij hen staat een totemnaam op het rugblad: alleen een positieve eigenschap of de combinatie van een positieve eigenschap en een dier. En omgekeerd. Natuurlijk mogen ze maar één keer bij een bepaalde leerling gaan staan. Maak duidelijk dat schelden niet mag, en dat ze bij elkaar een goede eigenschap noemen.

Wanneer alle leerlingen aan de beurt zijn geweest, doen ze allemaal hun rugblad af en krijgen ze rustig de tijd om zelf te lezen wat anderen over hen geschreven hebben.

Vervolgens verzamel je de rugplakaten en lees je er willekeurig een paar voor. De klas probeert de raden over wie het gaat. Na het juist raden, worden de eigenschappen kort met de leerling over wie het ging besproken.

- Ben je het ermee eens? Waarom?
- Was er een vermelde eigenschap waarvan je schrok?
- Wat was het leukste compliment? Waarom?

Nadien hang je alle rugplaten rond een klasfoto op. Zo worden de goede eigenschappen of karaktertrekken van de klas nog gedurende lange tijd in de kijker gezet.

JAVIDAN EN GIAI ONTWERPEN

Eerst bied je het fragment op p.17 *De gast zat aan* [...] tot en met p.21 aan.

De leerlingen hebben nu al een beschrijving gehad van Gai, maar na het vorige fragment ook van Javidan. Geef iedere leerling een A4 en laat hen dit dubbelplooiën in de lengte. Op de linkerkant laat je hen met een zwarte fineliner een schets maken van Javidan. Als ondersteuning kun je hen nogmaals het fragment p.17 aanbieden. Maak duidelijk op dat het slechts een schets moet zijn op basis van de beschrijving. Op de rechterkant van het papier laat je hen een tekening maken van Gai. Hier kun je ook als ondersteuning nogmaals het fragment p.9 aanbieden.

TITEL ONTWERPEN

Hang aan het bord een kopie van de reisweg van Gai op, die staat voor- en achteraan in het boek. Bespreek kort met de leerlingen de reisweg :

- Heb je een idee in welk Europees land dit boek zich afspeelt? Italië. Tips kunnen zijn: de vorm, de ligging van de bergen, de windroos onderaan, de naam van de steden...
- Waar start Giai? Langs waar brengt zijn reis hem?
- Wie is er al eens in één van die plaatsen geweest?
- Waar houden hij en Javidan hun eerste stop? In de Abdij van Staffarda.

Je hangt nu aan het bord enkele voorbeelden van letters in een sierschrift. Die kun je maken met de lettertypen in MS Word. Bespreek even met de leerlingen het verband tussen monniken en miniaturgeschriften. Je kunt ook echt terugkoppelen naar voorbeelden van typische middeleeuwse boeken voorzien van miniaturen. Let er duidelijk op dat de leerlingen weten dat het een sierlijk schrift was!

Bespreek kort waar je op moet letten als je ergens een titel plaatst:

- Op een juiste plaats op de voorkant, zodanig dat hij opvalt
- Een goede grote van letters
- Duidelijk leesbaar

Voorzie nu enkele kalligrafiepen, tekenpen en Indische inkt en geef de leerlingen de opdracht om op hun rechterflap, bij de tekening van Giai die ze al maakten, de titel op een sierlijke wijze te schrijven.

KAFT AFWERKEN

Bied het op fragment p.59 - 62 aan.

Je leest de kinderen het fragment voor en vraagt hen vervolgens een schets te maken van Firenze met een zwarte fineliner op de linkerkant van hun A4-blad, waar Javidan al getekend staat. Dit doen ze op basis van wat je net gelezen hebt.

BOEK PRESENTEREN

Je verzamelt alle A4-tekeningen en hangt ze op het bord. Je bespreekt kort met de leerlingen de resultaten en de verschillen:

- Waarom heb je dit zo getekend?
- Waar valt je oog op?
- Wat vond je belangrijk in dit fragment?

Tot slot presenteer je de kinderen het origineel van het boek en vergelijk je het met hun resultaten. Sta ook even stil bij deze vragen:

- Hoe denk je dat het verhaal verder gaat gaan?
- Waar en hoe gaat het eindigen? Maak hier de koppeling naar het plan van de vorige activiteit.

Menseneters, koninklijke tijgers en heilige haaien

Jet Bakels, Anne-Marie Boer

Leopold, 2005.

Principe 1: Wie woorden zaait

Principe 5: Voor elk kind is er wat te lezen

Principe 7: De boekenbabbel

Principe 8: Leesbevordering, geen tijdverlies

Principe 9: Van lezen ga je doen

EINDTERMEN

De leerlingen kunnen de informatie achterhalen in voor hen bestemde instructies van gevarieerde aard. (Nederlands - Lezen 3.1)

De leerlingen kunnen voor een gekend persoon een verslag schrijven van een verhaal, een gebeurtenis, een informatieve tekst. (Nederlands - Lezen 4.4)

De leerlingen drukken in niet-conflictgebonden situaties, eigen indrukken, gevoelens, verlangens, gedachten en waarderingen spontaan uit. (Wereldoriëntatie - Mens 3.1)

De leerlingen kunnen tactiele, visuele impressies, ervaringen, gevoelens en fantasieën op een beeldende manier weergeven. (Muzische Vorming - Beeld 1.6)

De leerlingen kunnen ervaringen, gevoelens, ideeën, fantasieën uiten in een spel. (Muzische Vorming - drama 3.5)

De leerlingen kunnen vertrouwen op hun eigen expressiemogelijkheden en durven hun creatieve uitingen tonen. (Muzische Vorming - Attitudes 6.4)

De leerlingen kunnen samenwerken met anderen zonder onderscheid van sociale achtergrond, geslacht of etnische origine. (Sociale Vaardigheden - Samenwerking 3)

De leerlingen kunnen bij groepstaken leiding geven en onder leiding van een medeleerling meewerken. (Leergebied Overschrijdende Eindtermen - Sociale vaardigheden 1.5)

De leerlingen kunnen hun teksten verzorgen en rekening houden met handschrift en lay-out. (Nederlands - Schrijven 4.7)

OVER DE AUTEURS

Jet Bakels is van opleiding een antropologe en werd vooral als schrijfster bekend door haar boeken over de tijger en de krokodil in Indonesië. Wat haar fascineert in haar onderzoekwerk rond wilde dieren is de relatie tussen het dier en de mens. Haar nieuwe ontdekkingen en onderzoeken vinden vaak hun weg naar het grote publiek dankzij publicaties in vaktijdschriften.

Anne-Marie Boer is net zoals Jet Bakels een culturele antropologe en werkt voor het natuurkundig museum Museon in Den Haag. Ze deed vooral onderzoek naar het gebruik van symbolen, religies en mythes in Sri Lanka en Indonesië. Vanuit die bevindingen organiseerde ze al meerdere tentoonstellingen en verzorgde ze lezingen en publicaties.

Begin 2005 stelde ze samen hun eerste boek voor over menseneters. Er werd direct een tentoonstelling aan gekoppeld en de reacties waren zo positief dat er zeker nog boeken zullen volgen.

OVER HET BOEK

We beschouwen ze dan wel als gevaarlijk, maar zijn ze dat ook in het echt? Welke verhalen doen de ronde over de krokodil, of de beer? En wat heeft die wolf nu weer met Roodkapje te maken? Waar en wanneer kun je wel eens het vieruurtje worden van een leeuw, tijger of luipaard? En hoe komt het dat mensen panische angsten hebben voor haaien? Dit boek vol weetjes, verhalen en mythen gidst je door een avontuurlijke dierenwereld.

MATERIAAL

- Voor activiteit 1: de wolf versus Roodkapje
- Oorspronkelijke sprookje van Roodkapje
- Boek p.9
- Schrijfpapier

Voor activiteit 2: mensenetersbord

- zelfgemaakt ganzenbord m.b.v.de opgave

Voor activiteit 3: het krokobord

- schrijfpapier
- A3-papier en stiften
- fragment p.29

Voor activiteit 4: het leeuwenjournaal

- fragment p.41 voor iedere leerling gekopieerd
- videocamera

AAN DE SLAG

DE WOLF VERSUS ROODKAPJE

Vraag de leerlingen om op zoek te gaan naar een bepaalde versie van *Roodkapje* en het sprookje te lezen. Lees zelf het originele sprookje voor – dat vind je op internet – en vergelijk in een aansluitend gesprek de verschillende versies. Laat de kinderen vertellen wat hen opvalt.

- Waarom zou men het einde van het sprookje veranderd hebben? Sprookjes waren oorspronkelijk niet bedoeld voor kinderen, maar het werd een verhaalvorm die snel kinderen bereikte. Om het liever te laten lijken, maakten men er een happy end van.
- Waarom zou het sprookje zoals wij het kennen, niet kunnen? Koppel nu naar het boek op p.9 en lees de inleiding op de wolven klassikaal voor.

Geef de leerlingen de opdracht om het sprookje te herschrijven, maar verteld door de wolf. Bespreek welke gevoelens die wolf kan hebben, maar geef de kinderen wel de tip dat ze eens goed mogen fantaseren en alle mogelijke gevoelens erbij mogen betrekken.

- Wat voor iemand is die wolf? Misschien is hij verlegen en stil? Heimelijk verliefd en jaloers? Bang maar stoer?

Wanneer de leerlingen klaar zijn, is het leuk om er een paar klassikaal te laten voorlezen. De andere kun je verzamelen in de schrijfhoek, daar kan iedereen ze altijd lezen.

Als afsluiter van deze activiteit kun je Roald Dahl 's bewerking van Roodkapje voorlezen. Die vind je in het geweldige *Roald Dahl's gruwelijke rijmen*. Roald Dahl, Quentin Blake (ill.). De Fontein, 2005.

MENSENETERSBORD

Een andere leuke werkvorm is ganzenbord spelen bij het boek. Hieronder vind je een vrije invulling voor de 63 vakjes van het ganzenbord op basis van het boek *Menseneters*. De cijfers die geen tekst gekregen hebben, zijn vrije vakjes en dienen om de pion erheen te kunnen plaatsen.

- 1.
2. Wolven zijn dankzij de wolvenwet beschermd. Je mag er dus geen vangen. Ga 4 plaatsen vooruit : P.15
- 3.
- 4.
5. Je wordt bespied door een krokodil. Maak je uit de voeten en ga 3 plaatsen vooruit: p.33.
- 6.
- 7.
- 8.
9. De witte haai is beschermd in Australië, zo voorkomt men uitsterven. Alleen voor bescherming van mensen worden ze soms gedood. Help hen bij het beschermen en ga 3 plaatsen vooruit: p.106.
- 10.
11. Tijgerbalsem komt helemaal niet van een tijger. Maar het geeft je via het woord tijger extra kracht. Ga 4 plaatsen vooruit : P.60 - 61
- 12.
- 13.
14. Je bent in een berenval gelopen en wordt nu terug naar het bos gebracht. Ga terug naar start: p.80.
- 15
16. Oorspronkelijk overleefde Roodkapje haar avontuur niet bij de wolf. Pas later maakte men het sprookje kindvriendelijker. De wolf ligt op de loer voor jou. Ga 3 plaatsen terug: p.9
- 17.
- 18.
19. Je wordt als krokodil geboren in een natuurreservaat. Hier ben je veilig voor jagers. Je hebt het hier zo goed dat je hier nog een ronde blijft: p.34.
- 20.
21. Het gevaarlijke luipaard van Rudraprayag valt je huis aan. Maak je uit de voeten en ga 3 plaatsen terug: p.91.
- 22.
- 23.
24. Het is lente en je komt een beer met haar jongen tegen. Maak je snel uit de voeten en ga 4 plaatsen terug: p.72.
- 25: Je droomt van weerwolven. Gelukkig bestaan die niet. Om uit je droom wakker te worden, ga je 3 plaatsen vooruit: p.18 - 20.
- 26.
- 27.
28. De luipaardmannen bespieden je vanuit de struiken. Maak je snel uit de voeten en ga 4 plaatsen vooruit: p.88.
29. Met tijgerstrepen op je t-shirt ben je onoverwinnelijk. Ga 10 plaatsen vooruit: p.50.
- 30.
31. Je gaat golfen in Florida. Pas nu maar goed op voor krokodillen die zich graag verstoppen in een poeltje. Ga snel 3 plaatsen vooruit: p.29
- 32.
33. Het luipaard stierf 25.000 jaar geleden uit in Europa. Ga 2 plaatsen terug in de tijd: p.90.
- 34.
- 35.
36. Je komt de gevaarlijkste tijger ter wereld uit Sunderbans tegen. Red jezelf en ga 4 plaatsen terug: p.54.
- 37.
- 38.
- 39.
40. Ga een dansbeer uit Oost-Europa bevrijden. Ga snel 5 plaatsen vooruit: p.74.
- 41.
42. De haai is een totemdier voor de inwoners van kleine eilandjes in de Grote Oceaan. Ze aanbidden de haai en je bent er even één. Zwem 2 plaatsen vooruit: p.96.
- 43.
- 44.
- 45.
- 46.
47. Het is nacht. Blijf nu nog een rondje in je tent, dan kom je zeker geen leeuw tegen in de bossen: p.40.
- 48.
49. Krokodillen worden vaak geschoten om van hun huid handtassen te maken. Maak je als krokodil snel uit de voeten en ga 3 plaatsen terug: p.25
- 50.
- 51.
52. Een gevaarlijke haai komt je aanvallen. Hou je heel stil. Sla één beurt over: p.100.
- 53.
- 54.
55. Gevaar! Doe je glimmende horloge uit wanneer je in het water gaat, want anders ziet een haai je meteen. Ga 4 plaatsen terug: p.100.
- 56.
57. Vele koningen bewijzen hun macht door gebruik te maken van het symbool van de leeuw. Toon je ook machtig en sterk en ga 4 plaatsen vooruit: p.38 - 39.
- 58.
59. Net zoals boeddhistische monniken uit Thailand kun je op de rug van een tijger rijden. Hij brengt je snel vooruit. Ga 3 vakjes vooruit: p.58 - 59.
60. Een dompteur durft soms zijn hoofd in de muil van een leeuw te steken. Nu maar hopen dat die niet bijt. Ga voor alle veiligheid 4 plaatsen terug: p.44.
- 61.
- 62.
63. Je bent beregoed. Je hebt gewonnen! p.78.

HET KROKOBORD

Geef de leerlingen in duo's de opdracht om een lijst te maken met vijf veiligheidsregels voor mensen die wonen in een gebied waar veel krokodillen leven. Ontwerp daarbij een gepast waarschuwbord. Werk dit uit als een duidelijke affiche. Het moet voldoende groot zijn.

Als alle borden en regels afgewerkt zijn, dan worden ze verzameld en kort voorgesteld aan de andere leerlingen van de klas. Koppel ook nog even terug naar het boek en de officiële regels die vermeld staan op p.29. De borden zet je bijvoorbeeld aan de deur van de klas. Dit versiert de gang en laat meteen de andere klassen ook zien waarmee je leerlingen bezig zijn.

HET LEEUWENJOURNAAL

Bekijk met de leerlingen een kort item uit het jeugdjournaal van één van de dagen voordien. Bespreek nadien hoe een nieuwsbericht is opgebouwd.

- Korte samenvatting waarin duidelijk wordt vermeld wat het probleem of de gebeurtenis is.
- Duidelijke vermelding wanneer en waar het gebeurt.
- Wat zijn de gevolgen op korte en lange termijn?

Lees het fragment op p.41 voor en geef de leerlingen een kopie van de tekst. Geef hen de opdracht een korte nieuwsflash te brengen over deze gebeurtenis. Ze mogen vertellen alsof het zich in het verleden afspeelde of ze mogen het bericht brengen als een nieuwsflash en doen alsof het nog maar net gebeurd is. De leerling bereiden aan de hand van de kopie hun presentatie voor.

Het wordt nog echter wanneer je een tv-kast maakt van waaruit ze hun presentatie doen. Wanneer de leerlingen klaar zijn, komen ze hun nieuwsbericht brengen. Bijzonder leuk wordt het wanneer je hen tijdens hun presentatie filmt. Nadien kun je alle uitzendingen klassikaal bekijken.

OVER DE SAMENSTELLERS

LES VAN STAPPEN kwam via enkele omzwervingen in het onderwijs en in Crea16, een stedelijke school in Antwerpen, terecht. Daar staat ze nu voor het derde jaar op rij in de derde graad. In haar handtas vind je altijd een boek en op ieder vrij moment zie je haar wel ergens lezen. Die passie voor taal en lezen wil ze aan haar leerlingen in de klas en haar drie kinderen thuis doorgeven. Haar grootste droom? Dagen helemaal kunnen vullen met taal en boeken.

AN BERTELS is boekenjuf op de vrije basisschool Sint-Dimphna in Geel. Ze wil haar leerlingen zo veel mogelijk de leesriebels geven. Ze houdt van experimenteren in de keuken, speelt af en toe amateurtoneel en leest natuurlijk zoveel ze kan, liefst lekker dikke, supergriezellige boeken.

DE LEESBENDE

Lestips makkelijk lezen (9 tot 12 jaar)

Carline De Kezel en Leen Smets

Avontuur...

Het leven is één groot avontuur. Het begint al als kind. De uitdaging om te leren kruipen, stappen, lopen, vallen, opstaan, fietsen, zwemmen... Elke dag opnieuw ga je op ontdekkingsstocht. Het is een reis op zoek naar de mogelijkheden van jezelf en de anderen.

Ook lezen is een avontuur. Je stapt in het verhaal en je weet niet waar en wanneer je zal terechtkomen. Je wordt meegesleept in het verleden, de fantasie... Misschien wel in je eigen droomwereld. Aan jou de keuze.

We wensen je een boeiend avontuur. Hopelijk kom je er zonder kleerscheuren vanaf.

Drakologie

Ernest Drake, Dugald A. Steer, Piet de Bakker (vert.), Helen Ward, (ill.) (e.a)
Van Goor, 2006.

Principe 7: De boekenbabbel

Principe 9: Van lezen ga je doen

EINDTERMEN

De leerlingen kunnen geconcentreerd luisteren naar een gesproken tekst (verteld of voorgelezen) en die mondeling, schriftelijk, beeldend of dramatisch weergeven. (Muzische Vorming - Drama 3.3)

De leerlingen kunnen het gepaste taalregister hanteren als ze van een behandeld onderwerp of een beleefd voorval een verbale interpretatie brengen, die begrepen wordt door leeftijdsgenoten.

(Nederlands - Spreken 2.6)

De leerlingen kunnen tactiele, visuele impressies, ervaringen, gevoelens en fantasieën op een beeldende manier weergeven. (Muzische Vorming - Beeld 1.6)

De leerlingen kunnen vertrouwen op hun eigen expressiemogelijkheden en durven hun creatieve uitingen tonen. (Muzische Vorming - Attitudes 6.4)

OVER DE AUTEUR, ILLUSTRATOR

Geen info beschikbaar.

OVER HET BOEK

Bestaan ze nu of niet, die vuurspuwende monsters? Als je dit handboek over draken gelezen hebt, twijfel je niet meer. Drakologie is de wetenschap die al eeuwen draken bestudeert. De kennis van al die generaties werd gebundeld in een handig handboek. Welke soorten draken zijn er? Wat is de geschiedenis van de draak? Waar kun je er vinden? Moet je ze temmen of net verslaan? Waar kun je stukjes draak voor gebruiken? Dit boek geeft een antwoord op al je vragen...

AAN DE SLAG

Voor het lezen

Verdeel de klas in twee groepen: de believers en de non-believers. Elke groep verzamelt argumenten om te bewijzen dat draken al of niet bestaan. De believers proberen zéker een beschrijving te geven van hoe een draak eruit ziet, wat die eet, waar hij leeft, over welke eigenschappen hij beschikt... Ze zoeken er passende illustraties bij, of beter, ze tekenen zelf. Laat hen gebruik maken van zoveel mogelijk passende illustraties om hun argumenten te ondersteunen.

De non-believers krijgen als opdracht een draak te zoeken in allerlei informatieve media. Bijvoorbeeld: natuurtijdschriften, internet, cd-rom... Ze zullen niets vinden, maar vast wel info over dino's. Ze gebruiken deze info om hun standpunt te verduidelijken aan de klasgroep. Geef deze twee opdrachten apart zodat de twee groepen elkaar niet kunnen beïnvloeden. Beide groepen stellen hun resultaten aan elkaar voor. Zijn er 'overlopers'?

Hoog tijd nu om de zaak te bekijken door de ogen van een wetenschapper. Hoog tijd ook om het boek te introduceren!

Tijdens het lezen

De leerlingen bladeren door het boek. Zo maakt de klasgroep kennis met de tien verschillende hoofdstukken. Naargelang de technische mogelijkheden in je school en je klas moet je zoeken hoe je dit best kunt doen. Enkele mogelijkheden zijn:

- Het boek doorbladeren vooraan in de klas terwijl de klasgroep toekijkt.
- Samen zitten in de boekenhoek en het boek doorbladeren.
- Een aantal bladzijden inscannen en projecteren zodat iedereen beter kan volgen.
- Werken met een aantal (kleuren)kopieën die later tijdens de verwerking kunnen gebruikt worden in de deelgroepjes.
- Probeer meerdere exemplaren van het boek te bemachtigen, via de bib of de kinderen zelf.

Maak de leerlingen erop attent dat het boek veel verborgen info bevat: er zijn zakjes, boekjes, voelplaatjes, verstopplaatjes... De ontdekkingsstocht is eindeloos. Laat de leerlingen ook genieten van de mooie uitgave van het boek: fijne pentekeningen, gele bladen, randversieringen... Die geven het boek een extra dimensie. Allemaal elementen die het boek nóg waardevoller maken, een boek dat je dus met zorg moet behandelen.

Na de eerste kennismaking kunnen de leerlingen in groepjes aan de slag. Ze kiezen een hoofdstuk dat hen op het eerste gezicht ligt. Zorg ervoor dat alle onderwerpen gekozen worden, desnoods kun je er enkele combineren, zoals item 3 en 4. Per groepje nemen ze de info door van het item dat zij kozen. Dit kan door hen de kopies aan te reiken die je maakte ter kennismaking met het boek. Per item krijgen ze een opdracht (zie verder). Voorzie een uitgeschreven versie van de opdracht per groepje. Nadat ze de info hebben doorgenomen, kunnen de leerlingen in hun groepje aan de slag om hun opdracht uit te werken. Ze mogen in een vrij moment ook het boek zelf raadplegen, dit ligt bijna altijd op een afgesproken plek: in de boekenhoek.

Zorg er voor dat je bereikbaar bent om de leerlingen te begeleiden. Hoe zoek je op internet? Zorg voor boeken uit de bib over draken.

Spreek met de leerlingen af hoeveel tijd ze krijgen om hun opdracht voor te bereiden. Een namiddag, één of meerdere sessies van hoekenwerk of contractwerk... Op een vooropgesteld tijdstip stellen ze de resultaten voor aan de andere klasgenoten. Hiervoor kunnen ze gebruik maken van het boek zelf met de mooie illustraties die voorhanden zijn. Moedig de leerlingen aan om mooi en duidelijk te vertellen.

MOGELIJKE OPDRACHTEN

Bij item 2: locaties en gebieden

Duid op de wereldkaart verschillende draken aan én de streken waar ze voorkomen. Maak een illustratie van de streek, de draak, vermeld eventueel steekwoorden of maak een mix van dat alles. Geef de leerlingen de kans de wereldkaart uit de klas te gebruiken. Maken ze liever zelf een wereldkaart of gebruiken ze bij voorkeur een vergroting uit het boek?

Bij item 3 en 4: draken in de westerse en oosterse wereld

Vraag een identiteitskaart van een volwassene of een 12-plusser. Kijk welke items erop voorkomen. Maak nu een eigen identiteitskaart voor een draak uit de westerse en de oosterse wereld.

Bij item 5: andere soorten

Vergelijk deze vliegende draak met een vogel of met een vleermuis. Wat is gelijk, wat is verschillend? Bespreek de problemen die een draak kan ondervinden bij het opstijgen en landen. Welke sporen laat de draak na bij het landen?

Laat een collage maken van een vliegende draak naast de foto van een vogel in volle vlucht.

Gelijkenissen en verschilpunten komen duidelijk tot uiting. Eventueel kunnen leerlingen in twee kolommen een overzicht noteren van deze gelijkenissen en verschillen. Beperk de kinderen zeker niet als ze zelf andere creatieve voorstellen hebben!

Extra opdrachten

- Vergelijk de beweging van de buideldraak met die van een kangoeroe. Maak in de zandbak of een schaal met zand een pootafdruk van het spoor dat beide dieren achterlaten als ze zich verplaatsen.
- Laat een tekening of kopie van een draak verknippen in puzzelstukken: romp, ledematen, kop... Doe hetzelfde met een vogel, een vleermuis, een buidelkangoeroe... en laat nieuwe dieren samenstellen door de kop van de ene te koppelen aan de romp van een ander dier, enz. Geef deze nieuwe creatie een nieuwe identiteit met passende naam.

Item 6: biologische en fysiologische kenmerken

Teken op kalkpapier de skeletstructuur van de draak. Duid de gekende botten aan. Vergelijk dit met een röntgenfoto van de mens. Zijn er gelijkenissen? Welke? Duid op de röntgenfoto van de mens eveneens de ellepijp, spaakbeen, schouderblad, ribben... aan.

Item 7: de levenscyclus van draken

Bestudeer in het boek de eieren bij de ontwikkeling van een drakenjong. Boetseer met klei een halfopen ei met inhoud en gebruik dit werk om aan je klasgenoten te vertellen over hoe een draak eruit ziet in de verschillende embryonale fasen. Het spreekt voor zichzelf dat elke embryonale fase zijn eigen ei nodig heeft! Op de maandsluiter, maandopener of een ander gezamenlijk schoolmoment, kunnen je deze werkjes gebruiken om te vertellen over draken, Jeugdboekenweek en dit mooie, avontuurlijke drakenboek.

Bij item 8: drakengedrag

De fragmenten in drakenschrift kun je ontcijferen. De leerlingen kunnen voor elkaar andere fragmenten schrijven en laten decoderen, bijvoorbeeld tijdens een vrij moment of in contract- of hoekenwerk. Denk eraan om vooraf een kopietje te bezorgen aan de leerlingen met het drakenschrift en de drakentekstjes.

Bij item 9: draken zoeken en opsporen

Reik de leerlingen een afbeelding aan van een sporenzoeker en drakenzoeker. Laat in het groepje bespreken hoe de kledij eruit ziet, welk materiaal zeker voorhanden moet zijn, hoe de koffer en de rugzak er uit moet zien, welke camouflagetechniek zéker moet toegepast worden... Laat hun fantasie werken! Laat de leerlingen vervolgens thuis op zoek gaan naar verkleedmateriaal dat past bij de figuur van drakenzoeker. Bedoeling is dat minstens één leerling uit dit groepje verkleed wordt als drakenzoeker. De andere leerlingen uit dit groepje stellen de drakenzoeker voor en maken de medeleerlingen attent op de details die deze kledij speciaal geschikt maakt voor deze opdracht. Leg hier duidelijk de link met het boek, details maken het verschil. Een zelfgemaakt notitieboekje kan het geheel afmaken. Overleg met de totale groep wat er in dit boekje komt. Laat kinderen op vrijwillige basis dit notitieboekje ook invullen en later aan de klas presenteren.

Bij item 10: draken temmen en vliegen

Natuurlijk los je ook de raadsels op. De leerlingen die de raadsels voorstellen kunnen ook tips bedenken om tot de goede oplossing te kunnen komen. Welke bolleboos kan zelf andere raadsels verzinnen?

Een draak temmen is weer andere koek. Daarvoor moeten bezweringen uitgesproken worden. Een bezwering bestaat uit een gesproken deel én een bewegend deel. Het gesproken deel kan een toverspreuk zijn, bij voorkeur in een zelfbedachte taal, drakengeluiden of een bezwerend drakenmuziekje... Het bewegingsdeel van de bezwering bestaat uit gebaren die je maakt wanneer je de toverspreuk uitspreekt, een drakendans die past bij het drakenmuziekje...

Na deze bezweringen heb je als drakentemmer macht over de draak en kun je de draak kunstjes laten doen. Leer de draak, die wordt uitgebeeld door enkele van je groepsgenoten, enkele kunstjes aan. Leuk, voorzie als temmer een dresseerstokje, want met draken weet je nooit!

Na het lezen

De klasgroep wordt opnieuw verdeeld in twee groepen: believers en non-believers. Zijn er nog andere groepen bijgekomen? Wie zit nog in dezelfde groep? Wie veranderde van groep? Waarom wel, waarom niet?

IJs

Lieneke Dijkzeul, René Pullens (ill.)
Zwijssen, 2005.

Principe 9: Van lezen ga je doen

EINDTERMEN

De leerlingen kunnen tactiele, visuele impressies, ervaringen, gevoelens en fantasieën op een beeldende

manier weergeven. (Muzische Vorming – Beeld 1.6)

De leerlingen kunnen op systematische wijze verschillende informatiebronnen op hun niveau zelfstandig gebruiken. (Leren Leren 2)

De leerlingen drukken in een niet-conflictgebonden situatie, eigen indrukken, gevoelens, verlangens, gedachten en waarderingen spontaan uit. (Wereldoriëntatie – Mens 3.1)

De leerlingen kunnen illustreren dat de mens de aanwezigheid van planten en dieren in zijn omgeving beïnvloedt. (Wereldoriëntatie – Levende natuur 1.4)

OVER DE AUTEUR

Als kind hield Lieneke Dijkzeul (1950, Sneek, Nederland) van lezen, schrijven en muziek. Ze schreef veel in dagboeken en wilde later paukeniste worden. Maar ze kreeg werk als secretaresse en psychologisch assistente. Ook studeerde ze een jaar Frans. Door het voorlezen aan haar dochter kwamen de schrijfkriebels uit haar jeugd weer terug. Ze begon in 1987 met verhalen schrijven voor bladen als Okki, Bobo, Taptoe en Donald Duck. Haar eerste boek verscheen in 1990 en heette *Hou je taai!* (Lemniscaat, 1998).

OVER DE ILLUSTRATOR

Geen informatie beschikbaar.

OVER HET BOEK

Dit boek is aangepast voor dyslectische kinderen. Zo werd het lettertype Read Regular speciaal ontworpen voor hen. Aan het begin en einde van het boek vind je flappen waarop alle hoofdpersonages staan. Moeilijke woorden staan ook afgebeeld en worden herhaald zodat ze zich steeds gemakkelijker laten lezen. Ook bijzonder is het getinte papier. Dat maakt het contrast tussen de letters en het papier minder groot. Helemaal mooi wordt het met de prachtige kleurenillustraties.

AAN DE SLAG

Voorzie zoveel mogelijk exemplaren van dit boek voor de kinderen. En als dat kan zorg je ook voor een ijsemmer vol ijsblokjes.

Voor het lezen

KENNISMAKING

Verdeel je klas in gelijke groepjes van ongeveer drie kinderen. Als je klasgroep niet zo competitief is ingesteld, kun je de volgende opdrachten ook aan individuele kinderen geven. Groepswork is hier geen noodzaak.

Je toont de kinderen het boek maar je dekt de titel af. De kinderen moeten trachten de titel te raden. Elk groepje mag enkele vragen bedenken die ze aan jou mogen stellen. Jij mag enkel antwoorden met 'warm' of 'koud'. Als we naar de tekening kijken, over welk ijs gaat het dan? Ijs heeft prettige en minder prettige kanten. Een ijsje om op te eten is heel lekker, maar het ijs op de kaff van het boek is minder aangenaam.

De kinderen krijgen nu de kans om hun ervaringen met ijs te vertellen. Doe dat met een vloergesprek. Op de grond leg je meerdere grote bladen papier. In het midden staat het woord 'ijs'. De kinderen hebben allemaal een stift en zitten op de grond rond dit blad. Ze noteren wat in hen opkomt, niets moet. Ook mogen ze reageren op wat iemand anders schrijft. Vooraf kun je altijd met de kinderen afbakenen over welk soort ijs je het per blad wil hebben.

WOORDENKETTING

De klas bouwt een woordslang, start de titel 'ijs'. Naargelang het niveau van de groep kan de leerkracht de woorden mee noteren op het bord. De laatste letter van het woord wordt de eerste letter van het nieuwe woord: IJS – SMELTEN – NATUUR – REGENDRUPPEL – LENTE... Je kunt zelf kiezen hoe lang je deze oefening laat duren. Om deze activiteit iets leuker en vlotter te laten verlopen geef je aan de eerste leerling een ijsblokje. Als hij een nieuw woord heeft gevonden, geeft hij het ijsblokje door. Dit gaat door tot het blokje is gesmolten.

REUZENMEMORY

Op het bord heb je twee kolommen gemaakt. In de eerste kolom hangen grote prenten, een vergroting van de prenten die ook op de flappen van het boek getekend staan. Maar jij, leerkracht, hebt natuurlijk de prenten omgekeerd gehangen zodat enkel de witte achterzijde te zien is. In de tweede kolom hangen de woorden van de flappen van het boek, op aparte kaarten geschreven. Die hangen ook omgekeerd!

Elk groepje mag om beurt uit elke kolom een kaart omdraaien. Als ze de juiste tekening met het juiste woord kunnen linken, worden deze samen gehangen zodat ze visueel gelinkt blijven. Foute woorden moeten opnieuw omgedraaid worden. Wie vindt het meeste woorden en behaalt zo de meeste punten?

MINIMEMORY

Dit spelletje kun je ook aan de kinderen geven, in gewoon formaat. Per twee of per vier kunnen ze deze woordmemory spelen en oefenen ze ondertussen de moeilijke woorden uit het boek.

Tijdens het lezen

HOOFDSTUK 1

Het eerste hoofdstuk beluister je met de cd. De kinderen volgen aandachtig mee in het boek. Voorzie voldoende exemplaren om de kinderen per twee te laten volgen. Terwijl ze luisteren, noteren ze elk apart woorden die hen opvallen, bijblijven of waarbij ze zich vragen stellen. Laat hen nadien in kleine groepjes een vervolg maken op het stuk dat ze net hoorden. Hiervoor gebruiken ze woorden die ze genoteerd hebben. Ga rond en help waar nodig, vooral als er kinderen zijn die woorden genoteerd hebben die ze niet goed begrijpen. Wie wil, leest zijn vervolg voor.

HOOFDSTUKKEN 2 EN 3

Hoofdstukken 2 en 3 lezen de kinderen individueel. Spreek een deadline af tegen wanneer dit deel moet gelezen zijn. Sta ook toe dat de kinderen het boek mee naar huis nemen. Zeg hen dat ze de tekeningen zeer goed moeten bekijken. Op p. 13 houd je halt, lees nog niet verder.

Je geeft elke leerling een blad met de opdracht: teken de gezichtsuitdrukking van Jan en van Boris. Hoe zouden deze kinderen zich nu voelen? Denk ook aan de kleuren die je gebruikt, die kunnen heel sprekend zijn. Neem voldoende tijd om alle werkjes te bekijken en te bespreken. Welk portret vinden de kinderen het meest treffende? Wellicht wordt iedereen nu ook nieuwsgierig naar het vervolg van het verhaal. Hoe zal het aflopen? Om dat te weten te komen moeten ze hoofdstuk 4 en 5 verder lezen.

HOOFDSTUKKEN 4 EN 5

Lees deze voor aan de hele groep.

Een koud tussendoortje of is het een koud kunstje?

Na dit hoofdstuk houd je halt. Je maakte uitgebreid kennis met ijs. Ijs heeft zeer veel kenmerken. Vraag

de kinderen wie nog weet wat het boek ons daarover vertelde? Het ijs beweegt, het kraakt en scheurt, de hond glijdt, nagels krassen over het ijs. (p. 7, 15, 17)

Elke leerling krijgt een ijsblokje. Hoe heb je deze ijsblokjes gemaakt? Water in bevroren toestand wordt hard, en dus ijs. Laat ze maar voelen hoe koud het is, op hun handen, op hun wang, in de mond... Ervaren is hier de boodschap! En, oeps, de ijsblokjes worden kleiner, niemand kan het blijven vasthouden... Het ijs wordt opnieuw water. Waar zouden we de ijsblokjes kunnen bewaren? In een thermosfles, in een koelemmer, maar ook in de diepvries.

Hoe kun je gemakkelijk ijs doen smelten? De kinderen krijgen de keuze: we strooien peper, zout of suiker op het ijs! Elk groepje doet een voorspelling. De kinderen voeren zélf het proefje uit. Wie is al een beetje wetenschapper en had gelijk? Extra ijsproefjes vind je op:
www.schooltv.nl/nudn/article_zomaakjedat.jsp?art=745202

HOOFDSTUKKEN 6 TOT EN MET 9

Lees als leerkracht dit stukje voor en maak er een opname van. Doe dit voor de les. Eens aangekomen aan hoofdstuk 6 beluister je, samen met de kinderen, je opname. Dit geeft je de kans om ondertussen de kinderen te observeren. Bespreek achteraf:

- Wie leest voor?
- Welke kwaliteiten kun je aan deze stem toekennen?
- Past de stem bij het verhaal? Waarom?
- Wie kan een klein stukje op een andere passende manier voorlezen?

Na het lezen

De klas maakt een luisterboek. De kinderen kiezen een favoriet stukje uit hoofdstukken een tot vijf. De lengte bepalen ze zelf. Laat toe dat ze maar enkele regels willen voorlezen. Ze bereiden zich goed voor. Geef hen ruim de tijd om bijvoorbeeld ook thuis voor familieleden te oefenen. Vraag achteraf aan de leerlingen welke stukjes ze voorbereid hebben en geef ieder een volgnummer zodat het een coherent geheel wordt. Kinderen die hetzelfde fragment gekozen hebben, lezen dat na mekaar voor. De ontbrekende stukken lees je zelf. Om beurt en op volgorde mag een leerling nu zijn fragment luidop voorlezen, ondertussen neem jij het voorleesmoment op. Misschien zelfs op video?

Achteraf beluister je het voorleesverhaal. Bespreek of de kinderen dit een prettige luisterervaring vonden. Laat hen suggesties doen om het eventueel aan te passen. Verwijs naar de eerdere ervaring met het beluisteren van jouw stemopname en de vraag om een nuance aan te brengen of iets op een andere manier voor te lezen. Wees alert wanneer de kinderen persoonlijk worden. Houd de kritiek zuiver op het verhogen van het luisterplezier.

Wellicht hebben kinderen, na het lezen van het boek, nog heel wat om over te vertellen. Maak tijd voor een korte filosofieersessie:

- Wat is een heldendaad?
- Moet je dapper zijn om een heldendaad te verrichten?
- Hebben ze ooit zelf een heldendaad verricht of kennen ze iemand die dat gedaan heeft?
- Kregen ze ooit een beloning voor een heldendaad?
- Moeten helden beloond worden?
- Kennen ze een hond die even hulpvaardig is?
- Kunnen dieren ook helden zijn?

MEER LEZEN

Kikker en pad zijn altijd samen: Reuzen en draken. Arnold Lobel. Ploegsma, 2003. p. 42.

Kikker is een held. Max Velthuis, Leopold, 2005.

De bende van de Witte Roos

Astrid Lindgren, Harmen van Straaten (ill.)

Ploegsma, 2004.

Principe 1: Wie woorden zaait

Principe 9: Van lezen ga je doen

EINDTERMEN

De leerlingen ontwikkelen bij het realiseren van de eindtermen voor spreken, luisteren, lezen en schrijven de volgende attitudes: plezier in luisteren, spreken, lezen en schrijven. (Nederlands - Schrijven 4.8)

De leerlingen kunnen geconcentreerd luisteren naar een gesproken tekst (verteld of voorgelezen) en die mondeling, schriftelijk, beeldend of dramatisch weergeven. (Muzische Vorming - Drama 3.3)

De leerlingen kunnen ervaringen, gevoelens, ideeën, fantasieën... uiten in spel. (Muzische Vorming - Drama 3.5)

De leerlingen kunnen een eenvoudig bewegingsverhaal opbouwen met als vertrekpunt iets wat gehoord, gezien, gelezen, gevoeld of meegemaakt wordt. (Muzische Vorming - Beweging 4.2)

De leerlingen kunnen samenwerken met anderen, zonder onderscheid van sociale achtergrond, geslacht of etnische origine. (Sociale Vaardigheden - Domein samenwerking 3)

OVER DE AUTEUR

Astrid Anna Emilia Ericsson (1907 - 2001) groeide op in Zuid-Zweden, op het platteland. Heel wat van haar verhalen, zoals *Bolderburen*, spelen zich af in de streek waar ze opgroeide. In 1945 debuteerde ze met verhalen over Pippi Langkous. Het werd een enorm succes, hoewel volwassenen kritiek uitten op haar rebelse personages. Pippi Langkous en andere maffe figuren als Karlsson van het dak doen namelijk alles wat niet mag.

Ondanks al die vrolijke fantasie en speelsheid, weten haar personages ook wat verdrietig en eenzaam zijn is. Met veel aandacht en zorg voor taal beschrijft ze ook die gevoelens in 'ernstige' verhalen zoals *De Gebroeders Leeuwenhart* of *Mio, mijn Mio*, ondertussen regelrechte klassiekers.

In binnen- en buitenland heeft ze de grootste prijzen gewonnen: de Zweedse Staatsprijs (1957), de Hans Christian Andersen-prijs voor haar volledige oeuvre (1958), Duitse Jeugdboekenprijs (1956), de Zilveren Griffel (1983)... In totaal schreef ze ruim 45 kinderboeken. Ze maakte ook theaterstukken en films, stuk voor stuk pareltjes. Je kunt haar bij de grootste kinderboekenschrijfsters van onze tijd rekenen. Haar invloed is dan ook enorm.

OVER DE ILLUSTRATOR

Harmen van Straaten (1961, Arnhem, Nederland) heeft altijd van tekenen gehouden. Na de middelbare school ging hij dan ook iets totaal anders studeren: rechten. Het werk als jurist gaf hem echter geen voldoening en het duurde niet lang of hij besloot zich volledig te wijden aan zijn werk als illustrator. Hij heeft ondertussen al meer dan 200 boeken van prenten voorzien en werkt ook voor uitgeverij in het

buitenland, onder meer in Groot-Brittannië, Duitsland en Japan. Hij illustreerde al werk van Marc de Bel, Astrid Lindgren, Pauline Michgelsen, Selma Noort, Jaap Ter Haar en vele anderen. Het allereerste boek dat hij zelf geschreven heeft, is *Piraten* (Kluitman, 1996), dat in een serie verscheen. Als illustrator heeft hij een losse, humoristische stijl. Met zijn prenten wil hij een veilige en vertrouwde wereld creëren.

OVER HET BOEK

Dit boek is uiterst geschikt als voorleesboek in de klas. Je kunt het introduceren tijdens Jeugdboekenweek en lezen gedurende de rest van het schooljaar. Nóg leuker wordt het als je in september al start met dit boek, misschien krijg het zo wel uit! Lukt dit niet? Geen nood: je kunt gerust stoppen na enkele verhalen. Het zal de leeshonger van je leerlingen ongetwijfeld aanscherpen, en er zullen er heel wat zijn die zelf verder willen lezen.

AAN DE SLAG

Vóór het lezen

Toon het boek aan de leerlingen en laat hen vertellen wat zij verwachten van het boek als ze de illustratie op de kaft zien. Vertel dat het boek drie hoofdpersonages kent: Anders, Eva-Lotta en Kalle. Ze mogen raden: wie is wie?

Vertel dat Anders de stoere leider van de bende is en Kalle detective. Nu mag geen twijfel meer bestaan: de kaft spreekt voor zichzelf. Laat hen eigenschappen van de personages benoemen. Hoe denken ze dat de personages zijn? Hebben ze zin om die personages beter te leren kennen?

EEN BENDE

De leerlingen vertellen over hun ervaringen met een bende:

- Wat is dat? In welke context kennen zij het woord 'bende'?
- Waarom ontstaat een bende?
- Zijn de bedoelingen van een bende altijd even goed?
- Zijn er ook bendes die mensen gelukkig maken?
- Wat voor een bende zou 'De bende van de witte roos' zijn?
- Met welk doel zouden de kinderen van de klas een bende oprichten?
- Hoe zou die bende heten?
- Misschien zijn sommige leerlingen zélf al lid (geweest) van een bende? Willen zij hierover vertellen?

Tijdens het lezen

HET VERHAAL

Vertel aan de leerlingen dat je doorheen het hele schooljaar uit het boek wilt voorlezen. Het komt er vooral op aan te genieten van het verhaal, nieuwsgierig te worden naar wat komt. Vergeet daarom niet als leerkracht te stoppen op een spannend moment. Dat hoeft niet steeds het einde van een hoofdstuk te zijn.

MOGELIJKE LUISTERVORMEN

Leerlingen kunnen gewoon luisteren, zonder meer. Gewoon genieten. Andere leerlingen hebben liever iets om handen. Zij kunnen al luisterend een dossier samenstellen over de leden van de bende. Bespreek

vooraf beide mogelijkheden met de kinderen. Vertel hen dat er achteraf een opdracht zal volgen voor beide groepen. Op deze manier zullen alle kinderen zinvol bijgedragen tot de activiteit en wordt er geen waardeoordeel uitgesproken over hun keuze. Mogelijke aandachtspunten voor de actieve luisteraars:

- Wie zijn benedeleden?
- Welke kenmerken hebben ze?
- Welke zijn hun sterke en zwakke kanten?

Laat de kinderen die voor de actieve luistervorm kiezen, via staakwoorden informatie verzamelen bij deze vragen. Achteraf bundelen ze hun info in een korte persoonsbeschrijving of zetten ze hun impressies om in schetsen. Ook een collage die een sfeerbeeld geeft van de bijeengesprokkelde feiten, is een mooie verwerking.

Bij de presentatie kunnen de kinderen die niets genoteerd hebben, uitzoeken wie de geschreven, getekende of samengestelde portretten voorstellen. De portretten kunnen nu uitgroeien tot de dossiers waarvan al sprake was. Het is aan de andere kinderen om de dossiers aan te vullen met karaktertrekken, daden, motieven en beweegredenen van alle benedeleden.

VOORLEESVORMEN

We maken het gezellig tijdens het voorlezen. Dit kan door het hoofdkwartier van de bende na te bouwen. Doe dit nadat het hoofdkwartier in het verhaal werd beschreven. Het vervolg van het verhaal wordt voorgelezen in het hoofdkwartier. Zorg er voor dat alle leerlingen er hun eigen plekje hebben. Je kunt dit hoofdkwartier samen uitbouwen. Geef, nadat je dit deel voorlas, de tekst aan de kinderen, zij herlezen dit fragment en duiden in kleur de zinnen aan die weergeven hoe het hoofdkwartier er uit ziet. Klassikaal bespreek je de wijze waarop je je eigen hoofdkwartier kunt uitwerken.

De leerkracht kan voorlezen op het einde van een les, tijdens een gestolen voorleesmoment, op het einde van de dag of week, op een vast moment... Een leesmoeder of -vader kan voorlezen op het einde van het wekelijks halfuurtje bibliotheeklezen. Een vlotte lezer uit de klas kan af en toe voorlezen. Zo'n moment bereid je het beste met die lezer, eventueel bijgestaan door een leerling die wat meer moeite heeft met lezen. Ze verdelen de tekst in respectievelijk langere en kortere fragmenten. Hoofdzaak blijft echter het genieten van het verhaal, de sfeer en het voorlezen zelf. Bedoeling is dat leerlingen gebeten worden door de leesmicrobe en heimelijk zin krijgen om het boek te ontlenen in de bib om zelf verder te lezen.

Na het lezen

MOGELIJKE OPDRACHTEN

Na het eerste verhaal kun je de leerlingen nieuwsgierig maken naar het vervolg met enkele hints. De spanning wordt helemaal opgebouwd wanneer de leerlingen in groepjes mondeling zélf een verhaal maken rond je voorzetten. Indien ze dat willen kunnen ze enkele woorden noteren, maar enkel als houvast bij het te vertellen verhaal. Nadien leggen ze hun verhaal naast dat van Astrid Lindgren.

Hints die horen bij het tweede verhaal: bendeoorlog, dode in bosjes, persoonsbeschrijving, groenfluwelen broek, kroongetuige, tweede moordpoging, op heterdaad betrapt. Bij het derde verhaal: professor, belangrijke formules, ontvoering, onbewoond eiland, achtervolging, overleven in de bossen, helikopter, gered.

Misschien zijn de leerlingen enthousiast over de schrijfstijl en willen ze graag nog andere boeken van Astrid Lindgren lezen. In de bib worden ze ontleend en tentoongesteld in de boekenhoek in de klas. Nóg interessanter wordt het wanneer leerlingen deze boeken ook zelfstandig lezen en een korte geschreven indruk noteren in een eigen klasboekje. Dit kan andere klasgenoten overtuigen om dit boek ook te lezen.

BENDEVORMING

We grijpen terug naar het gesprek over bendes. Noteer mogelijke bendevormen aan bord.

Voorbeelden:

- een anti-pestbende
- een nette bende
- een groene bende
- een gezonde bende
- een boekenbende
- een moppenbende

Bespreek de mogelijkheden van de verschillende bendes. Let er wel op dat ze hun acties echt kunnen uitvoeren. Bedoeling is dat de leerlingen kiezen voor een bende, een grote klasbende of meerdere kleine bendes.

Eenmaal gekozen stellen ze een actieplan op: wat willen ze bereiken? Let op:

- inhoud: wat kunnen ze uitvoeren?
- doel: wat willen we bereiken?
- timing: duurt de actie een week, een maand, een schooljaar? Bekijk zelf wat haalbaar is op je school.
- doelgroep: kleuters, lagere schoolkinderen, schoolomgeving...
- plaats: waar kunnen we vergaderen, waar gaan we over tot actie?

De resultaten van de bendewerking worden genoteerd, gefilmd, gefotografeerd en later opgenomen in de schoolkrant of op de website van de school.

Het verhaal van de Titanic

Eric Kentley, Steve Noon (ill.), Tjalling Bos (vert.)

Gottmer, 2002.

Principe 2: Boekenrijk

Principe 9: Van lezen ga je doen

EINDTERMEN

De leerlingen kunnen de informatie ordenen die voorkomt in voor hen bestemde school- en studieteksten en instructies bij schoolopdrachten. (Nederlands - Lezen 3.4)

De leerlingen kunnen het gepaste taalregister hanteren als ze van een behandeld onderwerp een verbale interpretatie brengen, die begrepen wordt door leeftijdsgenoten. (Nederland - Spreken 2.7)

De leerlingen kunnen geconcentreerd luisteren naar een gesproken tekst (verteld of voorgelezen) en die mondeling, schriftelijk, beeldend of dramatisch weergeven. (Muzische Vorming - Drama 3.3)

De leerlingen kunnen vertrouwen op hun eigen expressiemogelijkheden en durven hun creatieve uitingen tonen. (Muzische Vorming - Attitudes 6.4.)

OVER DE AUTEUR

Geen informatie beschikbaar.

OVER DE ILLUSTRATOR

Steve Noon is geboren in Kent, Engeland. Hij studeerde aan de kunstacademie in Cornwall. Sinds 1985 werkt hij voltijds als illustrator. Hij is zeer geïnteresseerd in geschiedenis, wat je ook in zijn werk ziet. In het boek *Zomaar een straat door de eeuwen heen* laat hij je bijvoorbeeld zien hoe een straat verandert: vanaf de prehistorie tot aan de moderne tijd. Ook zorgde hij voor prachtige illustraties in *Het verhaal van de Titanic*.

OVER HET BOEK

Dit boek brengt het waargebeurde verhaal van de Titanic in woord en beeld. Het dramatische einde voel je pagina na pagina naderen. Mooi is dat verschillende passagiers hun persoonlijke verhaal vertellen waardoor je als lezer heel betrokken bent. Het boek eindigt dan wel na 32 avontuurlijke bladzijden, het verhaal van de Titanic leeft nog veel langer verder...

AAN DE SLAG

Je kunt het boek op verschillende manieren aanbrengen:

Op een dinsdag starten om op maandag te eindigen met de dramatische afloop. Het eigenlijke verhaal speelt zich af van dinsdag 9 april 1912 tot maandag 15 april 1912, precies één week. Dag na dag kun je een deeltje van het verhaal aanbrengen en verwerken.

Anderzijds kun je het boek ook per thema behandelen. Hieronder enkele tips om de bespreking van dit boek vlot en aangenaam te laten verlopen.

Vergeet niet de randtekstjes te gebruiken! Het zijn leuke weetjes en kleine zoekopdrachten die het lezen heel boeiend en verrassend maken. Waarom doe je niets met het voorstel van de fries aan de muur?

A. INTRODUCTIE & MOTIVATIE

Het boek bevat heel wat jargon, gelukkig daar is een oplossing voor. Achteraan in het boek staat een woordenlijst. Heel wat van deze termen kun je visualiseren door het boek erbij te nemen. Open het boek volledig en bekijk met de kinderen de kaft. Wat een prachtige grote boot. Met de kinderen kun je de volgende woorden aanduiden: bakboord, boeg, brug, davit, kade, kraaiennest, kuildek, loopplank, reddingsboot, patrijspoort, promenadedek, romp, sloependek, stuurboord...

Wellicht roept deze schitterende kaft heel wat vragen op. Waarheen gaat de reis? Hoe ziet de boot er aan de binnenkant uit? Wie zwaait er op de kade? Wie mag er mee op de Titanic? Waarom varen er kleine zeilbootjes langs? Waartoe dienen de grote schoorstenen?

B. DE BOOT

P. 4 en 5: bekijk de bouw van de Titanic. Rondom de prent staan twaalf zinnen. Laat ze afwisselend lezen door een leerling. Ga samen op zoek naar het antwoord of sta versteld van de info, bijvoorbeeld: twintig paarden waren er nodig om het hoofddanker te vervoeren!

P. 6 en 7: verklaar de titel van deze bladzijde. Wat vind je van de illustraties? Waarom heeft de illustrator bijzonder veel oog voor detail?

P. 8 en 9: kennismaking met beroepen: steward(ess), scheepstimmerman, kwartiermeester, bordenwasser, stuurman, kapitein, stoker, tremmer, fotograaf... Welk beroep zou jij willen uitoefenen op het schip? Waarom? Na de bespreking kunnen de kinderen elk om beurt een beroep uitbeelden voor de groep. De anderen raden welk beroep het is.

C. DE PASSAGIERS

Op p. 3 maak je kennis met acht personages. Waarom hebben ze vreemde namen? Ieder kiest één personage uit die ze gedurende de reis volgen. Na het lezen van het boek vertelt iedereen als het personage van zijn keuze zijn verhaal. Bespreek met de kinderen vooraf hoe ze best te werk gaan. Maak daarvoor een stappenplan op het bord. Stel heterogene groepen samen om deze opdracht tot een goed einde te brengen. Spellingzwakke kinderen kunnen de computer gebruiken en de spellingscontrole toepassen. Achteraf lees je op p. 30 wat er gebeurde met de opvarenden.

Stel dat jij een kind was aan boord van de Titanic. In welke klasse zou je dan reizen? Hoe zien jouw slaapkamer en je eetzaal er uit? Maak een maquette. Doe dit samen met andere klasgenoten die in dezelfde klasse zouden reizen.

Waarmee speel je als kind aan boord? Hoepels, stokpaardjes, tollen... (p.14 -15) Deze kinderspelen kun je opnieuw leven inblazen en introduceren op de speelplaats.

Enkele overlevenden hielden een dagboek bij. Kies een personage en schrijf voor die dramatische week het dagboek van vb. Lady Duff, stuurman Harold Lowe... Of schrijf het dagboek van het personage dat je koos op p. 3.

De opvarenden hadden elk een specifieke klederdacht. De foto's en prenten leren ons heel veel over hun stijl. Misschien heeft iemand op zolder nog enkele mooie attributen liggen? Een wandelstok, een hoed of een oude koffer? Met deze voorwerpen blaas je de verschillende mensen aan boord nieuw leven in en kun je over je personage vertellen in andere klassen. Wellicht kun je andere kinderen boeien en lezen ze ook graag dit waargebeurde verhaal.

D. GEBEURTENISSEN OP EEN RIJTJE

Stel de gebeurtenissen voor op een weekfries: van 9 april tot 15 april Met de kinderen bespreek je waar deze weekfries een plaatsje krijgt onder de eeuwenband. Dit is een mooie gelegenheid om dieper in te gaan op tijd: in welke eeuw gebeurde dit ongeluk, hoeveel jaar is dat geleden?

9 april 1912	Southampton: de bevoorrading
10 april 1912	Southampton: passagiers gaan aan boord
11 april 1912	Ierland (Queensland): laatste haven voor de oversteek
14 april 1912	14u15: ontspannen zeereis
	20u50: dineren aan boord
	23u 40: ijsberg recht vooruit
	00u00: ondergang is onvermijdelijk
15 april 1912	1u10: laatste reddingsboten
	2u18: de Titanic zinkt
	6u30: de overlevenden worden gered

De Titanic na 15 april 1912. Wellicht zijn kinderen enorm geboeid door dit verhaal. Op p. 31 kunnen ze op zoek gaan naar verdere info over het beroemde schip. Ook in de bib kun je verder speuren naar meer

leatuur. Een mini-tentoonstelling dient zich nu aan. Andere kinderen komen graag naar de werkjes kijken!

E. ENKELE LOSSE SPROKKELS

Misschien zijn er kinderen die modelbouwboten maken. Laat hen hun modelboot voorstellen in de klas.

Geef een bootje de naam Titanic en boots na hoe zij tot zinken kwam.

Duid op een geografische kaart de route van de Titanic aan.

Welk bericht laat je door de marconist naar huis schrijven?

- Op 14 april 1912 om 13u (aan boord van de Titanic)
- Op 15 april 1912 om 13u (aan boord van de Carpathia)

Razende Roeland

Agave Kruijssen, Fiel van der Veen (ill.)

Lannoo, 2006.

Principe 1: Wie woorden zaait

Principe 8: Leesbevordering, geen tijdverlies

Principe 9: Van lezen ga je doen

EINDTERMEN

De leerlingen ontwikkelen bij het realiseren van de eindtermen voor spreken, luisteren, lezen en schrijven de volgende attitudes: plezier in luisteren, spreken, lezen en schrijven. (Nederlands - Schrijven 4.8)

De leerlingen kunnen geconcentreerd luisteren naar een gesproken tekst (verteld of voorgelezen) en die mondeling, schriftelijk, beeldend of dramatisch weergeven. (Muzische Vorming - Drama 3.3)

De leerlingen drukken in een niet-conflictgebonden situatie, eigen indrukken, gevoelens, verlangens, gedachten en waarderingen spontaan uit. (Wereldoriëntatie - Mens 3.1)

OVER DE AUTEUR

Agave Kruijssen studeerde dan wel Nederlands, haar interesse voor geschiedenis is altijd gebleven. Dat zie je aan haar boeken. Ze schreef een aantal historische verhalen, die gebaseerd zijn op ware gebeurtenissen. Ze vindt het belangrijk dat kinderen merken hoe fijn het is om een spannend boek te lezen. Tegelijkertijd wil ze vertellen hoe het er lang geleden aan toging. In haar boeken vind je dan ook een verhaal én een belangrijke historische ontwikkeling. In haar eerste boek voor kinderen, *De avonturen van Roderik* vertelt ze over een jongen die strijd levert tegen de zwarte ridders, maar ook geconfronteerd wordt met de pest.

Veel succes kent ze met de serie *Sprookverhalen*. Dit zijn bewerkingen van oude verhalen, die vroeger door sprooksprekers van stad tot stad en van kasteel tot kasteel werden verteld. Het zijn huiveringwekkende, spannende verhalen, die je niet kan neerleggen. (www.sprookverhalen.nl)

OVER DE ILLUSTRATOR

Fiel van der Veen (1945, Nijmegen) volgde zijn opleiding aan de Academie voor Beeldende Kunst in Arnhem, werkte bij een uitgeverij als boekverzorger en is vanaf 1970 illustrator en vormgever.

Het aantal boeken dat Van der Veen heeft geïllustreerd is bijna niet meer te tellen. De laatste jaren is hij vooral bekend als de illustrator van Paul Biegel, Henk van Kerkwijk en Simone Schell. Schrijvers die iets met het verleden hebben, waar zijn tekeningen goed bij passen. Van der Veen is een van de weinige illustratoren in Nederland die met computer tekent. Als basis gebruikt hij altijd een eigen schets, maakt daarvan een scan, die hij met behulp van software inkleurt.

OVER HET BOEK

Razende Roeland is een beroemde ridder én neef van Karel de Grote. Zoals alle ridders doet ook Roeland niets liever dan ten strijde trekken om zijn land en koning te verdedigen. Het verhaal van wordt verteld door Grimmar, een Ierse klerk. Hij wil in dienst treden van Koning Karel. Tijdens zijn reis naar het kasteel van de koning wordt Grimmar in een hinderlaag gelokt door de Saksen, de grote vijanden van de Franken. Hij wordt diep in een berg gevangen gehouden, samen met vier andere ridders. Gelukkig komt Roeland ter hulp. Maar de ontsnapping loopt niet van een leien dakje. Dwergen, geheime gangen, koningszwaarden, sluwe listen... Allemaal ingrediënten voor een spannend avontuur waarin Razende Roeland schittert als dappere ridder. En dat is nog maar het begin...

AAN DE SLAG

Wanneer de leerlingen reeds kennis maakten met de Franken en het Frankische Rijk onder Karel de Grote in de lessen rond mens en tijd, wordt het makkelijker om het verhaal van Razende Roeland te situeren. Komt dit onderdeel niet aan bod in de lessen Wereldoriëntatie van je groep, dan vormt dat wellicht geen onoverkomelijk probleem. Zorg in beide gevallen voor informatie uit boeken waarmee je deze periode in beeld brengt. Geef met behulp van deze achtergrondinformatie extra aandacht aan begrippen zoals: klerk, ridder, Franken, Saksen, pij, perkament, kerker, barricade, barbaren, heidenen...

A. HET BOEK LEREN KENNEN

De openingszin spreekt ongetwijfeld tot de verbeelding van de leerlingen.

Ik ga iets doen wat helemaal niet mag. (p.5)

De toon is gezet. Laat dit ook zo overkomen. Lees het verhaal verder tot en met hoofdstuk 2 (p.12)

Ik verzon nog meer zinnen met 'doen' en met 'veul'. (p.12)

Verzin enkele eenvoudige zinnen van dingen die vandaag reeds gebeurden en vertaal ze in het Saksisch:

Wij lezen een boek wordt Doen wij een boek lezen.

Ik kijk uit naar de speeltijd wordt Ik amuseer me veul tijdens de pauzes.

B. KOENE STRIJDERS EN MANKEPOTEN (P.13 - 17)

Kopieer dit hoofdstuk en verdeel het over verschillende groepen. De groepen lezen het gelijktijdig. In een gesprek worden de twee figuren met elkaar vergeleken. Laat de leerlingen zinnen zoeken waarmee de schrijver de houding en de bouw van de robuuste Saks weergeeft. Daarna zoeken ze in de tekst zinnen, woorden, uitdrukkingen die een omschrijving geven van de Ierse mankepoot. Vraag de leerlingen om één van de figuren uit te kiezen. Die stellen ze in een tekening voor. In een kleine tentoonstelling worden de tekeningen aan elkaar voorgesteld. Doorloop klassikaal deze tentoonstelling.

- Zijn de figuren herkenbaar?
- Vallen verschillende tekenstijlen op?

C. STRAFFE VERHALEN

[...] *Allemaal gezworenen van koning Karel, fier in de strijd, bezongen in menig heldenlied. Geen gevaar*

gaan wij uit de weg. Niets doen wij liever dan strijden, al meer dan duizend Saksen hebben wij de hel in gejaagd. [...] Het is niet niks om er een af te maken. [...] God weet hoeveel moed daarvoor nodig is. En hoeveel kracht: pure kracht. Maar de techniek dan. Vergeet de techniek niet : het zwaaien van het zwaard, het richten van de lans. Pure techniek. (p.42)

Ridders strijden graag, maar de ridders uit het boek scheppen ook graag op over hun eigen kunnen. Hoe straffer de verhalen, hoe méér lof hen te beurt valt. Wie vertelt een straf verhaal dat hij meemaakte? Je mag het ook helemaal verzinnen. Als het maar een straf verhaal is. Het mag gerust een beetje aangedikt worden en je heldendaden mogen in de verf gezet!

De leerlingen kunnen kiezen waar ze zich het best bij voelen: schrijven of vertellen. Laat hen een blad papier in acht of zestien vouwen. In elk hokje schrijven ze een woord dat in hen opkomt, in associatie met 'straf verhaal'. Met deze losse woorden gaan ze aan de slag. Na het vertellen of voorlezen van hun verhaal raden de anderen of het een écht of een verzonden verhaal is.

MEER LEZEN

Hier komen klassiekers als *Don Quichote de la Mancha* van Cervantes – kijk eens in de boeken voor het zesde leerjaar – en *Baron von Münchhausen* van Rudolf Erich Raspe goed tot hun recht. Van beide boeken zijn versies voor jonge kinderen beschikbaar. De verhalen zijn zo overdreven dat de kinderen de humor ervan zeker zullen begrijpen.

D. EEN POTJE SCHELDEN EN WEER BESTE MAATJES

Zie je wel, je speelt vals! [...] Val in een emmer drakensnot! Ik zie toch wat je doet? [...] Die hele familie van jou deugt niet. Allemaal valsspellers, geniepige stiekemers. Zat je moeder niet in Groot Hell gevangen? Ja, ik zie je kijken! Dat was jouw moeder! Hou die smerige kwijlbek van je... (p.53 - 54)

De dwergen uit het verhaal kunnen elkaar op stang te jagen. We maken duo's waarbij de leerlingen zelf een tegenspeler mogen kiezen. Speel eerst een opwarmronde. Zoek zelf een aantal verwijten en gooi die de klas naar het hoofd. Voor sommige kinderen is het immers moeilijk om verwijten te vinden, zeker zonder al te grof te worden. Door jouw subtiele voorbeelden raken ze vast geïnspireerd en horen ze de juiste toon. Laat hen maar flink tegenwind geven en rake tegenargumenten verzinnen!

Enkele voorbeelden:

Val dood.	Zal ik maar niet doen, want je kunt me niet missen.
Voor mij ben je lucht.	En zonder lucht kun je niet leven.

Per duo verzinnen de leerlingen nu zelf verwijten én tegenuitspraken. Laat hen eerst in het wilde weg met mekaar oefenen en leidt de 'ruzie' daarna in wat strakkere banen. De kinderen vormen een binnen- en een buitenkring. Laat één duo beginnen en maan hen aan om het met het nodige vuur te doen. De andere duo's volgen mekaar op aan een pittig tempo. Laat de kring zoveel keer rond gaan tot alle verwijten op zijn. Wie onderweg stilvalt, kan éénzelfde verwijt blijven herhalen en zorgt zo dat het tempo hierdoor niet vertraagt. Het moet een hartig potje geconcentreerd schelden worden!

MEER LEZEN

Twice monsters van David McKee (Kampen, 1998). Hier wordt écht boos gescholden, maar op het einde weten de twee beesten niet meer waarom.

E. KRIEBELS IN DE BUIK

Ook dappere ridders hebben soms een klein hartje. Lees het hoofdstuk *Een blond vlechtje* (p.107 - 111)

Razende Roeland blijft even achter bij Oda. De koene ridder toont zijn weke hart. Wat zich tussen die twee afspeelde blijft een raadsel, maar onze fantasie is wel op hol geslagen. Dat Roeland verliefd is geworden, is zo klaar als een klontje. En hoe verklaren ridders hun liefde? Juist, op een poëtische manier.

Opdracht: je bent Roeland en schrijft een gedicht om je liefde te verklaren aan... Geef de kinderen een stramien waaraan ze zich moeten houden. Een rondeel is bijvoorbeeld een mooie vorm voor een liefdesgedicht.

Een rondeel is gedicht van meestal acht regels met maar twee rijmklanken die steeds worden herhaald. Ook de herhaling volgt een schema: de oneven regels rijmen en de even regels rijmen op een andere klank.

Laat de kinderen eerst wat associëren bij het woord liefde of verliefd zijn en laat hen dan met deze woorden aan de slag gaan. Wanneer de gedichten klaar zijn, worden ze mooi overgeschreven. Voor de eerste letter van elke nieuwe zin gebruiken ze een sierletter ter inspiratie breng boeken je mee waarin Middeleeuwse teksten staan die door miniaturen verlicht worden. Bekijk die samen met de kinderen. Bespreek het kleurgebruik en de vormgeving. Zorg voor goudverf!

F. SLOT

Tenslotte lees je het laatste hoofdstuk voor. (p.116 - 125)

Dit boek is uit, maar het levensverhaal van Razende Roeland niet. In een eindbeschouwing op p.126 - 127 wordt duidelijk dat dit boek het eerste is uit een reeks. Noteer de gegevens van dit boek zodat de leerlingen zelf op zoek kunnen gaan naar andere verhalen in deze reeks. Wie een nieuw deel gevonden en gelezen heeft komt in de boekenkring reclame maken!

Dolfje Weerwolfje

Paul Van Loon, Hugo van Look (ill.)

Leopold, 2006.

Principe 7: De boekenbabbel

Principe 9: Van lezen ga je doen

De leerlingen ontwikkelen bij het realiseren van de eindtermen voor spreken, luisteren, lezen en schrijven de volgende attitudes : plezier in luisteren, spreken, lezen en schrijven. (Nederlands - Schrijven 4.8)

De leerlingen kunnen schriftelijk antwoorden op vragen over verwerkte inhoud. (Nederlands - Schrijven 4.6)

De leerlingen kunnen geconcentreerd luisteren naar een gesproken tekst (verteld of voorgelezen) en die mondeling, schriftelijk, beeldend of dramatisch weergeven. (Muzische Vorming - Drama 3.3)

De leerlingen drukken in niet-conflictgebonden situaties, eigen indrukken, gevoelens, verlangens, gedachten en waarderingen spontaan uit. (Wereldoriëntatie - Mens 3.1)

OVER DE AUTEUR

Paul van Loon is vooral bekend door zijn boeken over de Griezibus en over Dolfje Weerwolfje. Zelf houdt hij het meest van griezilverhalen, van gekke verhalen en van 'grumorverhalen', die de twee

combineren. De ideeën voor zijn verhalen haalt Paul van Loon uit de ‘Andere Werkelijkheid’, een term die je vaker zult tegenkomen als je zijn boeken leest. Paul van Loon vindt het het allerbelangrijkste dat kinderen zijn boeken met plezier lezen.

OVER DE ILLUSTRATOR

Hugo van Look woont en werkt in Antwerpen. Hij tekent Dolfje Weerwolfje en andere figuren precies zoals Paul van Loon ze bedacht. Hugo van Look tekent ook andere boeken van Paul, zoals *Leeuwenkuil* (Leopold), de voorleesboeken over *Foeksia de miniheks* (Leopold) en de vampierboeken voor beginnende lezers bij Leopold zoals *Bang voor vampiers*, *De meester is een vampier* en *De vampierclub*.

OVER HET BOEK

Als Dolfje zeven jaar wordt, verandert hij plots in een witte weerwolf met een brilletje. Dat gebeurt elke nacht voor, tijdens en na volle maan. Samen met zijn vriend Timmie bedenkt hij een plan om Nico, de pestkop van de klas, een lesje te leren. Ook ontmoet Dolfje tijdens zijn nachtelijke wandelingen een duistere figuur. Die man wil hij beter leren kennen en dus gaat Dolfje op onderzoek uit.

AAN DE SLAG

Vooraleer je aan de opdrachten begint: dit boek laat zich niet in één dag verwerken. Plan je activiteiten daarom goed en verdeel je planning over een leesweek.

Voor het lezen

Dolfje Weerwolfje zal je meenemen op een avontuurlijke reis door de nacht. Daarom zorgen we zélf voor een donkere sfeer, met heel wat herkenningpunten uit het boek. We beleven het boek van heel dichtbij en worden zo meegezogen in het verhaal. Dolfje is een weerwolfje, en jij? Herken jij een weerwolfje in jezelf? Samen doen we de ultieme test en hopen zo een ander stukje van onszelf te leren kennen.

Verduister het lokaal en maak het gezellig door enkele kaarsjes te branden, op een veilige plaats natuurlijk. De kinderen zitten in een kring rondom een doek. Onder het doek heb jij enkele zilveren voorwerpen verstopt. Laat, omdat deze voorwerpen later nog van pas komen, het doek ook na het voorlezen van elk deel goed zichtbaar in de klas liggen. Zo bouw je de spanning op.

De titel spreekt tot de verbeelding. Wat verwachten de kinderen van dit boek? Een spannend verhaal of eerder iets voor watjes? Belicht met een zaklamp de tekening op de kaft. Komen we al iets meer te weten over de inhoud van het boek? Zorg voor een rustige, maar geheimzinnige sfeer... De kinderen vertellen wat ze denken, voelen, verwachten. Aangezien dit boek erg populair is, zullen een aantal leerlingen het misschien al gelezen hebben. Betrek hen in het complot en laat hen samen met jou luisteren naar wat de anderen aanbrengen. Spoor hen aan om even geheimzinnig te blijven als jij en vooral geen informatie te verklappen.

Tijdens het lezen

A. JE LEEST HOOFDSTUKKEN 1, 2 EN 3 VOOR

De maan was vol en rond en straalde fel. Het maanlicht scheen op zijn gezicht en spatte van zijn brillenglazen. Dolfje had nooit geweten dat je maanlicht kon voelen. (p.9 - 10)

Geef je zaklamp door. De kinderen mogen ook proberen om het licht op hun huid te voelen, net zoals Dolfje het maanlicht kon voelen.

Zijn weerspiegeling was erg donker in het glas. Hij zag er vreemd en vervormd uit. (p.13)

Neem een blad papier klaar dat je in twee hebt geplooid. Bekijk jezelf in een spiegeltje. Teken je spiegelbeeld rechts van de plooi. Links teken je je ideale ik.

B. JE LEEST HOOFDSTUKKEN 4, 5, 6 EN 7

Nu pas zag Timmie dat die grote, glanzende ogen gewone brillenglazen waren. (p.19)

Alle kinderen krijgen een stuk ijzerdraad om zelf een grote ronde bril te plooiën die ze opzetten. Stukje voor stukje worden de kinderen ook Dolfje Weerwolfje, maar dat weten ze nu nog niet.

Tof, joh! Ik ben vast de enige jongen die een echte weerwolf heeft. Dat is veel leuker dan een gewoon huisdier. (p.21)

Mooie gelegenheid om kort in te gaan op de huisdieren van de kinderen. Welk huisdier zouden ze willen, een echt of een dat ze verzonnen? Waarom? Hoe ziet het eruit? Na het lezen van de laatste zinnen van hoofdstuk 7 vraag je de kinderen wat zij denken dat er is gebeurd? Laat alle mogelijkheden nog open, verder lezen in het boek is nu de boodschap!

C. HOOFDSTUK 8 T.E.M. 11

Het lokaal kan terug wat verlicht worden, ook in het boek is de nacht voorbij. Deze bladzijden kun je lezen tijdens vrije leesmomenten. De aanwezige exemplaren van het boek kunnen de kinderen ook meenemen naar huis. Spreek met de kinderen wel een deadline af.

Na p. 41. Houd een vloergesprek over de mysterieuze verjaardagskaart. Op de grond ligt een groot blad. Daarop staat: Wat? Wie? Waarom? De kinderen noteren hun antwoord kriskras door elkaar op het blad. Aansluitend volgt de bespreking.

C. HOOFDSTUK 12 T.E.M. 16

Dit zijn nachtfragmenten, maakt het lokaal volledig donker, op kaarsen en zaklamp na.

Denk je dat jij de enige ben? Niemand is ooit de enige. Niemand is de enige die blind is, of arm. Niemand is de enige die dik is, of dun, of alleen, of met sproeten, of met een beugel, of met een rolstoel. Er zijn altijd anderen die hetzelfde zijn. Je bent nooit de enige in je soort! (p.47)

Dolfje heeft het moeilijk om zichzelf te aanvaarden, iedereen maakt dit mee. Bij dit fragment introduceer je een 'Ik-ben-tevreden-over-mezelf' en 'Ik-ben-niet-tevreden-over-mezelf'-schriftje. Het tekstfragment komt op de eerste bladzijde. Zo kunnen kinderen, door het lezen van het tekstfragment, een probleem relativeren. De twee schriftjes worden op een afgesproken plaats gelegd. Iedereen mag er tijdens een vrij moment iets in noteren, ook anoniem. Zorg ervoor dat de kaften op een aantrekkelijke en passende manier versierd worden.

Het is heel simpel. Elke mens heeft een wolf in zich. Als je boos bent, ga je grommen. Ben je verdrietig, dan ga je huilen. Alleen bij sommigen komt die wolf af en toe echt naar buiten. (p.49)

We grommen naar elkaar en laten onze wolvenklauwen zien. In wie schuilt een kleine wolf? Maak wolvenfoto's van de kinderen nadat ze kunnen oefenen hebben in houdingen en gelaatsuitdrukkingen. Druk de foto's af en laat hen hierop verder werken zodat ze haast werkelijk weerwolven worden...

Want je moet blij zijn met wat je bent. Het is een gave. Je moet er niet bang voor zijn. Je moet hem alleen leren beheersen."[...] *"Als je de gave beheerst, ontdek je hoe bijzonder die is. (p.51-52)*

Dit stukje hoort thuis op p. 1 van het Ik-ben-tevreden-met-mezelf-schriftje.

Je kunt harder lopen, hoger springen. Je kunt allerlei dingen die je als mens niet kunt. Pas alleen op met zilver. Zilver is gevaarlijk voor weerwolven. (p.52)

Dit is het cruciale moment. De leerlingen zitten waarschijnlijk al een tijd met vragen over het grote doek en popelen om het geheim te achterhalen. Ze vermoeden wellicht dat er iets onder zit, maar wat precies? Je legt de kinderen uit dat ze reeds enkele weerwolfachtige opdrachten hebben gedaan. Verwijs even naar het maanlicht dat ze voelden, het brilletje dat ze maakten, net als dat van Dolfje, hoe ze gromden en huilden als een wolf. Nu komt de ultieme test: de kinderen kijken één voor één onder het doek. Wie krijgt er pijn aan de ogen? Wie heeft er een probleem om naar het zilver te kijken? Wie wordt als Dolfje? Op dit moment kun je een 'vampierendiploma' uitreiken. Hierin staat vermeld dat ze vampieren herkennen en er zelf een of geen zijn.

Hier eindigt het klassikale gedeelte. Maar het boek is nog niet uitgelezen. Dat kan op verschillende manieren. Individueel lezen of voorlezen. Kinderen kunnen ook één voor één een hoofdstuk lezen en dan vertellen waarover het gaat.

Na het lezen

Als het boek uitgelezen is kun je reflecteren over enkele belangrijke momenten:

- De vriendschap tussen Dolfje en Timmie.
- Het pestgedrag van Nico en hoe Dolfje dat probleem aanpakt.
- Dolfje gelooft in zichzelf en wordt de sportiefste leerling van de klas.
- Mevrouw Krijtjes: wie een val graaft voor een ander valt er zelf in.
- De brief van Paul van Loon aan alle lezers.
- Het lied *Dolfje Weerwolfje* door VOF de Kunst op de *De griezel-cd*.

OVER DE SAMENSTELLERS

CARLINE DE KEZEL - Sint-Jozefsschool Eeklo

Het begeleiden van 'kinderen met tegenwind' is haar roeping en door haar job is het ook haar passie geworden. Kinderen die niet vanzelfsprekend kunnen volgen in de klas of die het lezen moeilijker onder de knie krijgen, verdienen dat extra steuntje in de rug. In een goed boek vindt ze dagelijks de rust om haar batterijen op te laden.

LEEN SMETS - Sint-Jozefsschool Eeklo

Als titularis van de vijfde klas kent ze de leefwereld van de elfjarigen als geen ander. Samen met de leerlingen de grote wereld verkennen is een dagelijks terugkerend avontuur. Genieten en ontdekken zijn twee spilwoorden uit haar levensfilosofie. Boeken zijn hierbij een onmisbare leidraad.

COLOFON

Jeugdboekenweek 2007

Avontuur!

Lestips, werken met boeken in de klas

Coördinatie: Sarah van Tilburg

Eindredactie: Hedwige Buys, Ingrid Antheunis, Gerrit Janssens

Vorm: Compagnie Paul Verrept

Illustraties: Tom Schamp

D/2006/9654/5

ISBN 90-771-7843-0

V.U. Majo de Saedeleer, Frankrijklei 130/4, 2000 Antwerpen.

Stichting Lezen is het expertisecentrum voor leesbevordering. Het Focuspunt Jeugdliteratuur staat voor deskundigheidsbevordering inzake jeugdliteratuur.

[logo's SL, VL, ...]

www.stichtinglezen.be | www.jeugdboekenweek.be

